

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İŞ GÜCÜ PAZARINA KATILIMI ETKİLEYEN CİNSİYET
TEMELLİ FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE’DEKİ
SURİYELİ SİĞINMACI KADINLAR ÖRNEĞİ**

TOMREES ALSAID

21716031

TEZ DANIŞMANI
DOÇ.DR. FULYA MEMİŞOĞLU ZAIMOĞLU

2025

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞ GÜCÜ PAZARINA KATILIMI ETKİLEYEN CİNSİYET
TEMELLİ FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DEKİ
SURİYELİ SİĞINMACI KADINLAR ÖRNEĞİ

TOMREES ALSAID

21716031

ORCID NO:0000-0002-3837-4230

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.DR. FULYA MEMİŞOĞLU ZAIMOĞLU

MART 2025

Tomrees ALSAİD tarafından hazırlanan “İş Gücü Pazarına Katılımı Etkileyen Cinsiyet Temelli Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Örneği” başlıklı çalışma, **07/03/2025** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunmuş ve jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programında **YÜKSEK LİSANS** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu

İmza

.....

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Ahmet Conker

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Özde Ateşok

İmza

.....

.....

ÖZET

İŞ GÜCÜ PAZARINA KATILIMI ETKİLEYEN CİNSİYET TEMELLİ FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACI KADINLAR ÖRNEĞİ

Bu tez, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınların iş gücü piyasasına katılımını toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemektedir. 2011 yılında Arap Bahar'ının Suriye'ye sıçraması, ülkeyi hızla derin bir iç savaşa sürükleyerek milyonlarca Suriyelinin zorunlu göç etmesine yol açmıştır. Türkiye, bu süreçte en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelerden biri hâline gelmiş ve savaşın uzamasıyla birlikte Suriyeli sığınmacılar geçici koruma statüsünde uzun vadeli bir yaşam kurma arayışına girmiştir. Bu bağlamda, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımı, toplumsal cinsiyet normları ve yapısal faktörler tarafından şekillenen bir süreçtir. Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacı kadınların istihdama erişim sürecinde karşılaştıkları zorluklar nitel araştırma yöntemiyle ele alınmıştır. İstanbul'da yaşayan, 10'u çalışan ve 10'u çalışmayan toplam 20 Suriyeli kadınla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Bulgular, toplumsal cinsiyet normları, eğitim düzeyi, yasal statü kısıtlamaları, dil engeli ve mesleki yeterlilik belgelerinin tanınmamasının, kadınların iş gücü piyasasına katılımını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte, daha önce çalışma deneyimi olmayan bazı kadınların Türkiye'de istihdama katılarak ekonomik bağımsızlık kazandığı gözlemlenirken, eğitilmiş ve deneyimli kadınların statü kaybı, diplomaların denkliği sorunu ve dil yetersizliği nedeniyle daha fazla engelle karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu tez, Suriyeli sığınmacı kadınların iş gücü piyasasına entegrasyonunda karşılaştıkları çok boyutlu zorlukları ve fırsatları analiz ederek, zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet konularına akademik bir katkı sunmayı ve kapsayıcı istihdam politikalarının geliştirilmesine yönelik öneriler getirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Zorunlu göç, Suriyeli sığınmacı kadınlar, Toplumsal Cinsiyet, Entegrasyon, Feminist Teori, Kesişimsellik Teorisi

ABSTRACT

ANALYZING GENDER-BASED FACTORS AFFECTING LABOR MARKET PARTICIPATION: THE CASE OF SYRIAN REFUGEE WOMEN IN TURKEY

This thesis examines the labor market participation of Syrian refugee women in Turkey through a gender perspective. The spillover of the Arab Spring into Syria in 2011 rapidly escalated into a deep civil war, forcing millions of Syrians to flee their homes. Turkey emerged as one of the leading host countries for refugees, accommodating a significant portion of this mass displacement. As the conflict persisted, Syrian refugees under temporary protection sought to establish long-term livelihoods, with labor market participation becoming a crucial aspect of their integration. However, for Syrian women, this process has been shaped by both structural constraints and gender norms. Employing a qualitative research approach, this study conducted semi-structured in-depth interviews with 20 Syrian refugee women (10 employed and 10 unemployed) living in Istanbul.

The collected data were analyzed using thematic analysis to identify key barriers and opportunities in their employment experiences. Findings indicate that gender roles, educational background, legal status restrictions, language barriers, and the non-recognition of professional qualifications are key factors influencing labor market access. While some women with no prior work experience in Syria have entered employment in Turkey, gaining economic independence, educated and skilled women face greater challenges due to status loss, diploma equivalency issues, and language deficiencies. By shedding light on the multidimensional challenges and opportunities shaping the employment experiences of Syrian refugee women, this study aims to contribute to the academic discourse on forced migration and gender while offering insights for the development of inclusive labor policies that support their economic integration.

Keywords: Forced migration, Syrian refugee women, Gender, Integration, Feminist Theory, Intersectionality Theory

ÖN SÖZ

Bu çalışma, Suriyeli kadınların 2011 yılında Türkiye'ye geldikleri andan günümüze kadar iş gücüne katılımını, toplumsal cinsiyet engelleri perspektifiyle ele almayı hedeflemektedir. Suriyeli bir kadın olarak, bu konunun hem bireysel hem de akademik olarak benim için büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu çalışmayı ilk düşündüğüm yıl 2020'ydi. İşim gereği saha ziyaretleri yapıyor ve farklı illerde araştırmalar gerçekleştiriyordum. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde saha deneyimlerim oldu. Kadınların çalıştığını ancak bu emeğin görünmez olduğunu veya belli sebeplerden dolayı kayıt dışı çalıştıklarını gözlemledim. Onlara "Neden çalışmıyorsunuz?" diye sorduğumda, çoğunun toplumsal cinsiyet rolleri, çocuk bakımı veya kültürel normlar nedeniyle çalışmadıklarını ifade ettiklerini fark ettim.

Ancak, Suriyeli kadınların tamamının iş gücüne katılmadığını düşünmek eksik bir değerlendirme olacaktır. Suriye'de azımsanmayacak sayıda çalışan kadın ve yüksek eğitilmiş birey bulunmaktadır. Eğitilmiş kadınların iş hayatında karşılaştıkları engellerin, onların mesleklerini icra etme sürecinde ne kadar belirleyici olduğunu görmek de bu çalışmanın önemli bir parçasıdır. 2013 yılından 2023'e kadar hem sivil toplum kuruluşlarının projelerinde hem de akademisyenlerin yürüttüğü birçok araştırma projesinde yer aldım. Bu süreçte edindiğim yaklaşık on yıllık saha ve araştırma deneyimim ve birçok akademisyenin araştırmalarına katılmam sayesinde, kadınların yaşamlarını ve hayat hikayelerini dinleme fırsatım oldu. Bu süreçte kadınların aslında çalışmak istediklerini, ancak belirli engeller nedeniyle bu isteklerini gerçekleştiremediklerini düşündüm. Bu nedenle bu çalışmayı yapmaya karar verdim. Çalışmam, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımını, karşılaştıkları engelleri ve bazıları için Türkiye'nin sunduğu fırsatları göz önünde bulundurmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmada bana her türlü desteğini, bilgisini ve olumlu geri bildirimlerini sunan danışmanım Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu'na içten teşekkür ederim.

Onun rehberliği, detaylı incelemeleri ve değerli geri bildirimleri olmasaydı, bu tez bu hâle gelemeydi. Onun rehberliği ve bilgisi benim için çok değerliydi. Ayrıca, araştırmaya katılmayı kabul eden ve deneyimlerini benimle paylaşan yirmi Suriyeli kadına da minnettarım. Onların samimi anlatımları, bu çalışmayı daha anlamlı hale getirdi.

Çalışmamın yazım sürecinde bana destek olan arkadaşlarıma, özellikle bu süreçte bana her zaman moral ve motivasyon veren aileme en içten teşekkürlerimi sunarım. Beni eğitimimi tamamlamam için cesaretlendiren, her zaman yanımda olan sevgili babama, anneme, kız kardeşime ve erkek kardeşime sonsuz teşekkür ederim. Son olarak, bu yolda bana hep destek olan, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan canım eşime de sonsuz teşekkür ederim.

Tomrees ALSAİD

Ocak, 2025; İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZET	
ABSTRACT	
ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
1. GİRİŞ	1
2. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	6
2.1 Temel Kavramlar: Göç, Toplumsal Cinsiyet, Entegrasyon	6
2.2. Teorik Yaklaşımlar	15
2.2.1 Toplumsal Cinsiyet Teorisi	15
2.2.2. Feminist Teori	16
2.2.3. Kesişimsellik Teorisi	20
2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kesişimsellik Bağlamında Suriyeli Sığınmacı Kadınların İşgücü Piyasasına Entegrasyon Süreci	25
3. SURİYELİ SİĞINMACI KADINLARIN TÜRKİYE’DE İŞ GÜCÜNE KATILIMI: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE DEĞERLENDİRME.....	27
3.1. Suriye'deki Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yapı	27
3.1.1. 2011 Öncesi Suriye’de Kadınların Hakları	30
3.2. Arap Baharı ve Suriye	33
3.2.1. Arap Bahar’ının Kadınların Yaşamına Etkisi	35
3.3. Suriye’den Türkiye’ye Zorunlu Göç	38
3.4 Türkiye’nin Suriyelilere Yönelik Entegrasyon Politikaları	41
3.4.1. Türkiye’nin Entegrasyon Politikalarının Cinsiyet Temelli Analizi	44

3.5. Türkiye’de Suriyeli Kadınların İş Gücü Pazarına Katılımını Toplumsal Cinsiyet Perspektifi ile İncelemek	47
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARIN ANALİZİ	50
4.1. Araştırma Yöntemi	50
4.2. Araştırma Bulguları ve Analiz	54
4.2.1. Sığınmacı Kadınların Dil Engeliyle Mücadelesi	54
4.2.2. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Kültürel Kimlik Etkileri	58
4.2.3. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Yasal Statülerinin Etkisi	63
4.2.4. Sığınmacı Kadınların Eğitim ve Mesleki Yeteneklerinin Tanın(ma)ması	68
4.2.5. İş Gücü Katılımında Sığınmacı Kadınların Karşılaştığı Engeller ve Fırsatlar	72
4.2.6. Suriyeli Sığınmacı Kadınlar için Toplumsal Cinsiyet Yeniden Tanımlanması	76
5. SONUÇ	80
KAYNAKÇA	83
EKLER	99

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler
Tablo 2. Çalışan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri
Tablo 3. Çalışmayan Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri
Tablo 4. Çalışan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği
Tablo 5. Çalışmayan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği
Tablo 6. Çalışan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı
Tablo 7. Çalışmayan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı
Tablo 8. Çalışan Kadınların Türkiye'deki Yasal Statüleri
Tablo 9. Çalışmayan Kadınların Türkiye'deki Yasal Statüleri
Tablo 10. Çalışan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durumu
Tablo 11. Çalışmayan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durum

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CIA	: Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
EU	: European Union (Avrupa Birliği)
FRİT AB Fonu)	: The EU Facility for Refugees in Turkey (Türkiye'deki Mülteciler İçin AB Fonu)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GKÇİY	: Geçici Koruma Kimliğine Sahip Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik
GUSW	: General Union of Syrian Women (Suriye Kadınlar Genel Birliği)
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İNSMER	: İnsan Sermayesi Uygulama ve Araştırma Merkezi
İSMEK	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KEDV	: Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KOSGEB Başkanlığı	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LGBTQ+	: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUYE	: Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti

TİSK : Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

UNDP : United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)

WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. GİRİŞ

Zorunlu göç, toplumsal cinsiyet ve entegrasyon konularına yönelik akademik ilginin artması, bu üç kavramın toplumların sosyoekonomik ve kültürel yapıları üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı incelenmesini gerekli kılmıştır. Zorunlu göç, bireylerin savaş, çevresel felaketler, siyasi baskılar veya ekonomik krizler gibi doğal ya da insan kaynaklı tehditler nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldıkları bir hareketlilik biçimi olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2022). Ancak bu süreç, yalnızca yer değiştirme ile sınırlı kalmayıp göçmenlerin yeni toplumlara entegrasyonunu ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümünü de beraberinde getirmektedir. Kadın ve erkeklerin göç deneyimlerindeki farklılıklar, toplumsal cinsiyet normlarının bu süreci nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarken, entegrasyon mekanizmalarının cinsiyet temelli ayrışmalara nasıl yanıt verdiğini anlamayı da gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, zorunlu göç eden bireylerin sosyoekonomik hayata katılımı hem yasal ve ekonomik düzenlemeler hem de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve kültürel dinamikler çerçevesinde ele alınmalıdır.

2011 yılında Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçramasıyla birlikte ülke hızla bir iç savaşa sürüklenmiş ve milyonlarca Suriyeli, güvenlik endişeleri nedeniyle evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye, Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre bu süreçte en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkelerden biri haline gelmiştir. Başlangıçta geçici bir durum olarak görülen bu zorunlu göç hareketi, savaşın uzamasıyla kalıcı bir hâl almış ve Suriyeli sığınmacıların barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için uzun vadeli politikalar geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Sirkeci, 2017, s.24).

Cinsiyet temelli farklılıklar, Suriyeli sığınmacıların göç deneyimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Kadınların ve erkeklerin göç sürecinde yaşadıkları farklılıkları anlayabilmek için 1960'lerden itibaren göç dinamiklerinde yaşanan temel bir dönüşüm dikkat çekmektedir. Bu dönüşümle birlikte kadınlar, yalnızca erkekleri

takip eden bireyler olmaktan çıkmış, kendi özgün göç deneyimlerine sahip özneler hâline gelmiştir. Castles ve Miller (2009), 1960’lardan itibaren giderek belirginleşen bu süreci “göçün feminizasyonu” olarak tanımlamaktadır. Ancak göç süreçlerinin feminizasyonu, kadınların toplumsal cinsiyet normlarının baskılarından bağımsız hâle geldiği anlamına gelmemektedir. Göç eden kadınlar hem geldikleri ülkenin hem de vardıkları toplumun toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamak veya bunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Bu tez çalışması, 2011’de Suriye’de başlayan iç savaş sonrasında Türkiye’ye zorunlu göç etmek zorunda kalan Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılım deneyimlerini toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye, bu süreçte "açık kapı politikası" uygulayarak milyonlarca Suriyeliye sınırlarını açmıştır. Ancak, bu nüfusun iş gücü piyasasına entegrasyonu cinsiyet temelinde belirgin farklılıklar göstermektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler raporuna göre, 15-65 yaş arası Suriyeli erkeklerin iş gücüne katılım oranı %71 iken, kadınlarda bu oran yalnızca %11,2’dir. Bu düşük oran, kültürel değer yargıları, kayıt dışı istihdamın yaygınlığı, çocuk bakım sorumluluklarının büyük ölçüde kadınlara yüklenmesi ve dil bariyerleri gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Caro, 2020, s. 7-9). Ayrıca, bazı araştırmalar (Atasü-Topçuoğlu, 2019; Körükmez, 2021) Suriyeli kadınların iş gücüne katılımının dini ve kültürel normlardan güçlü şekilde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Suriyeli kadınların Türkiye iş gücü piyasasına entegrasyonunu değerlendirebilmek için toplumsal cinsiyet normları ile yapısal ve kurumsal faktörleri birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Göç süreci, kadınlar açısından yalnızca fiziksel bir yer değiştirme anlamına gelmemekte; aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşebildiği, ev içi ve ev dışı sorumlulukların yeniden tanımlandığı, fırsatlar ve zorlukların iç içe geçtiği dinamik bir süreci ifade etmektedir. Geleneksel toplumsal normlara göre ev içi sorumlulukların büyük bölümünü üstlenen kadınlar, göçle birlikte eğitim, mesleki beceriler, yasal statü ve dil yeterliliği gibi alanlarda çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Bununla birlikte, göç, pek çok kadın için ekonomik bağımsızlık ve sosyal güçlenme açısından yeni fırsatlar da sunmaktadır. Özellikle eğitilmiş ve mesleki deneyime sahip Suriyeli kadınlar, nitelikli işlerde çalışma veya önceki becerilerini kullanma konusunda istekli olmalarına rağmen, diplomalarının tanınmaması, mevzuat kısıtları

ve kayıt dışı istihdam gibi nedenlerle “statü kaybı” yaşamaktadır (Ferrer ve Riddell, 2008).

Bu çalışma, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasındaki konumlarını analiz ederek, onların karşılaştıkları yapısal ve toplumsal engelleri ortaya koymayı ve daha kapsayıcı göç ve entegrasyon politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, nitelikli kadın sığınmacıların yaşadığı “statü kaybı” deneyimini görünür kılarak, toplumsal cinsiyet odaklı göç araştırmalarına yeni bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımını belirleyen faktörleri ele alarak, bu faktörlerin kadınlar açısından nasıl özgül engeller veya fırsatlar yarattığını ve kadınların bu süreçte nasıl stratejiler geliştirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, araştırma Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılım oranının neden düşük olduğu, bu durumun arkasındaki temel kurumsal ve yapısal etkenlerin neler olduğu ve toplumsal cinsiyet normlarının istihdama erişimi nasıl şekillendirdiği sorularına odaklanmaktadır. Suriyeli göçmen kadınlarla yapılan saha çalışması ve elde edilen ampirik veriler, kadınların deneyimlerini somut verilerle destekleyerek, göç ve toplumsal cinsiyet bağlamında karşılaştıkları fırsat ve engelleri daha derinlemesine anlamayı sağlamaktadır.

Araştırmanın temel hipotezleri, toplumsal cinsiyet normlarının Suriyeli sığınmacı kadınların iş gücü piyasasına katılımını sınırladığı, bu normları aşabilen kadınların istihdama daha kolay dahil olduğu ve Türkiye’de çalışmaya başlayan Suriyeli kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde dönüşümler yaşadığı yönündedir. Bunun yanı sıra, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımını belirleyen en önemli faktörlerin eğitim ve mesleki beceriler olduğu, toplumsal cinsiyet engellerini aşmakta zorlanan kadınların istihdama dahil olma olasılığının düşük kaldığı ve kadınlara yönelik geliştirilen entegrasyon politikalarının iş gücüne katılımı olumlu yönde etkilediği öngörülmektedir.

Tez çalışmasında nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve İstanbul’da yaşayan 20 Suriyeli kadın ile (10’u çalışan, 10’u çalışmayan) yarı yapılandırılmış yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı, Suriye’de eğitim almış veya nitelikli mesleklerde çalışmış kadınlardan oluşmaktadır. Görüşmelerde eğitim durumu, medeni hâl, yasal statü ve etnik köken gibi değişkenler dikkate alınarak çeşitlilik sağlanmış, böylece hem çalışan hem de çalışmayan kadınların deneyimleri

kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Elde edilen ampirik veriler, toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilerek, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılım sürecinde karşılaştıkları yapısal ve kültürel engellerin yanı sıra geliştirdikleri stratejiler de analiz edilmiştir. Toplanan veriler, tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, göç, toplumsal cinsiyet ve entegrasyon kavramları literatür çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, toplumsal cinsiyet, feminist ve kesişimsellik teorilerine dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet teorisi, erkeklere ve kadınlara atfedilen geleneksel rolleri ele alarak, bu rollerin kadınlar üzerindeki baskılarının çalışma hayatına etkilerini derinlemesine incelemeye yardımcı olmaktadır. Feminist teori ise kadınların maruz kaldığı eşitsizliklerin altında yatan yapısal mekanizmaları analiz etmekte ve bu bağlamda Suriyeli kadınların iş gücünde karşılaştığı cinsiyet temelli engellerin değerlendirilmesine katkı sunmaktadır. Bunun yanı sıra, Suriyeli sığınmacı kadınların karşılaştığı sorunlar yalnızca toplumsal cinsiyet temelli baskılarla sınırlı değildir; aynı zamanda sınıf, etnik köken ve göçmenlik statüsü gibi kimlikleri nedeniyle çok katmanlı baskı mekanizmalarına maruz kalmaktadırlar. Bu durum, kesişimsellik teorisi çerçevesinde ele alınarak analiz edilmektedir.

İkinci bölüm, Suriye'nin siyasal, toplumsal ve kültürel yapısına dair genel bir değerlendirme sunduktan sonra, Suriyeli kadınların Esad yönetimi dönemindeki toplumsal statüleri, hukuki hakları ve kamusal alandaki yerleri ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Suriye'de kadın haklarının tarihsel gelişimi, eğitim ve istihdam olanakları ile kadınların sosyal ve siyasal hayata katılımı incelenmektedir. Ardından, Arap Baharı sürecinde Suriyeli kadınların oynadığı roller ve bu dönemin kadın hakları üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Bölümün devamında, Suriye'deki iç savaşın Suriyeli kadınların yaşam koşullarını nasıl dönüştürdüğü ve zorunlu göç süreçlerini nasıl şekillendirdiği ele alınmaktadır. Ayrıca, Türkiye'de uygulanan entegrasyon politikaları toplumsal cinsiyet perspektifinden analiz edilerek, Suriyeli kadınların bu politikalar bağlamında karşılaştıkları fırsatlar ve engeller incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemi, veri toplama ve analiz süreçleri ele alınmakta; araştırma bulguları detaylandırılarak tartışılmaktadır. Bulgular ışığında yapılan değerlendirmeler, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımına yönelik yapısal ve toplumsal engelleri ortaya koymakta ve bu sürecin dinamiklerini anlamayı

amaçlamaktadır. Sonuç bölümünde, araştırmadan elde edilen temel çıkarımlar özetlenmekte, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımını artırmaya yönelik politika önerileri sunulmakta ve gelecekte yapılacak araştırmalara dair öneriler geliştirilmektedir.

2. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde, göç, toplumsal cinsiyet ve entegrasyon kavramları, çalışmanın bütününe kavrayabilmek açısından detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Kavramsal tartışmanın ardından, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan toplumsal cinsiyet teorisi, feminist teori ve kesişimsellik (intersectionality) teorisi açıklanacaktır.

2.1 Temel Kavramlar: Göç, Toplumsal Cinsiyet, Entegrasyon

Göç, insanlık tarihi boyunca farklı nedenlerle süreklilik gösteren küresel bir olgu olup, özellikle 19. yüzyıldan itibaren ekonomik krizler, savaşlar ve siyasi baskılar gibi unsurlar tarafından şekillendirilmiştir. Örneğin, 1840’larda yaşanan ekonomik krizler ve kıtlık milyonlarca insanın Amerika Birleşik Devletleri’ne göç etmesine neden olmuştur (Castles & Miller, 2009). Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Avrupa ve Asya’da büyük çaplı zorunlu göç hareketlerine yol açarken, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan dekolonizasyon süreci de önemli göç dalgalarını beraberinde getirmiştir. 1950’lerden itibaren ise Batı Avrupa’nın iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu birçok ülkeden göçmen işçi kabul edilmiştir (Kirişci, 2014). 21. yüzyılda göç olgusu farklı nedenlerle devam ederken, 2011 yılında başlayan Arap Baharı süreci, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da büyük çaplı yer değiştirmelere sebep olmuştur. Özellikle Suriye’deki iç savaş, Türkiye’ye yönelik yoğun bir mülteci hareketi yaratarak ülkenin göç dinamiklerinde köklü değişikliklere yol açmıştır (Erdoğan, 2020).

Göç, ekonomik, sosyal ve politik bağlamlarda farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) göre, göç, "kişilerin ulusal sınırları aşarak ya da bir ülke içinde yer değiştirerek gerçekleştirdikleri hareket" olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2019). Göç türleri, coğrafi ölçekte iç ve dış göç olarak sınıflandırılabilir. İç göç, bir ülke sınırları içindeki hareketliliği ifade ederken, dış göç uluslararası boyutları kapsamaktadır. Göç nedenleri ise bireylerin gönüllü ya da

zorunlu olarak yer değiştirmesiyle ilişkilidir. Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye göçü hem uluslararası hem de zorunlu göç kategorisine tipik bir örnektir (Erdoğan, 2020).

Göç teorileri, göç hareketlerinin nedenlerini ve sonuçlarını anlamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Ravenstein'ın "Göç Kanunları" (1885) modern göç çalışmalarının temelini oluşturmuş ve göçmenlerin kısa mesafeli hareketleri ile sanayi merkezlerine yönelimlerini incelemiştir. Everett S. Lee'nin (1966) itici ve çekici faktörler teorisi, savaş, yoksulluk ve işsizlik gibi itici faktörlerin bireyleri göçe zorladığını, buna karşılık daha iyi yaşam koşulları ve iş fırsatları gibi çekici faktörlerin göç edilen yerleri cazip hâle getirdiğini savunmaktadır. Neo-Klasik Ekonomi Teorisi (Todaro, 1969) göçü ekonomik arz ve talep ilişkileri ekseninde açıklarken, Dünya Sistemleri Teorisi (Wallerstein, 1974) göçü merkez-çevre ilişkileri bağlamında değerlendirmektedir. Ayrıca, Ağ Teorisi (Massey et al., 1993) sosyal bağların göç süreçlerindeki rolünü ele alırken, Yeni Ekonomik Göç Teorisi (Stark & Bloom, 1985) bireysel kararlardan ziyade hane halkı stratejilerine odaklanmaktadır.

Göçün toplumsal etkileri içinde entegrasyon süreçleri ve toplumsal cinsiyetin özel bir yeri bulunmaktadır. Göçmen kadınlar, toplumsal cinsiyet eşişsizlikleri ve kültürel engeller nedeniyle entegrasyon sürecinde daha kırılgan bir konumda yer almaktadır (Hondagneu-Sotelo, 2000). Bu nedenle, toplumsal cinsiyet ve entegrasyon süreçlerinin birlikte ele alınması kritik bir önem taşımaktadır. Göç, yalnızca yer değişikliği ve ekonomik boyutlarla sınırlı olmayıp, bireylerin toplumsal kimliklerini ve rollerini de derinden etkileyen bir süreçtir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet, göç sürecinde kadınlar ve erkeklerin deneyimlerini farklılaştıran temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramını daha iyi anlamak için cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) arasındaki ayrımın netleştirilmesi gerekmektedir. Cinsiyet, biyolojik ve fizyolojik farklılıklara dayanarak bireylerin kromozomları, hormonları ve üreme organlarına göre erkek veya kadın olarak sınıflandırılmasını ifade eder (Marini, 1990, s.95). Ancak bireylerin biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız olarak, toplumlar erkeklerden ve kadınlardan belirli davranışlar ve roller beklemektedir. Bu beklentiler, kadınlık ve erkeklik kavramları etrafında şekillenmekte olup, toplumsal cinsiyet (gender) kavramı burada devreye girmektedir. Judith Butler'a (1990, s.34) göre toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak toplum tarafından inşa edilen normlar ve davranışları içerir. Bireyler, toplumsal olarak oluşturulmuş kalıplara uygun

şekilde belirlenen cinsiyet rollerine göre davranışlar sergilemekte; bu da toplumsal cinsiyetin sürekli olarak yeniden üretildiğini göstermektedir.

Erkeklik ve kadınlığa atfedilen sosyal normlar, beklentiler ve değerler, toplumsal cinsiyetin temel yapısını şekillendirir (Lorber, 1994, s. 56). Bu normlar, yalnızca toplumsal cinsiyetin nasıl oluştuğunu açıklamakla kalmaz, bireylerin toplumsal ilişkilerdeki konumlarını ve rollerini de belirler. Toplumsal cinsiyet, bireylerin kimlik ve rollerini tanımlamanın ötesinde, kültürel, ekonomik ve tarihsel dinamiklerle güçlü bir bağ kurar. Kadınlar ve erkekler arasındaki roller tarih boyunca sosyal, ekonomik ve politik süreçler doğrultusunda dönüşüme uğramış ve bu değişimler toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmiştir. Feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin tarihsel bağlamını analiz ederek, bu kavramın toplumsal yapıların bir ürünü olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren feminist kuram çerçevesinde yoğun biçimde tartışılan toplumsal cinsiyet, toplumsal eşitsizlikleri anlamada ve eleştirel bir perspektifle değerlendirmede önemli bir analitik araç hâline gelmiştir (Scott, 1986, s. 1053-1075; Oakley, 1972, s. 88).

Feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini sürdürmek amacıyla inşa edildiğini savunmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, kadınların toplumsal yaşamda karşılaştıkları dezavantajları ve eşitsizlikleri analiz etmek için bir çerçeve sunar. Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesi, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak, toplumsal normlar aracılığıyla inşa edildiğini ve sürekli değişime uğradığını vurgulamaktadır (1949, s. 293). Bu yaklaşım, kadınlığın ve erkekliğin biyolojik farklılıklarla değil, kültürel ve toplumsal normlarla şekillendiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet, bir yandan toplumsal olarak inşa edilirken diğer yandan bireylerin toplum içindeki rol dağılımlarını ve bu rollerin güç dengeleriyle nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koyar. Bu yapı, toplumsal eşitsizliklerin işleyişini anlamada kritik bir çerçeve sunmaktadır. Feminist mücadele, toplumsal cinsiyetin bu dinamiklerini analiz ederek, eşitsizliklerin giderilmesine yönelik çözümler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Judith Butler'ın performativite teorisi, cinsiyet rollerinin sabit olmadığını ve toplumsal ile kültürel bağlamlara bağlı olarak sürekli değişkenlik gösterdiğini vurgular. Butler'a (1990, s. 45) göre toplumsal cinsiyet rolleri, performatif bir şekilde inşa edilir ve bu rollerin dönüşümü ancak eleştirel sorgulamalar

ve müdahaleler yoluyla mümkün hâle gelir. Butler'ın çalışmaları, feminist kurama önemli katkılar sağlayarak toplumsal cinsiyetin dinamik yapısını ve dönüşüm potansiyelini anlamada yeni bir perspektif sunmuştur.

Toplumsal cinsiyetin tarihsel süreçteki gelişimi, toplumsal eşitsizliklerin işleyiş mekanizmalarını anlamak için önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin kadınlar ve erkekler arasındaki güç dengesizliklerini derinleştirdiğini ve bu dengesizliklerin toplumsal yapılar aracılığıyla sürekli yeniden üretildiğini öne sürmektedir (Connell, 1987). Connell (1987, s.82), hegemonik erkeklik kavramını kullanarak erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin toplumsal cinsiyet yapılarıyla sürdürüldüğünü ve bu egemenliğin hem bireysel hem de kurumsal düzeyde devam ettiğini açıklamaktadır. Bu bakış açısı, yalnızca kadınlar ve erkekler arasındaki ayrımları değil, bu ayrımların toplumsal bir hiyerarşi sistemine nasıl dönüştüğünü de gözler önüne sermektedir.

Toplumsal cinsiyet, yalnızca bireysel deneyimler ve kimliklerle sınırlı kalmayıp, iktidar ilişkileri ve toplumsal yapıların işleyişiyle doğrudan bağlantılıdır. Walby (1990), patriyarkal yapıların toplumsal cinsiyet aracılığıyla kadınları sistematik olarak dezavantajlı bir konuma soktuğunu ve bu durumun toplumsal dinamikler aracılığıyla sürekli yeniden üretildiğini savunmaktadır (1990, s. 215). Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyetin bireysel kimlik inşasının ötesinde, toplumsal eşitsizlikleri sürdüren yapısal bir mekanizma olduğunu göstermektedir.

Göç ve entegrasyon süreçlerinde de toplumsal cinsiyet önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle göçmen kadınların yaşadıkları deneyimler, toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda şekillenmekte ve hem geldikleri hem de göç ettikleri toplumlarda farklı beklentilere maruz kalmalarına neden olmaktadır. Yuval-Davis (1997), göçmen kadınların toplumsal cinsiyet kimliklerinin yeni kültürel ve toplumsal bağlamlarda yeniden şekillendiğini vurgulamaktadır. Bu süreçte kadınlar, karşılaştıkları kalıplaşmış değerler ve beklentilere uyum sağlamak durumunda kalmakta ve bu uyum süreci, toplumsal cinsiyetin analitik önemini ortaya koymaktadır (Yuval-Davis, 1997, s. 41). Hondagneu-Sotelo (2003), göçmen kadınların yeni toplumların normlarına ve kültürel yapılarına uyum sağlama süreçlerini detaylı bir şekilde incelemiştir. Parrado ve Flippen (2005), entegrasyon sürecinde sosyal normların ve işgücü piyasasının kadınların rollerini nasıl şekillendirdiğini ele almıştır. Bu çalışmalar, göçmen kadınların entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukların

anlaşılması için toplumsal cinsiyetin dinamik yapısının kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet, kadınların temel haklara erişimini de doğrudan etkilemektedir. Göçmen kadınlar, sağlık hizmetlerine erişimde dil engelleri, kültürel normlar ve yapısal eşitsizlikler gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyeli kadınların sağlık hizmetlerine erişiminde toplumsal cinsiyet temelli engellerle karşılaştıkları ve bu durumun dil bariyerleri ile kültürel normlarla daha karmaşık bir hâle geldiği belirtilmektedir (Samari, 2017, s. 262). Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan engeller, göçmen kadınların ruhsal ve fiziksel sağlıklarını olumsuz etkileyerek, sosyal uyum süreçlerini de zorlaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyetin göç süreçlerindeki etkisi, bireylerin toplumsal uyum ve entegrasyon deneyimlerini şekillendiren temel bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, entegrasyon kavramının çeşitli boyutlarının analiz edilmesi, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını sağlayacaktır.

Entegrasyon, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında önem kazanan bir olgu haline gelmiştir. Savaşın yol açtığı büyük ölçekli nüfus hareketleri ve sonrasında Batı Avrupa’ya yönelen işçi göçü, ülkelerin toplumsal uyumu desteklemek amacıyla entegrasyon politikaları geliştirmelerine neden olmuştur. Bu politikalar, göçmenlerin yerel toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarıyla bütünleşmesini sağlamayı hedeflemiştir. Örneğin, Almanya’nın 1960’larda uyguladığı "Gastarbeiter" (misafir işçi) programı, ekonomik entegrasyona odaklanmış ancak sosyal ve kültürel entegrasyonu büyük ölçüde göz ardı etmiştir (Kirişci, 2003). Bunun sonucunda, göçmenlerin ev sahibi toplumla sınırlı bir iletişim kurması, uzun vadeli sosyal ve kültürel anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

1980’lerde kültürel çeşitlilik ve sosyal uyum üzerine yapılan tartışmalar, Avustralya ve Kanada gibi ülkelerin göçmenlerin kültürel kimliklerini koruyarak topluma uyum sağlamalarını destekleyen politikalar geliştirmelerine yol açmıştır (Berry, 1997, s. 10-15). Bu örnekler, entegrasyon politikalarının yalnızca ekonomik boyutlarla sınırlı kalamayacağını; kültürel, yasal ve sosyal boyutların da eşit derecede önemli olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda, göçmenlerin topluma uyum sağlamalarının yanı sıra ev sahibi toplumun da bu sürece aktif katkıda bulunması gerektiği belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında, entegrasyon, göçmen topluluğun ev sahibi

toplumla etkileşime geçerek sosyal, kültürel, ekonomik ve tarihsel yapılarla uyum sağlamasını ifade eden çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreç, göçmenlerin dil öğrenme, istihdam edilme, eğitim alma, sosyal ağlara katılma ve ev sahibi toplumun kültürel normlarını benimseme gibi çeşitli aşamalardan geçmesini içerir. Ancak entegrasyon, yalnızca göçmenlerden beklenen bir uyum süreci değil, aynı zamanda ev sahibi toplumun göçmenleri kabul ederek bu uyum sürecine katkı sağladığı bir süreç olarak ele alınmalıdır. Ager ve Strang'a (2008) göre entegrasyon, ekonomik entegrasyon (istihdam ve ekonomik bağımsızlık), sosyal entegrasyon (toplumsal bağlantılar), kültürel entegrasyon (dil öğrenimi ve kültürel normlara uyum) ve politik entegrasyon (siyasi haklar ve vatandaşlık) olmak üzere dört ana aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar, göçmenlerin ev sahibi toplumla bütünleşmelerini güçlendirmeyi hedeflemektedir (Ager & Strang, 2008, s. 170).

Aşağıda detaylandırılacağı üzere, Ager ve Strang'ın (2008) entegrasyonun farklı boyutlarına ilişkin çerçevesi, entegrasyonun yalnızca tek bir boyut üzerinden ele alınamayacağını, her bir boyutun hem kendi içinde özgün dinamiklere sahip olduğunu hem de birbirleriyle bütünsel bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Kültürel entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumun kültürel değerlerini benimseme sürecini ifade eder. Bu süreç, göçmenlerin dil öğrenmesi, ev sahibi toplumun kültürel yapısını anlaması ve bu yapıya uyum sağlamasını içermektedir. Göçmenlerin özellikle yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmeleri, entegrasyon süreçlerinin etkin bir şekilde ilerlemesi açısından başlıca kolaylaştırıcı unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Chiswick & Miller, 2001). Dil becerilerinin geliştirilmesi, göçmenlerin toplumsal uyum süreçlerine katkıda bulunurken, iş gücü piyasasına girişlerini de kolaylaştırmaktadır (Portes & Rumbaut, 2006). Kültürel entegrasyonun başarısı, toplumsal barış ve uyumun sağlanmasında kritik bir rol oynar. Sosyal entegrasyon, göçmen grupların ev sahibi toplumla bir arada yaşaması ve toplumsal hayata aktif bir şekilde katılmasıdır. Göçmenlerin ev sahibi toplumlarla etkileşime geçmesi, sosyal bağlar kurması ve bu bağları güçlendirmesi, sosyal entegrasyonun temel unsurlarıdır. Bu süreç, göçmenlerin duygusal destek mekanizmalarını güçlendirerek toplumsal dayanışmayı artırmasına da katkıda bulunur.

Ekonomik entegrasyon, göçmenlerin iş piyasasına dahil olmalarını ve ekonomik bağımsızlık kazanmalarını ifade eder. Bu süreç, iş bulma, meslek edinme, eğitim alma ve ekonomik yeterlilik kazanma gibi adımları içerir. Göçmenlerin işgücü

piyasasında aktif hale gelmesi, ekonomik entegrasyonun yalnızca bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda ev sahibi toplumun ekonomik yapısına katkıda bulunmasını da sağlar. Politik entegrasyon, göçmenlerin siyasi ve vatandaşlık haklarına erişimini kapsar. Bu aşama, göçmenlerin karar alma süreçlerine katılımını destekleyerek yaşadıkları topluma ait hissetmelerini sağlamayı amaçlar. Siyasi katılım ve vatandaşlık haklarına erişim, entegrasyonun nihai hedeflerinden biridir.

Bu dört boyut birbirleriyle sıkı bir ilişki içindedir ve bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır. Özellikle ekonomik entegrasyon, diğer entegrasyon süreçlerini doğrudan etkileyen önemli bir unsur olarak görülmektedir. Göçmenlerin istihdam edilmesi ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanması, sosyal ve kültürel entegrasyon süreçlerini hızlandırır. İş bulma ve çalışma hayatına katılım, göçmenlerin yerel toplumla uyum sağlamasını kolaylaştırır ve daha güçlü sosyal bağlar kurmalarına olanak tanır (Ager & Strang, 2008, s. 170). Bu nedenle, istihdam hem entegrasyon sürecinin bir aracı hem de sonucu olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Almanya gibi gelişmiş ülkelerde uygulanan entegrasyon programları, mültecilerin işgücü piyasasına dahil olmalarını destekleyerek uyum süreçlerini hızlandırmaktadır (Nicolescu, 2017). Ancak entegrasyon yalnızca politika yapılarının bir sonucu değildir; aynı zamanda bilimsel analizlerle desteklenmesi gereken çok yönlü bir süreçtir. Bu bağlamda, göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki etkileşimlerin analizi, entegrasyonun başarısında kritik bir öneme sahiptir (Penninx, 2019, s. 12).

Göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki etkileşim, sadece entegrasyon sürecini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda uyumun kalıcı bir şekilde sağlanmasına katkıda bulunur. Bu bağlamda, entegrasyon, politika düzenlemelerinin ötesine geçerek sosyal bütünlüğü sağlayan bir olgu olarak kabul edilmektedir. Bu bütünlüğün sağlanabilmesi için entegrasyonun dört ana aşaması gerçekleştirilmelidir. Birinci aşama olan kültürleşme, göçmenlerin resmi dili öğrenme, toplumsal değerlere ve kültürel yapıya uyum sağlama süreçlerini içerir (Ager & Strang, 2008, s. 169-172). İkinci aşama olan yerleşme, göçmenlerin sosyal ve ekonomik bir konum edinmelerine, istihdam edilmelerine, konut bulmalarına ve kamu hizmetlerine erişimlerine olanak tanır (Esser, 2006, s. 235-240). Bunu takip eden etkileşim aşaması, göçmenlerin ev sahibi toplumla iletişimlerini güçlendirerek destek sistemlerinin yapılandırılmasına yardımcı olur ve entegrasyon sürecinin başarısını artırır (Ager & Strang, 2008, s. 174-176). Son olarak, özdeşleşme aşamasında, göçmenlerin ev sahibi topluma ait

hissetmeleri ve yaşadıkları yere aidiyet duygusu kazanmaları hedeflenir (Esser, 2006, s. 245-250). Bu aşamalar, entegrasyonun çeşitli boyutlarını ortaya koyarak, göçmenler ile yerel toplum arasında kalıcı uyum ve karşılıklı etkileşimi sağlamak için gerekli adımları oluşturur.

Yukarıda belirtildiği gibi, entegrasyon süreçleri karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu süreçte sosyal sermaye, uluslararası ağlar, yasal statü, psikososyal destek, eğitim ve medya gibi unsurlar da belirleyici rol oynar. Sosyal sermaye, göçmenlerin entegrasyonunu hızlandıran temel etkenlerden biridir. Aile içi ve sosyal ağlar, göçmenlerin uyum sürecini kolaylaştırarak topluma daha etkin bir şekilde katılmalarına olanak tanır (Lancee, 2010, s. 204). Benzer şekilde, uluslararası ağlar, göçmenlerin hem kendi ülkelerinde hem de vardıkları ülkelerde iş fırsatları geliştirmelerini teşvik eden önemli bir araçtır. Bu ağlar, ekonomik bağımsızlığı destekleyerek iş gücü piyasasına katılımı kolaylaştırır ve entegrasyonu güçlendirir (Becerikli & Varol, 2024, s. 102). Sosyal sermaye ve uluslararası ağların etkin kullanımı, bireylerin yanı sıra topluluklar arasında da bağlar kurarak toplumsal uyumu artırmaktadır. Bu nedenle, entegrasyon politikalarında bu dinamiklerin dikkate alınması, göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerini güçlendiren önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Yasal statü, göçmenlerin vatandaşlık alma süreci, hukuki hakları ve bu hakların ev sahibi toplum tarafından nasıl uygulandığını kapsar. Göçmenlerin yasal haklarını bilmeleri ve ülkedeki mevzuata uyum sağlamaları, entegrasyon süreçlerinin sağlıklı ilerlemesi açısından kritik öneme sahiptir (Ager & Strang, 2008, s. 168). Örneğin, birçok Avrupa ülkesinde vatandaşlık süreci, dil yeterliliği ve sosyal uyum kurslarına katılım gibi şartlara bağlıdır (Kofman ve diğerleri, 2005). Bu tür gereklilikler entegrasyonu destekleyici bir çerçeve sunsa da bazı göçmenler için ek zorluklar da yaratabilmektedir. Psikososyal destek, göçmenlerin yeni çevrelerine duygusal ve sosyal olarak uyum sağlamalarını ifade eder. Zorunlu göç sürecinde travma, dışlanma ve ayrımcılık gibi olumsuz deneyimlere maruz kalan bireyler için psikososyal destek mekanizmaları kritik bir ihtiyaçtır (Berry, 1997). Bu tür destekler, yalnızca bireylerin iyi olma hâlini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda entegrasyon sürecini de olumlu yönde etkileyerek daha başarılı bir uyum süreci sağlar.

Medya da entegrasyon sürecinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynayabilir. Göçmenlerle ilgili haber ve içerikler, toplumun göçmenlere yönelik

algısını doğrudan etkileyerek entegrasyon sürecini olumlu ya da olumsuz yönde şekillendirebilir (Entzinger & Biezeveld, 2003). Göçmenlerin başarı hikâyelerinin öne çıkarılması, toplumun göçmenleri daha fazla kabul etmesine katkıda bulunurken, ayrımcılığı pekiştiren olumsuz anlatılar entegrasyonu zorlaştırabilir. Entegrasyon süreçlerinde kapsayıcı ve dengeli bir dil kullanılması, göçmenlerin ev sahibi toplumla uyumunu destekleyen önemli bir faktördür.

Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle, entegrasyon sürecinden en fazla etkilenen gruplardan birinin kadınlar olduğu söylenebilir. Kofman'a (2004) göre toplumsal cinsiyet, entegrasyon süreçlerinde belirleyici bir role sahiptir. Bu nedenle, göç eden kadınların entegrasyon deneyimlerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Kadınlar, göç sürecinde sıklıkla düşük ücretli işlerde çalışmakta veya temel hizmetlere erişimde çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Örneğin, bazı Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet normları nedeniyle eğitim ve iş gücü piyasasına katılımda zorluk yaşadığı belirtilmektedir (Küçükcan, 2019, s. 27). Bu durum, entegrasyon politikalarının özellikle sosyal ve ekonomik boyutları önceliklendirerek mülteci kadınların karşılaştıkları engellere yönelik kalıcı çözümler geliştirmesini gerekli kılmaktadır. Bu stratejiler, kadınların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde entegrasyona uyum sağlamalarını kolaylaştıran kritik araçlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, entegrasyon, göçmen grupların ev sahibi toplumun sosyal yapısına uyum sağlamalarını destekleyen çok boyutlu ve dinamik bir süreçtir. Sosyal, ekonomik, kültürel, yasal, psikososyal ve politik boyutlar birbiriyle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda istihdam, entegrasyon sürecinin temel bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır (Castles, de Haas, & Miller, 2014). Ancak, kadınların karşılaştıkları toplumsal cinsiyet engelleri entegrasyon sürecini daha karmaşık hâle getirmekte ve bu sürecin cinsiyet temelli bir perspektifle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Kadınların entegrasyona daha aktif katılımını sağlamak ve karşılaştıkları eşitsizlikleri gidermek için toplumsal cinsiyeti merkeze alan politikaların geliştirilmesi kritik bir gerekliliktir (Zetter, 2011). Entegrasyonun çok boyutlu ve kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınması, yalnızca bireylerin topluma dahil olmasını değil, aynı zamanda toplumsal uyumun sürdürülebilir bir şekilde sağlanmasını da mümkün kılacaktır.

2.2. Teorik Yaklaşımlar

Bir önceki bölümde, göç, toplumsal cinsiyet ve entegrasyon olguları kavramsal olarak ele alınmış ve bu süreçlerin birbiriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu bölümde ise, toplumsal cinsiyetin teorik altyapısı, feminist teori ve kesişimsellik gibi yaklaşımlar ışığında analiz edilecek ve bu teorilerin göç ve entegrasyon süreçlerindeki rolü tartışılacaktır. Toplumsal cinsiyet teorisi, feminist teori ve kesişimsellik gibi yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini anlamada ve bu eşitsizliklerin göçmen kadınların deneyimlerine etkilerini analiz etmede merkezi bir araç sunmaktadır. Bu teoriler, yalnızca kadınların değil, toplumsal cinsiyet normlarıyla şekillenen tüm bireylerin karşılaştığı güç dengesizliklerini ve ayrımcılık biçimlerini açıklamak için geniş bir perspektif sağlamaktadır. Aşağıdaki bölümlerde, bu teorilerin temel kavramları, uygulamaları ve Türkiye bağlamındaki örnekleri detaylandırılarak analiz edilecektir.

2.2.1 Toplumsal Cinsiyet Teorisi

Toplumsal cinsiyet kavramı önceki bölümlerde açıklanmıştır. Ancak toplumsal cinsiyet teorisini açıklamaya geçmeden önce bir kere daha kavramı hatırlatmak faydalı olacaktır: Toplumsal cinsiyet, bireylerin aile, işyeri ve medya gibi farklı sosyal yapılarda, sosyal normlar ve güç ilişkileri aracılığıyla sosyal konumlarını belirleyen bir olgu olarak kabul edilmektedir (Connell, 1987). Simone de Beauvoir (1949), toplumsal cinsiyetin biyolojiden bağımsız olarak toplum tarafından inşa edildiğini belirtmiştir. Tarih boyunca kadınlar, toplum tarafından "öteki" olarak görülmüş ve bu konum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temelini oluşturmuştur (Beauvoir, 1949, s. 299-301). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet teorisi, toplumsal normların ve patriarkal yapının bireylerin cinsiyet rollerini nasıl şekillendirdiğini açıklayan bir çerçeve sunmaktadır.

1990'ların başından itibaren Türkiye'de de toplumsal cinsiyet araştırmaları artış göstermiştir. Şirin Tekeli (1995), Türkiye'deki toplumsal cinsiyet yapısını aile, işyeri, eğitim ve medya gibi çeşitli alanlarda incelemiş ve bu yapıların kadınlar üzerinde yarattığı baskıları analiz etmiştir. Tekeli'nin araştırmaları, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine karşı direniş stratejileri geliştirdiğini ve bu stratejilerin feminist teoriyle nasıl ilişkilendirilebileceğini ortaya koymaktadır (1995, s. 102-105).

Benzer şekilde, Yeşim Arat (1998) da Türkiye’deki patriarkal yapıların kadınların kamusal alandaki yerini nasıl şekillendirdiğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle olan ilişkisini derinlemesine analiz etmiştir.

Göç bağlamında, toplumsal cinsiyet teorisi, özellikle kadınların entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları anlamak ve analiz etmek için önemli bir açıklayıcı araç sunmaktadır. Diğer taraftan, göç edilen toplumun toplumsal cinsiyet normlarına uyum sağlama beklentisi, cinsiyet fark etmeksizin her bireyi etkilerken, bu durum özellikle patriarkal yapılar nedeniyle kadınlar üzerinde daha derin bir etki yaratmaktadır. Patriarkal yapıların dayattığı sorumluluklar ve sınırlamalar, kadınları yeni roller üstlenmek zorunda bırakmakta ve onların iş gücü piyasasına katılmalarını zorlaştırmaktadır. Örneğin, Türkiye’ye göç eden Suriyeli kadınlar, toplumsal cinsiyet normlarının yarattığı engellerle mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet teorisi, kadınların yaşadıkları ayrımcılıkları anlamak için temel bir çerçeve sunmaktadır. Hondagneu-Sotelo’nun belirttiği gibi, göç eden kadınlar işgücü piyasasına katılma ve yeni toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlama süreçlerinde birçok zorlukla karşılaşmaktadır (1994, s.115-117). Bu normlar, kadınların iş gücü piyasasına dahil olmasını, sosyal hayata katılımını ve yeni toplumda aktif bir şekilde rol almasını zorlaştıran önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, araştırmalar kadınların bu yapılarla mücadelede nasıl aktif roller üstlendiklerini ve kendi direniş stratejilerini geliştirdiklerini de ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet teorisi, yalnızca kadınların değil, toplumsal cinsiyet normlarıyla şekillenen tüm bireylerin sosyal hayatta karşılaştıkları engelleri ve eşitsizlikleri anlamak için merkezi bir analitik araçtır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi, feminist teoriler ve toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla güç kazanarak, bu alanda farkındalık oluşturmakta ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlamaktadır. Bu teori çerçevesinde yapılacak daha fazla araştırma ve politika önerisi hem göçmen kadınlar hem de Türkiye’deki kadınlar için daha eşitlikçi bir toplumsal düzenin inşasında önemli bir rol oynayacaktır.

2.2.2. Feminist Teori

Feminist teori, kadınların maruz kaldığı toplumsal baskılara odaklanarak, ataerkil toplumlarda var olan güç dengesizliklerini derinlemesine

inceleyen disiplinler arası bir teoridir. Teori, kadınlara atfedilen rollerin ve kalıpların yalnızca biyolojik cinsiyetten kaynaklanmadığını, toplumsal bir olgu olduğunu savunmakta ve bu süreçte kadınların ikincil konuma yerleştirildiklerini eleştirmektedir. Feminist teori, patriyarkal yapıların kadınlar üzerinde yaratmış olduğu baskıyı; bu dayatmaların yeniden ve yeniden üretilerek güçlenmesini eleştirel bir gözle analiz etmektedir. Erkek egemenliği üzerine kurulu toplumsal yapılar, kadınları; ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda arka plana iterek onların insani eşit haklara ulaşmasını sınırlamaktadır (Crenshaw, 1991, s. 1245). Bu teori, kadınların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan yapısal sistemleri anlamak ve analiz etmek için etkin bir yöntem sunmaktadır.

Feminist teorinin tarihçesi incelendiğinde, dört ana dalgadan oluştuğu görülmektedir. Birinci dalga, 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar uzanan dönemde ortaya çıkmış ve kadınların yasal, siyasi ve vatandaşlık hakları için verdikleri mücadeleye odaklanmıştır. Aynı zamanda "feminizm hareketi" olarak da bilinen bu dönemde, Susan B. Anthony ve Emmeline Pankhurst gibi isimler, kadınların oy kullanma hakkı ve mülkiyet sahibi olma mücadelesinde verdikleri direnişle öne çıkmıştır (Miller, 2003, s. 54) Ancak, birinci dalga feminizm, genellikle Avrupa'daki beyaz orta sınıf kadınları kapsadığı için eleştirilmiştir. Siyah kadınlar, işçi sınıfından kadınlar ve diğer marjinalize edilmiş gruplar bu hareketin kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu eksiklikler, feminist teorinin sonraki dönemlerde daha kapsayıcı bir hale gelmesini ve kadınların farklı kimliklerinin kesişim noktalarını dikkate alan güçlü bir analiz aracı olarak gelişmesini sağlamıştır. Bu eleştiriler, özellikle üçüncü dalga feminizmin kesişimsellik kavramını merkeze alarak gelişmesine zemin hazırlamış ve feminist hareketin kapsayıcılığını artırmıştır.

İkinci dalga feminizm, 1960'ların başında başlayıp 1980'lere kadar, yaklaşık 20 yıl sürmüştür. Bu dalga, birinci dalganın temellerinden yararlanarak daha kapsayıcı bir hareket olarak gelişmiştir. Kadınların eşitliğini sadece siyasi alanla sınırlı bırakmamış, kamusal alanda da eşitlik için savunmalar yapılmıştır. İkinci dalga, ev içi şiddet, cinsel tecavüzler, üreme hakları ve ev işleri gibi hakları savunmuştur (Britannica Online Encyclopedia, 2012). Hukuki başarılar arasında 1963'te cinsiyet fark etmeksizin eşit ücret yasasının onaylanması yer alır. Pierceson (2016), bu dönemde ev içi şiddet ve evlilikte rıza dışı cinsel ilişki gibi konuların gün yüzüne çıkarıldığını belirtmektedir. Aynı dönemde, tecavüz kriz merkezleri ve kadın sığınma

evleri kurulmuş, ayrıca kadınların haklarını destekleyen velayet ve boşanma yasaları çıkarılmıştır. Bu adımlar, kadınların hane içinde yaşadıkları zorlukları hafifletmek amacıyla atılmıştır. Ayrıca, kadınların bedenleri üzerinde özgürce karar alma hakkı, cinsel özgürlük, kürtaj ve doğum kontrolü gibi haklar savunulmuştur (Friedan, 1963, s. 42). Bu feminist hareketler, kadınların iş hayatında daha fazla yer alması, eşit ücret ve haklar elde etmesi açısından önemli ilerlemeler kaydetmiş, bu da kadınları maddi olarak bağımsız kılarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği normlarının kırılmasında önemli bir adım olmuştur.

Üçüncü dalga feminizm, 1990'larda başlamış olup, ikinci dalganın eksik kaldığı noktaları ele alarak daha kapsamlı bir feminist anlayış geliştirmiştir. Ancak bu dalganın başlangıç tarihi ve tanımı oldukça tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar, üçüncü dalganın ne zaman ve nasıl başladığı konusunda fikir birliği sağlayamamaktadır. Feminist yazar Elizabeth Evans (2015), bu durumu şu şekilde tanımlar: "Üçüncü dalganın kafa karışıklığı, tam da onun bir tanımıdır." Üçüncü dalganın başlangıcı genellikle iki önemli olaya dayandırılır: 1990'larda ortaya çıkan Riot Grrrl müzik grupları ve Anita Hill davası (1991) (Evans, 2015; Pierceson, 2016). Bu dalganın ana tartışma konuları arasında kadınların iş yerlerinde maruz kaldıkları cinsel tacize karşı koyma ve kadınların yönetim rollerinde daha fazla yer alma talepleri yer almaktadır. Üçüncü dalganın en büyük katkılarından biri, Kimberlé Crenshaw'un ortaya attığı "kesişimsellik" kavramıdır. Bu kavram, kadınların yaşadığı zorlukların yalnızca cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanmadığını, aynı zamanda ırk, sınıf ve diğer kimlik politikalarının bir araya gelmesiyle oluştuğunu vurgulamaktadır (Crenshaw, 1991, s. 1245). Kesişimsellik, üçüncü dalganın temel analiz araçlarından biri haline gelerek, feminist teoriyi daha kapsayıcı ve derinlemesine bir çerçeveye kavuşturmuştur. Ayrıca, üçüncü dalga feminizm farklı etnik kökenlerden ve sosyal kesimlerden kadınların haklarını savunarak daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmiştir. Aynı dönemde Judith Butler, daha önce de belirtildiği üzere, toplumsal cinsiyetin performatif bir kavram olduğunu ve sürekli değişim gösterdiğini ortaya koymuştur (Butler, 1990, s. 25).

Dördüncü dalga feminizm, günümüz dijital veya çağdaş feminizmi olarak tanımlanmaktadır. Kadınların karşılaştığı cinsel taciz, şiddet gibi sorunlar, dijital platformlar aracılığıyla geniş kitlelere yayılmakta ve kadınların birbirine destek vermesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda #MeToo ve Time's Up hareketleri

önemli örneklerdir. #MeToo hareketi sayesinde kadınlar, cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı farkındalık kazanmış ve bu harekete katılarak direniş göstermiştir. Hareket, cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadelenin önemli bir sembolü haline gelmiştir. Kadınlar, yaşadıkları sorunları dijital mecralar aracılığıyla daha hızlı ve etkin bir şekilde paylaşma olanağı bulmuşlardır (Gill, 2016, s. 615). Teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve dijitalleşme, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı mücadeleye ivme kazandırmıştır. Dördüncü dalga, özellikle 2008 sonrası sosyal medya platformlarının (Facebook, Twitter, YouTube) yaygınlaşmasıyla kadınların sesini daha geniş kitlelere duyurmasını sağlamıştır (Bates, 2013). Sonuç olarak, bu feminizm dalgası, kadınların özgürleşmesi ve toplumsal cinsiyet normlarını sorgulaması açısından kritik bir rol oynamıştır.

Feminist teori, zaman içinde daha geniş bir perspektif kazanarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini çok boyutlu bir şekilde ele alan bir düşünce sistemine dönüşmüştür. Birinci dalga feminizm, yalnızca beyaz orta sınıf kadınlara odaklandığı için eleştirilmiş; bu eleştiriler ikinci dalgada daha kapsayıcı bir eşitlik mücadelesi sunulmasını sağlamıştır. Ancak, ırk ve sınıf farklılıklarının yeterince dikkate alınmaması nedeniyle eleştiriler devam etmiştir. Üçüncü dalga, bu eksiklikleri gidererek toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ırk, sınıf ve kimlik faktörlerinin de katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Feminist teori, bu eleştirel dönüşümlerle gelişerek postmodern feminizm ve queer teori gibi yeni perspektiflerle çeşitlenmiştir. Queer teori, toplumsal cinsiyetin sabit olmadığını ve toplumsal normlar tarafından sürekli yeniden üretildiğini öne sürerken, kesişimsellik teorisi toplumsal cinsiyetin yanı sıra ırk, sınıf ve kimliklerin nasıl bir arada baskı mekanizmaları oluşturduğunu analiz etmektedir (Crenshaw, 1991). Bu gelişmeler, feminist teoriyi daha kapsamlı ve kapsayıcı hâle getirmiştir.

Feminist teori, toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak sosyal ve kültürel süreçler aracılığıyla inşa edildiğini savunur. Özellikle göç çalışmalarında önemli bir yere sahiptir, çünkü göçmen kadınlar hem geldikleri hem de göç ettikleri toplumlarda toplumsal cinsiyet normlarıyla yüzleşmek zorunda kalır. Bu durum, onların hareket alanlarını sınırlayarak ek engeller yaratmaktadır. Bu bağlamda, feminist teori göçmen kadınların karşılaştığı cinsiyet temelli ayrımcılığı ve zorlukları incelemede kritik bir rol oynamaktadır. Kesişimsellik kavramı, kadınların ırk, sınıf ve kimliklerine bağlı olarak deneyimledikleri çoklu baskı mekanizmalarını analiz etmek

için önemli bir araçtır. Bu çalışmanın saha araştırmasında elde edilen bulgular da göstermektedir ki, Suriyeli kadınlar hem kendi ülkelerindeki toplumsal cinsiyet normlarının yarattığı baskılarla karşı karşıya kalmış, hem de zorunlu göç sonucu geldikleri Türkiye’de erkek göçmenlere kıyasla daha karmaşık baskı mekanizmalarıyla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Kadın olmaları, hukuki statüleri ve etnik kökenleri gibi çok boyutlu faktörler, Suriyeli kadınların göç sürecindeki deneyimlerini doğrudan şekillendirmektedir. Bu durumu daha ayrıntılı bir şekilde ele alabilmek için bir sonraki bölümde kesişimsellik teorisi detaylı olarak incelenecektir.

2.2.3. Kesişimsellik Teorisi

Feminist teori, kadınların toplumsal konumlarını anlamada önemli katkılar sunmuş olsa da özellikle ilk iki dalgasında genellikle beyaz, Batılı ve orta sınıf kadınların deneyimlerine odaklanmıştır. Bu durum, farklı etnik, kültürel ve sınıfsal arka planlara sahip kadınların yaşadığı ayrımcılıkların görünmez kalmasına yol açmıştır. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla geliştirilen kesişimsellik teorisi, kadınların yalnızca toplumsal cinsiyet kimlikleriyle değil; aynı zamanda ırk, sınıf, etnisite ve göçmenlik gibi kimliklerin kesişimiyle yaşadıkları çok katmanlı ayrımcılık biçimlerini analiz etmeye odaklanır.

Kesişimsellik teorisi, farklı kimlik ve sosyal kategorilerin (cinsiyet, ırk, sınıf, din, cinsel yönelim vb.) bir araya gelerek bireylerin yaşadığı ayrımcılıkları ve maruz kaldıkları ötekileştirmeyi anlamaya ve analiz etmeye çalışan bir teoridir. Bu teori, ABD’li siyah feminist Kimberlé Crenshaw tarafından 1989 yılında ilk kez “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex” adlı çalışmasında kullanılmıştır. Crenshaw, kadınların maruz kaldığı hukuki ve toplumsal eşitsizliklerin tek bir kategori üzerinden açıklanamayacağını, söz konusu eşitsizliklerin kesişen birçok etkenin bir araya gelmesiyle daha derin bir ayrımcılık yarattığını belirtmektedir (1989, s. 141). Crenshaw, siyah kadınların yalnızca cinsiyet temelli bir ayrımcılığa maruz kalmadığını, aynı zamanda ırk ve diğer kimlik unsurlarının da bir baskı aracına dönüştüğünü vurgulamaktadır. Tek bir kategoriye odaklanmanın, kadınların ve özellikle siyah kadınların deneyimlerini tam olarak anlamayı mümkün kılmadığını savunmaktadır. Bu bağlamda kesişimsellik teorisi, farklı sosyal kimliklerin birbiriyle

kesiştiği noktaları göz önünde bulundurarak daha bütüncül analiz imkânı sunmaktadır. Crenshaw, kesişimsellik teorisini somut bir örnekle açıklamaktadır: Teorisini eksen (axis) ve kesişim (intersectional) kavramları üzerine temellendirmekte ve bunu bir “trafik kazasına” benzetmektedir: Dört yolun kesiştiği bir kavşakta gerçekteşen bir kazanın nedeni tek bir araç olabileceği gibi, birden fazla aracın karışmasıyla da olabilir. Benzer şekilde, “bir siyah kadının maruz kaldığı ayrımcılık, ırkı ya da cinsiyeti nedeniyle olabilir veya her iki faktörün yanı sıra daha fazla etken de bu ayrımcılığa yol açabilir” (Crenshaw, 2011, s. 29).

Kesişimsellik teorisi, özellikle üçüncü dalga feminist hareketle birlikte feminist kuramın içinden doğmuş ve onun sınırlılıklarına eleştiri getirmiştir. Kesişimsellik teorisi yalnızca akademik alanla sınırlı kalmamış, toplumsal hareketlere de önemli katkılar sunmuştur. Özellikle siyah kadınlar ve LGBTQ+ bireylerin haklarını savunurken, bu bireylerin yaşadıkları ayrımcılıkların tek bir kimlik üzerinden değil, birçok kimlik kategorisinin kesişimi sonucunda ortaya çıktığını vurgulamıştır. Amerika’daki siyah kadınların hak mücadelesinde bu teorinin kullanılması, kadınların birden fazla etkenden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını savunmuştur. Siyah kadınlar feminist hareketlerde yer alsalar bile, beyaz kadınların deneyimlerinden farklı deneyimler yaşamaktadırlar (Crenshaw, 1991, s. 1245). Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet yalnızca iki cinsiyet arasındaki ilişkilere indirgenmemelidir; bunun ötesinde, kişilerin etnik kökenleri, kültürel yapıları gibi faktörler de önemli bir rol oynamaktadır ve bu olgular dikkate alınarak daha kapsamlı incelemeler yapılması gerekmektedir (Collins & Bilge, 2016, s. 71).

Kesişimsellik teorisi, liberal feminist ve çokkültürlülük teorilerinden farklılık göstermektedir. Liberal feminist ve çokkültürlülük teorileri, sınıfsal kategorileri sabit ve evrensel kabul ederken; kesişimsellik teorisi, kimlik kategorilerinin sürekli değişkenlik gösterdiğini ve bu değişimlerin toplumsal yapılarla birlikte evrildiğini savunmaktadır (Collins & Bilge, 2016, s. 75). Feminist teori içinde yer alan kesişimsellik teorisi, yalnızca orta sınıf beyaz kadınların deneyimlerine odaklanan ve diğer kadın gruplarının tecrübelerini göz ardı eden yaklaşımları eleştirmiştir. Bir önceki bölümde değinildiği üzere, Feminist teorinin ilk iki dalgası, genellikle cinsiyete dayalı sorunları ele alırken, kadınların ırk, etnik köken ve sınıf gibi kimlik kategorilerine yeterince değinmemiştir. Bu eksiklikleri göz önünde bulundurarak, kesişimsellik teorisi hem farklı kadın gruplarının hem de diğer

marjinalize edilmiş grupların deneyimlerini incelemek için kullanılmıştır (Collins & Bilge, 2016, s. 67). Üçüncü dalga feminist teori ise, siyah kadınların ve diğer marjinalize edilen grupların tecrübelerini yeniden ele alıp inceleyerek daha kapsamlı bir toplumsal adalet yapısının oluşturulmasının önünü açmıştır (Collins & Bilge, 2016, s. 69).

Donato ve arkadaşları (2006), göç çalışmalarında kesişimselliğin, toplumsal cinsiyetin ırk, sınıf, etnisite ve göçmenlik statüsü gibi faktörlerle birlikte nasıl işlediğini anlamada merkezi bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, özellikle kadınların deneyimlerinin yalnızca “kadın” kimliğiyle değil, aynı zamanda göçmenlik statüsü, dini kimlik, kültürel normlar ve sınıf gibi eksenlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar.

Kesişimsellik teorisi, göçmen kadınların entegrasyon süreçlerini inceleyen çalışmalarda, çok katmanlı baskı mekanizmalarını anlamak için önemli bir analitik araç olarak kullanılmaktadır. Bu teori, göçmen kadınların yalnızca toplumsal cinsiyet kimlikleri nedeniyle değil, aynı zamanda etnik kökenleri, dini inançları ve göçmen statüleri nedeniyle de ayrımcılığa maruz kaldıklarını vurgulamaktadır.

Kesişimsellik teorisini temel alan çalışmalardan biri, *The Handbook of Race, Ethnicity, Crime and Justice* kitabında yer alan “Intersectionality, Immigration, and Domestic Violence” başlıklı bölümdür. Edna Erez ve Shannon Harper (2018), bu çalışmada göçmen kadınların Amerika’da doğan kadınlarla benzer stres ve baskı mekanizmalarına maruz kaldıklarını, ancak göçmen statülerinin getirdiği ek yüklerle de mücadele etmek zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Korteweg ve Triadafilopoulos (2013), Müslüman kadınların başörtüleri nedeniyle toplumsal alanda uyumsuzluk olarak nitelendirilmesini örnek göstererek, göçmen kadınların yalnızca toplumsal cinsiyetleri nedeniyle değil, kültürel ve etnik kimlikleri dolayısıyla da çok katmanlı ayrımcılık yaşadıklarını vurgulamaktadır. Paz ve Kook (2021), Almanya’daki başörtülü mülteci kadınlarla yaptıkları çalışmada, toplumsal cinsiyetin, ırkçılık, İslamofobi ve yasal statü ile birleşerek bu kadınların deneyimlerini daha da karmaşıktırdığını göstermektedir. Görüşmelerde kadınlar hem “yabancı” hem “Müslüman” hem de “kadın” olmaları nedeniyle çoklu ayrımcılık biçimlerine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Suriyeli kadınlar örneğinde olduğu gibi, birçok kadın hem toplumsal cinsiyet normlarıyla hem de göçmenlik statüsünden kaynaklanan yapısal dışlanmalarla karşı karşıyadır. Türkiye’de mesleki yeterliliğe veya diplomaya

sahip birçok Suriyeli kadın, geçici koruma statüsünün getirdiği yasal kısıtlamalar nedeniyle iş gücüne katılamamakta ve sosyal entegrasyonda ciddi engellerle karşılaşmaktadır (Bilge, 2020, s. 58).

Edna Erez ve Shannon Harper (2018), göçmen kadınların Amerika'da doğan kadınlarla benzer stres ve baskı mekanizmalarına maruz kaldıklarını, ancak göçmen statülerinin getirdiği ek yüklerle de mücadele ettiklerini göstermektedir. Korteweg ve Triadafilopoulos (2013), Müslüman kadınların başörtüleri nedeniyle toplumsal alanda uyumsuzluk olarak görülmesini örnek göstererek, göçmen kadınların çok katmanlı ayrımcılığa uğradığını vurgular. Taha (2019), bu teorik çerçevenin mülteci araştırmalarında homojenleştirici bakış açılarına karşı çıktığını ve mültecilerin çok katmanlı kimliklerini tanımayı amaçladığını belirtmektedir. Özellikle yaş, sınıf, engellilik ve yerleşim biçimi gibi eksenlerin toplumsal cinsiyetle nasıl kesiştiğini ve bu kesişimin hizmetlere erişimi nasıl etkilediğini vurgulamaktadır.

Christou ve Kofman (2022), kadın göçmenlerin karşılaştığı eşitsizliklerin sadece cinsiyet temelli olmadığını; bakım emeği, düşük ücretli işler ve ailevi sorumluluklarla birlikte daha da karmaşılaştığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yerel düzeyde geliştirilen politikaların yalnızca toplumsal cinsiyeti değil, aynı zamanda göçmenlik statüsü, dil engeli ve bakım yükümlülüklerini de dikkate alması gerekmektedir.

Kesişimsellik teorisi, Suriyeli kadınların entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları çifte dezavantajı anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Suriyeli kadınlar hem mülteci kimlikleri hem de toplumsal cinsiyet normlarıyla mücadele etmektedir. İş gücü piyasasına katılım süreçlerinde hem kadın olmaktan hem de mülteci statülerinden kaynaklanan yapısal engellerle karşılaşmakta; bu kesişim, entegrasyonlarını daha da zorlaştırmaktadır (Bilge, 2020, s. 58). Bu nedenle, kesişimsellik teorisi, iş gücü katılımındaki cinsiyet ve göçmenlik dinamiklerinin yanı sıra, sosyal entegrasyon süreçlerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir.

Kesişimsellik teorisi, kapsamlı doğası nedeniyle bazı eleştirilere de maruz kalmaktadır. En yaygın eleştirilerden biri, teorinin çok karmaşık olduğu ve dikkate alınması gereken birçok faktörün, sosyal politikaların oluşturulması sürecinde pratik uygulanabilirliği zorlaştırdığıdır (Collins & Bilge, 2016, s. 89). Bu durum,

teorinin akademik düzeyde güçlü bir analitik çerçeve sunmasına rağmen, politika yapım süreçlerinde yeterince işlevsel olmayabileceği yönündeki tartışmaları gündeme getirmektedir. Bir diğer eleştiri ise, kesişimsellik teorisinin ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet meselelerini geniş bir perspektifle ele almasının derinlemesine analizler sunduğu ancak bazen soyut kaldığı ve uygulamaya yönelik somut çözümler üretmekte yetersiz olabileceğidir (Collins & Bilge, 2016, s. 91). Bu eleştiriler, teorinin pratik faydalarını artıracak şekilde daha uygulanabilir hâle getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, kesişimsellik teorisi, toplumsal adalet çabalarına derinlik kazandırarak, eşitsizliklerin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine katkı sağlamaktadır (Crenshaw, 1991, s. 1250). Teori, yalnızca toplumsal cinsiyet araştırmalarında değil, siyaset bilimi, hukuk ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerde de kullanılmaktadır. Crenshaw (1991), kesişimsellik teorisinin hukuk alanındaki katkılarını dikkat çekerek, kadınların ve azınlık gruplarının maruz kaldığı ayrımcılıkların sadece kimliklerine dayanmadığını, farklı faktörlerin kesişimi sonucu ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu çerçeve, bireysel deneyimlerin yanı sıra sistematik yapılar üzerinden eşitsizlikleri değerlendirmek için güçlü bir yöntem sunmaktadır.

Ayrıca, göç ve sosyal hizmetler gibi alanlarda teori, dezavantajlı grupların ve göçmen bireylerin karşılaştığı çok katmanlı ayrımcılık biçimlerini anlamada önemli bir katkı sağlamaktadır (Bilge, 2020, s. 63). Bu yönüyle kesişimsellik teorisi, yalnızca akademik bir analiz aracı değil, aynı zamanda politika geliştirme süreçlerinde yol gösterici bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, kesişimsellik teorisi, toplumsal cinsiyet, sınıf ve ırk gibi kimliklerin kesişiminin yarattığı etkileri kavramsallaştırarak, eşitsizlikleri çok boyutlu bir perspektifle ele almayı sağlamaktadır. Özellikle göçmen kadınların entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları cinsiyet temelli engelleri analiz etmek için kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, kesişimsellik teorisi, toplumsal eşitsizliklerin karmaşıklığını anlamak ve çözüm önerileri geliştirmek için vazgeçilmez bir perspektif sunmaktadır.

2.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kesişimsellik Bağlamında Suriyeli Sığınmacı Kadınların İşgücü Piyasasına Entegrasyon Süreci

Tezin bu bölümünde, Suriyeli sığınmacı kadınların işgücü piyasasına entegrasyonu üzerine yapılan literatür araştırmasının sonuçları, toplumsal cinsiyet ve kesişimsellik perspektifleri bağlamında analitik bir şekilde ele alınmıştır. Hem uluslararası hem de Türkiye bağlamındaki çalışmalar, göçmen kadınların işgücüne katılımını etkileyen yapısal engellerin temel dinamiklerine ışık tutmaktadır. Literatürde dikkat çeken başlıca bulgular, kadınların işgücüne katılımının toplumsal cinsiyet normları, dil bariyerleri, eğitim eksiklikleri ve patriyarkal yapılar gibi çeşitli faktörlerden nasıl etkilendiğini göstermektedir.

Uluslararası çalışmalar incelendiğinde, göçmen kadınların genellikle düşük vasıflı, güvencesiz ve düşük ücretli işlere yönlendirildiği görülmektedir. The Age of Migration (Castles, Haas & Miller, 2016) ve Migration, Gender and Social Justice (Truong et al., 2013) gibi eserler, kadın göçmenlerin işgücü piyasasında karşılaştıkları eşitsizliklerin küresel bir sorun olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Schieckoff ve Sprengholz (2021) tarafından yapılan Avrupa odaklı sistematik inceleme, göçmen kadınların toplumsal cinsiyet ve göçmenlik kimliklerinin kesişiminde yapısal ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir.

Bu çalışmalarda, kadınların sadece toplumsal cinsiyet normlarından değil, aynı zamanda göçmen kimliklerinden kaynaklanan ayrımcılıkla da mücadele ettikleri belirtilmektedir. Kesişimsellik perspektifiyle yapılan çalışmalar (Taha, 2019), göçmen kadınların cinsiyet, ırk, sınıf ve etnik kimlik gibi çoklu baskı unsurlarının kesişiminde nasıl dezavantajlı bir konuma itildiğini detaylandırmaktadır. Özellikle Amoako vd. (2024), Kanada’da siyah göçmen kadınların yüksek eğitim düzeyine rağmen vasıf altı işlerde çalışmak zorunda kaldığını ve sistematik dışlanmaya maruz kaldığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, kesişimsellik teorisi, göçmen kadınların işgücü piyasasındaki deneyimlerini anlamak için kapsamlı bir analitik çerçeve sunmaktadır. Örneğin, Bayreuth Üniversitesi’nde Sarah Raboi tarafından 2021 yılında yazılan “*Confronting Uncertainty: Syrian Refugee Women in Germany*” başlıklı doktora tezi, Almanya’ya göç eden Suriyeli mülteci kadınların karşılaştıkları belirsizlikleri bu perspektiften incelemektedir.

Türkiye’de Suriyeli sığınmacı kadınların iş gücüne katılımı üzerine yapılan araştırmalar, bu kadınların çoğunlukla düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Suriyeli kadınların dil bariyerleri, eğitim eksiklikleri ve bürokratik engeller nedeniyle iş gücü piyasasında sınırlı fırsatlara sahip olduğu görülmektedir (Çoşkun, 2025). Karahan ve Ertosun (2023), Suriyeli kadınların istihdam oranlarının, Türk kadınlarına ve Suriyeli erkeklere kıyasla daha düşük olduğunu vurgulayarak, bu durumun toplumsal cinsiyet normları ve patriyarkal yapılarla doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Demirci ve Kırdar (2021), Suriyeli kadınların iş gücüne katılım oranlarının erkek mültecilere kıyasla oldukça düşük olduğunu ve kayıt dışı çalışmanın yaygınlaştığını ifade etmektedir. Literatürde öne çıkan bir diğer önemli tema ise dil bariyerlerinin iş gücü piyasasına entegrasyonu nasıl sınırlandırdığıdır. Dil yeterliliklerinin eksikliği, Suriyeli kadınların formel sektöre erişimini zorlaştırarak, düşük vasıflı ve geçici işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu bulgular, yalnızca Türkiye’deki Suriyeli kadınlar için değil, aynı zamanda küresel göçmen kadın deneyimleri açısından da ortak bir soruna işaret etmektedir.

3. SURIYELİ SIĞINMACI KADINLARIN TÜRKİYE’DE İŞ GÜCÜNE KATILIMI: TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİYLE DEĞERLENDİRME

Suriye’deki siyasal, sosyal ve kültürel yapı, kadınların yalnızca toplumsal cinsiyet rollerini değil, aynı zamanda iş gücü piyasasındaki konumlarını ve deneyimlerini de şekillendiren temel bir zemindir. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye’de iş gücü piyasasına entegrasyon süreçlerini anlayabilmek için, geldikleri toplumsal bağlamın analiz edilmesi gerekmektedir. Savaş öncesi dönemde kadınların ekonomik hayattaki yeri, toplumsal normlar ve yasal haklar, bu bağlamın önemli unsurlarıdır. Suriyeli kadınların göç öncesi yaşam koşullarını incelemek, göç sonrası entegrasyon süreçlerini anlamak açısından kritik bir adımdır. Bu bölümde, öncelikle Suriye’nin siyasal, sosyal ve kültürel yapısı incelenerek, Suriyeli kadınların göç öncesindeki konumu ele alınmıştır. Ardından, Suriyeli kadınların hakları ve toplum içindeki statüsü değerlendirilmiş; 2011 yılında Arap Baharı’nın Suriye’ye yansısıyla başlayan sürecin kadınlar üzerindeki etkileri tartışılmıştır. İsyan sürecinin iç savaşa dönüşmesiyle yaşanan zorunlu göç dalgasının kadınlara nasıl yansıdığı detaylı şekilde analiz edilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında, Türkiye’yi hedef ülke olarak seçen Suriyeli sığınmacıların göç yolculuğu ele alınarak, Türkiye’nin entegrasyon politikaları toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmiştir. Son olarak, Türkiye’deki Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımı, toplumsal cinsiyet temelli bir çerçevede değerlendirilmiştir.

3.1. Suriye'deki Siyasal, Sosyal ve Kültürel Yapı

Suriye Arap Cumhuriyeti, kozmopolit yapısı, jeopolitik konumu, tarihi ve zengin kültürel birikimiyle bölgesel ve uluslararası arenada önemli bir yere sahiptir. Farklı etnik ve dini toplulukları barındıran bu ülke, çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. Nüfusun büyük bir çoğunluğu Arap Müslümanlardan oluşsa da Hristiyanlar, Dürziler, Aleviler, Türkmenler, Kürtler ve Çerkesler gibi topluluklar da Suriye toplumunun önemli unsurları arasında yer alır. Bu çeşitlilik, yalnızca toplumsal yapı üzerinde değil, kültürel ve sanatsal üretim üzerinde de etkili olmuştur. Ülkenin resmi dili Arapçadır; ancak farklı etnik grupların kendi dillerini ve kültürlerini sürdürmeleri, Suriye'nin kültürel zenginliğine katkıda bulunmaktadır. Sanat ve edebiyat alanında da Suriye, Arap dünyasında önemli bir yere sahiptir. Ülkenin el sanatları, müziği ve edebiyatı hem yerel hem de bölgesel düzeyde değer görmektedir. Suriye'nin tarihi kentleri ve kültürel mirası, bu çeşitliliği ve birikimi yansıtan somut örneklerdir.

Suriye devleti, kuzeyde Türkiye, doğuda Irak, batıda Akdeniz ve Lübnan, güneyde ise Filistin ve Ürdün ile sınır komşusudur. Ancak Suriye'nin siyasi tarihine baktığımızda, farklı yönetimlerin ve coğrafi değişikliklerin etkisi altında kaldığını görmekteyiz. 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolüne giren Suriye, yaklaşık dört yüzyıl boyunca bu yönetim altında kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ise Avrupa sömürgeci devletlerinin hedeflerinden biri haline gelmiştir. İngilizlerin desteğiyle Arap milliyetçileri, Şam'da kısa ömürlü bir Arap devleti kurmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Müttefik Devletlerin bölgeyi paylaşma ve sömürgeleştirme kararları 1916'da Sykes-Picot Anlaşması ile pekişmiş, 1920'de San Remo Konferansı'nda ise Suriye resmen Fransız mandası altına verilmiştir (Yavuz, 2024). Bu manda yönetimi, Suriye'nin siyasi ve sosyal yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır.

Bu süreçte, 1940 yılında Şam'da kurulan Baas Partisi önemli bir siyasi aktör olarak ortaya çıkmıştır. "Baas" kelimesi "yeniden doğuş" anlamına gelir ve partinin temel amacı, Arapları bir araya getirerek bir Arap sosyalist devleti kurmaktır. Parti, Arap milliyetçiliği ile sosyalist ideolojiyi birleştiren bir yapıya sahiptir ve sloganı "birlik, özgürlük, sosyalizmdir". Baas Partisi'nin ideolojisi ve örgütlenme gücü, yalnızca Suriye'nin iç dinamiklerini değil, aynı zamanda bölgedeki diğer Arap ülkelerinin siyasi yapılarını da etkilemiştir. Suriye'nin modern tarihine şekil veren bu gelişmeler, ülkenin hem iç politik dengelerini hem de toplumsal yapısını derinden etkilemiştir. Özellikle manda yönetimi dönemi ve Baas Partisi'nin yükselişi,

Suriye'nin toplumsal ve kültürel kimliğinde önemli bir rol oynamış ve günümüzde de yankı bulan bir miras bırakmıştır.

Suriye, 1946'da Fransa'dan bağımsızlığını kazanarak modern devlet yapısına geçiş yapmıştır. Kısa bir süre demokratik bir yönetimle yönetilen ülke, askeri darbeler ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle bu süreci sürdürememiştir (Seale, 1998). 1949 yılında üç askeri darbenin ardından Edip Çiçekli, dört yıl boyunca ülkenin devlet başkanlığını yapmıştır (Bahtiyar, 2016). 1954'te Faysal Al-Atasi'nin düzenlediği darbeyle Çiçekli'nin yönetimi sona ermiştir.

Baas Partisi, 1963'te askeri bir darbe ile iktidara gelmiş ve ülkenin siyasi sistemi köklü bir değişime uğramıştır. Arap milliyetçiliği ve sosyalist ideolojiyi benimseyen bu yeni sistem, merkezîyetçi bir devlet yapısını hayata geçirerek sivil özgürlükleri ciddi şekilde kısıtlamıştır (Hinnebusch, 2001). Baas Partisi, 1966'da Hafız Esad ve Salah Cedid öncülüğünde iktidarı tamamen ele geçirmiştir. 1970 yılında Hafız Esad, Cedid'e karşı düzenlediği darbe ile devlet başkanı olmuştur. Bu darbe, Suriye'nin siyasi yapısında önemli bir dönüm noktası olmuş, Esad'ın merkezîyetçi ve baskıcı bir rejim kurmasıyla muhalefet susturulmuştur (Van Dam, 2011). Hafız Esad, ülkenin ekonomik yapısını da kontrol altına alarak, Suriye'yi sosyalist bir ekonomik modele yönlendirmiştir.

Esad döneminde Suriye, Sovyetler Birliği ile güçlü ilişkiler geliştirmiş ve Arap-İsrail Savaşları'nda önemli bir rol oynamıştır (Zisser, 2001). Hafız Esad, yasama organı olan Halk Meclisi ve yargı dâhil olmak üzere tüm devlet kurumları üzerinde tam bir kontrol sağlamış ve aynı zamanda Baas Partisi'nin başkanı olarak, partinin politikaları üzerinde de mutlak yetki sahibi olmuştur (Zisser, 2001). Suriye'nin yönetim sistemi, Hafız Esad döneminde merkezîyetçi ve otoriter bir yapıya dönüşmüştür. Ülke, 14 il (muhafaza) şeklinde yönetilmekte olup her ilde, yerel yönetim tarafından atanan valiler bulunmaktadır (Perthes, 1995). Bu yapıda, tüm yetkiler merkezi otorite tarafından kontrol edilmiştir.

Suriye'nin demografik yapısı oldukça çeşitlidir. 2011 yılında ülke nüfusu yaklaşık 21 milyon olarak tahmin edilmiştir (CIA, 2011). Nüfusun büyük çoğunluğu Arap Müslümanlardan oluşsa da Hristiyanlar ve Yahudiler gibi dini azınlıklar da mevcuttur (Faksh, 1984). Suriye toplumu, çeşitli mezhep ve etnik gruplardan oluşmasına rağmen, bu çeşitlilik uzun yıllar boyunca dengeli bir şekilde

korunmuş ve toplumsal uyum sağlanmıştır. Ancak, mezhepsel farklılıklar zaman zaman gerilimlere yol açmıştır. Suriye'nin ekonomisi, 1970'li yıllarda sanayi, hizmet ve tarım sektörlerinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Doğal gaz ve petrol gibi yer altı kaynaklarına sahip olan ülke, bu kaynakları ihraç ederek ekonomisini güçlendirmiştir (Perthes, 1995). Ancak, sömürge döneminden kalan miras, ülkenin gelişimini sınırlamış ve yolsuzluk ile gelir dağılımındaki adaletsizlikler yaygınlaşmıştır. Tarım sektöründe, sulama projelerinin sınırlı kalması da ülkenin kalkınmasını olumsuz etkilemiştir (Haddad, 2012).

10 Haziran 2000 tarihinde Hafız Esad'ın ölümü üzerine oğlu Beşar Esad, cumhurbaşkanlığı görevini devralmıştır. Beşar Esad'ın ilk yıllarında ekonomi ve idari reformlar yapması, halkta umut yaratmışsa da bu umut kısa sürede sönmüştür. Beşar Esad da babasının otoriter ve baskıcı yönetim anlayışını sürdürmüş ve halkın taleplerini göz ardı etmiştir. Bu durum, 2011 yılında patlak veren Suriye İç Savaşı'nın en önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Lesch, 2012). Suriye'nin merkeziyetçi ve otoriter yapısı, 2011 yılına kadar devam etmiştir. Suriye'nin genel olarak siyasi, tarihsel, toplumsal ve kültürel yapısını inceledikten sonra, Suriyeli kadınların 2011 yılı öncesindeki haklarına değinmek faydalı olacaktır.

3.1.1. 2011 Öncesi Suriye'de Kadınların Hakları

Suriye her ne kadar sosyalist ve seküler bir yönetim biçimiyle yönetilse de kadınların kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik hakları sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Hinnebusch (2001), bu durumu şu şekilde açıklar: "Suriye'de kadınların eğitim, siyasi temsili ve iş gücüne katılım oranları artmış olsa da toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamamış ve kadınlar toplumsal hayatta büyük ölçüde geri planda kalmıştır" (2001, s. 179). Bu bağlamda, Martin ve Midgley'nin (2006) şu sözleri konuyu daha derinlemesine değerlendirmemize yardımcı olmaktadır: "Etkili göç politikaları, göçmenlerin geldikleri kökenleri ve ev sahibi toplumu anlayarak, onların özel ihtiyaçlarını ve zorluklarını ele alan çözümler üretmeyi gerektirir" (Martin & Midgley, 2006, s. 23). Suriye'deki kadınların haklarına ilişkin incelemeler, bu perspektifin yerinde bir örneğini sunmaktadır.

1970'lerden itibaren kadınların haklarını artırmaya yönelik çeşitli sosyal ve hukuki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler, kadınlara seçme

ve seçilme hakkı tanınmasını, eğitime erişim imkanlarının artırılmasını ve işgücüne katılımlarını teşvik eden çeşitli adımları içermektedir. Ancak bu ilerlemelere rağmen, kırsal bölgelerdeki kadınlar bu haklardan büyük ölçüde mahrum kalmıştır. Ataerkil düzen, özellikle kırsal alanlarda varlığını güçlü bir şekilde sürdürmüş ve kadınların toplumsal yaşamda yer alma potansiyelini sınırlandırmıştır. Kadınların eğitime erişim oranlarının oldukça yüksek olmasına karşın, işgücüne katılım oranlarının düşük kaldığını belirtmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde, kadınlar genellikle eşit olmayan koşullarda yaşamaya devam etmiş ve toplumsal hayatta aktif roller üstlenme konusunda ciddi engellerle karşılaşmıştır (Rabo, 2008, s. 22). Bu durum, kadınların eğitime erişim ve diğer düzenlemelerle sağlanan fırsatlara rağmen, toplumsal cinsiyet normlarının güçlü etkisi nedeniyle iş ve sosyal hayata tam olarak entegre olamadıklarını göstermektedir. Kadınların iş gücüne katılımı, 1980'lerde %13 iken, 2007'de %31'e çıkmıştır. Ancak bu oran yine de istenilen seviyelere ulaşmamıştır; zira kadınlar genellikle tekstil, tarım ve hizmet sektörlerinde çalışmaktadır (Freedom House, 2010, s. 2). Kadınların iş gücüne katılımını engelleyen diğer bir etken ise ev içi sorumluluklardır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarını zorlaştırmaktadır (ILO, 2013, s. 7).

Kadınların hukuki ve siyasi haklarına baktığımızda, kadınlara seçme hakkı 1949'da seçilme hakkı ise 1953'te verilmiştir. Ancak bu haklar verilmiş olmasına rağmen, kadınların siyasi katılımı oldukça sınırlı kalmıştır (Freedom House, 2010, s. 3). 2007 yılı itibariyle kadınların parlamentodaki oranı %12,4'tür ve bu durum, kadınların siyasi alanda varlık göstermesine rağmen erkek egemenliğinin baskın olduğunu göstermektedir (Cankurtaran & Albayrak, 2019). Kadınlar siyasi alanda görünürlük kazansa da ataerkil yapılar ve toplumsal cinsiyet normları nedeniyle kamusal yetkileri sınırlı kalmıştır. Kadınların siyasi alanda daha az aktif olmaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesini zorlaştırmaktadır.

Suriye, 2003 yılında Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ne (CEDAW) taraf olmuştur; ancak belirli hükümlerine çekinceler koymuştur (FIDH, 2012, s. 4). Bu çekinceler arasında kadınların seyahat özgürlüğü, vatandaşlık devri ve aile içi haklar gibi önemli konular yer almaktadır. Suriye'deki medeni kanunlar, kadınlar üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu kanunlar, kadınların hayatlarının birçok noktasında erkek onayı veya kontrolünü zorunlu kılmaktadır. Makdisi, 1953'ten bu yana yürürlükte olan

medeni kanunların Müslüman kadınların evliliklerine bir erkek akrabasının onayı ile izin verilmesini ve erkeklerin tek taraflı boşanma hakkına sahip olmasını içerdiğini belirtmektedir (2010, s. 78). Ayrıca, bir kadın boşanmak istediğinde maddi haklarından feragat etmek zorunda kalmakta ve yeniden evlenirse çocuklarının velayeti babaya geçmektedir (Freedom House, 2010, s. 3). Kadınlar kanun önünde erkeklerden daha dezavantajlıdır ve bu durum, ataerkil yapının güçlenmesine katkıda bulunarak erkek egemenliğini pekiştirmektedir.

2011 yılı öncesinde kadın hareketlerinden bahsetmek gerekirse, özellikle şehirde yaşayan ve eğitilmiş kadınlar çeşitli hareketler ve örgütler kurmuştur. Ancak devlet, bu hareketlerin önüne geçerek kendi kontrolü altındaki birkaç kuruma izin vermiştir¹. Bu kurumlardan biri Suriye Kadınlar Genel Birliği'dir (GUSW). Diğer tüm birlikler, devlet otoritesi ve baskısı nedeniyle pasifleştirilmiş ve kapatılmıştır. Kadın hareketlerinin büyük bir kısmı yasadışı ilan edilmiş, yalnızca GUSW aktif bir şekilde faaliyet gösterebilmiştir (Sparre, 2008, s. 13). Çoğu kurum ve kuruluşun faaliyetleri iptal edilmiş olsa da bu dönemde kadınların toplumsal görünürlüğü artmış ve bu durum kadınların haklarını savunmaları için bir direniş platformu yaratmıştır. Kadın hareketleri, sosyal değişimler talep ederek kadınların haklarını savunmaları için sağlam bir zemin hazırlamıştır (Totah, 2013, s. 98).

Kadınların yaşam kalitesini tehdit eden bir diğer konu ise miras kanunudur. Bu kanuna göre, erkekler kadınlardan iki misli miras alma hakkına sahiptir. Bu eşitsizlik Müslüman kadınlar için geçerli olup, diğer dini azınlıklar için farklı düzenlemeler yapılmıştır. Kadınlar genellikle miras konusunda dezavantajlı konumda kalmakta ve bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarına ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Bir diğer önemli sorun ise namus cinayetleridir. Erkekler, aile şerefini koruma bahanesiyle kadınları öldürebilmekte ve bu cinayetler genellikle hafifletici sebeplerle cezalandırılmaktadır, devletin bu tür suçlara yeterince sert bir şekilde karşılık vermemesi, kadınların yaşamlarını tehlikeye sokmakta ve toplumsal yapıyı zayıflatmaktadır (Çetin,2014).

Sonuç olarak, 2011 öncesi Suriye'de kadınların hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında iş gücü, eğitim ve siyasi alanlarda kısıtlı ilerlemeler

¹ Arapça yazılı olan dergiden alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz <https://www.suwar-magazine.org/articles/2076>
Erişim tarihi 26.12.2024

kaydedilmiştir. Kadınlara yönelik yapılan eşitsizliklere ve işlenen suçlara karşı duran kadın hareketleri, mücadele alanı sağlamıştır. Ancak kadınların hukuki ve sosyal hakları genişletilse de toplumsal yapının derinlerinde kökleşmiş ataerkil normlar, özellikle kırsal bölgelerde kadınların toplumsal hayatta daha aktif bir rol üstlenmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, kadınların hem kendi ülkelerinde hem de göç ettikleri yerlerde toplumsal cinsiyet normlarına uyum sağlama mücadelelerini anlamak için önemli bir bağlam sunmaktadır.

3.2.Arap Baharı ve Suriye

Tunus'ta seyyar sebze meyve satıcılığı yapan bir gencin zabıta tarafından alıkonulması ve daha sonra bir polis memurunun ona tokat atması neticesinde, Mohammad Bouazizi bu durumu protesto ederek kendini yakmıştır. Bu olay sonrasında halk, adalet, demokrasi ve haklarını talep etmek amacıyla sokaklara dökülmüştür. Bu protestolar, domino taşı etkisiyle birçok Arap ülkesine yayılarak "Arap Baharı" adı verilen süreci başlatmıştır. Tunus'tan sonra Yemen, Libya, Mısır ve Suriye gibi ülkelerde de halk ayaklanmaları başlamıştır. Bazı ülkelerde bu talepler kısmen karşılanmış veya en azından başta bulunan diktatörler devrilmiştir. Ancak bazı ülkelerde barışçıl gösteriler, insanların hayatlarını kaybetmesi ve milyonlarca insanın yerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu duruma en iyi örnek Suriye'dir.

Suriye halkı, Arap Baharı hareketinden etkilenerek, Mısır'da Hüsnü Mübarek'in istifasından sonra, 15 Mart 2011 tarihinde bir grup ortaokul öğrencisinin duvarlara yazı yazmasıyla olaylar başlamıştır. Polislerin bu çocukları tutuklayıp serbest bırakmaması üzerine halk sokağa dökülmüştür ve olaylar hala devam etmektedir. İlk başlarda insanlar barışçıl yürüyüşlerle ve Hafız Esad döneminden oğul Beşar Esad dönemine kadar devam eden baskıcı ve otoriter yasaların değişmesi talepleriyle sokaklara çıkmıştır. Ancak Suriye hükümeti bu taleplere kulak tıkayıp, güç ve şiddet kullanarak cevap vermiştir. Kısa bir süre sonra olaylar, Deraa kentinden tüm Suriye'ye yayılmış ve hızla bir iç savaşa dönüşmüştür (Özdemir, 2016). Suriye'de başlayan savaşın ana nedeni sadece diğer ülkelerde yaşanan olaylar değil, aynı zamanda uzun yıllar boyunca yaşanan baskı ve adaletsizliklere karşı halkın tepkisi ve daha fazla insan hakları ve siyasi katılımın olduğu bir ülkede yaşama umuduydu.

Bu olayların temelinde, daha önceki bölümlerde detaylandırıldığı gibi, Hafız Esad'ın yönetim biçimi yatmaktadır. 1970 yılında iktidara gelen Baas Partisi ve Hafız Esad, baskıcı bir yönetim anlayışı benimseyerek muhalif hareketleri sert askeri müdahalelerle bastırmış ve kapsamlı bir denetim mekanizması kurmuştur. Bu bağlamda, 1982 yılında Hama kentinde gerçekleşen isyan, kısa sürede binlerce kişinin ölümüne yol açmış ve “Hama Katliamı” olarak anılmıştır. Bu olay, Esad rejimine karşı direnişin ne denli sert bir şekilde bastırılacağını göstererek Suriye halkında uzun yıllar sürecek bir korku ve sessizliğe neden olmuştur (Yüksel Çendek & Öрки, 2019, s. 45). 10 Haziran 2000’de Hafız Esad’ın ölümüyle oğlu Beşar Esad, Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmiştir. Beşar Esad’ın iktidarının ilk yıllarında özgürlükçü ve reform vaatleri halkta bir miktar umut yaratmış olsa da kısa sürede babasının inşa ettiği otoriter yönetim anlayışını sürdürerek baskıcı politikalar uygulamaya devam etmiştir. Bu durum, halkın hayal kırıklığını artırarak Arap Baharı sürecinde Suriye’deki protesto hareketlerine katılımın temel nedenlerinden biri haline gelmiştir (Şen, 2013, s. 78).

Suriye’deki iç savaş kısa sürede sosyo-ekonomik dengeyi kötüleştirmeye başlamıştır. Medya ve şehirleşme gibi etkenler halk arasında siyasi farkındalığı arttırmıştır fakat rejimin bu yükselişe karşı verdiği askeri tepkiler de sert olmuştur. Savaş koşulları nedeniyle elektrik ve su gibi temel ihtiyaçlar bu 2024 yılı itibariyle Suriye’de 600.000’den fazla insan hayatını kaybetmiş ve ülke nüfusunun neredeyse yarısı hem Suriye içinde hem de komşu ülkelere göç etmiştir. Bu durum, Suriye iç savaşını dünyanın en büyük insani krizlerinden biri haline getirmiştir (UNHCR, 2024). Suriye iç savaşına komşu ülkeler de dahil olmuş; Rusya ve İran, Esad’ın halkına karşı direnişini sürdürebilmesi için asker ve silahlı milislerle destek sağlamış. 2015 yılında Rusya, Suriye’de doğrudan askeri müdahalelerde bulunmuş ve hala da ülkenin sahil şeridinde askeri varlığını sürdürmektedir. Bu durum, savaşın uluslararası boyut kazanmasına neden olmuştur (Yüksel Çendek & Öрки, 2019, s. 53).

Suriye savaşı, yalnızca iç dinamiklerle sınırlı kalmayarak uluslararası düzeyde de etkilerini göstermiştir. Esad rejimine karşı muhalif grupları destekleyen Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve ABD gibi ülkelerin müdahil olması, bölgeyi daha da çıkmaza sürüklemiştir. Bu durum, savaşın bir iç savaş olmanın ötesine geçerek vekalet savaşına (proxy war) dönüştüğü anlamına gelmektedir (Mumford, 2013). Böyle bir ortamda, bölgede kalıcı bir çözüm bulmak neredeyse imkânsız hale

gelmiştir. Birleşmiş Milletler 'in barış girişimleri, Cenevre ve Astana süreçleri gibi çabalar, ülkeler arasındaki güvensizlikler ve çatışan çıkarlar nedeniyle başarısız olmuştur. Bu bağlamda, Suriye iç savaşı, uluslararası güçlerin çıkar çatışmalarının odağı haline gelirken, halkın geleceği belirsizliğe mahkûm edilmiştir (Özdemir, 2016). Özetle, Arap Baharı, Suriye ve Suriyeliler için umutsuzluk ve derin bir kriz getirmiştir. Hafız Esad ve Beşar Esad dönemlerinde ülkenin yaşadığı sorunlar, yönetim biçimi ve savaşı tetikleyen nedenler ile sonuçlar ele alınmıştır. Arap Baharı hareketinin kadınlar üzerindeki etkileri ve kadınların bu sürece nasıl dahil oldukları bir sonraki başlıkta detaylı olarak incelenecektir.

3.2.1. Arap Bahar'ının Kadınların Yaşamına Etkisi

Tarih boyunca kadınların ataerkil toplumlar tarafından göz ardı edilmesi ve haklarının önemsizlenmesi yaygındır. Kadınlar, eşit haklara erişebilmek ve kendi haklarını savunmak için çeşitli mücadeleler vermiştir. Arap Baharı hareketinin ortaya çıkışıyla birlikte kadınlar da erkeklerle birlikte protestoların en ön sıralarında yer almıştır. Bunun nedeni ise uzun yıllar boyunca haklarının sömürülmesi ve baskıcı yönetimleri değiştirme arzusudur. Suriye'de Arap Baharı, İlk olarak, Deraa kentinde bir grup gencin Esad rejimine karşı duvar yazıları yazması sonucu gözaltına alınmaları, halkın gençlerin serbest bırakılmasını talep etmesine neden olmuştur. Esad rejiminin bu talebi reddetmesi ve gençleri serbest bırakmaması, halkın sokaklara dökülmesine yol açmıştır. Bu isyana karşı Esad rejimi sert tepki göstermiş ve kısa süre içinde ülkede bir iç savaş patlak vermiştir (Sorenson, 2013).

Suriyeli kadınlar eğitim, hukuki, siyasi ve toplumsal haklara sahip olmalarına rağmen, ataerkil yönetim sebebiyle bu haklara sınırlı ölçüde erişebilmişlerdir. Arap Baharı sürecinde kadınlar, seslerini duyurmak ve haklarını savunmak için barışçıl hareketlere katılmışlardır. Ancak, bu barışçıl protestoların kısa sürede bir iç savaşa dönüşmesi kadınlar için zorlukları artırmıştır (Ülgül, 2017, s. 449). Kadınlar neredeyse tüm savaşlarda en çok etkilenen grup olarak bilinmektedir. Çeşitli savaşlarda kadınlara yönelik şiddet ve işkenceler yaygındır; özellikle cinsel şiddet, güçlü tarafın otoritesini göstermek amacıyla uygulanan bir savaş stratejisi olarak kullanılmıştır. Örneğin, Yugoslavya Savaşı sırasında Sırpların karşı tarafa ait kadınlara tecavüz etmeleri ve kürtaj olamamalarını sağlamak için kamplar kurmaları, kadınlara

yönelik şiddetin ne kadar korkunç boyutlara ulaşabileceğini göstermektedir (Mladjenovic & Hughes, 2000).

Suriyeli kadınların Suriye ayaklanmasına katılma sebepleri, önceki bölümlerde de değinildiği gibi, kadınlara yönelik kısıtlayıcı yönetim ve toplumsal cinsiyet normlarına karşı çıkma isteğidir. Suriyeli kadınlar savaş öncesinde de bilinçli olup mevcut durumu değiştirmek amacıyla çeşitli kuruluşlar kurmuş, ancak otoriter rejim bu sivil toplum kuruluşlarını kapatmış ve yalnızca kendi kontrolünde olan kuruluşlara izin vermiştir. Ayrıca, birçok Suriyeli kadın hakları savunucuları ve yazarları tutuklanmıştır. Örneğin, Tal El-Malouhi isimli bir aktivist, 2009 yılında yazıları ve eleştirileri nedeniyle tutuklanmış olup, bugüne dek kendisinden haber alınamamaktadır² (Syrian Center for Media and Freedom of Expression, 2014).

Bir diğer isim olan Razan Zaytouné, Beşar Esad yönetimini insan hakları ihlalleri konusunda eleştiren bir avukat olarak öne çıkmıştır. Zaytouné ve iki arkadaşı, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'ni kurarak rejimin ihlallerini belgelemeye başlamışlardır. 6 Ekim 2011'de Esad rejiminin sivillere yönelik vahşi saldırılarını raporlaması nedeniyle İngiltere'deki RAW in War derneğinden Anna Politkovskaya Ödülü'nü almıştır. Aynı yıl 27 Ekim'de ise Avrupa Parlamentosu tarafından düşünce özgürlüğü alanında Sakharov Ödülü'ne layık görülmüştür. Ancak 2013 yılında Zaytouné, eşi ve iki arkadaşıyla birlikte tutuklanmış ve bugüne dek kendilerinden haber alınamamıştır (European Parliament, 2020). Al Jazeera'nın 2017 yılında yayımladığı makalede, Razan Zaytouné ve diğer Suriyeli kadınların, tüm kısıtlamalara ve baskılara rağmen barışçıl bir şekilde direniş gösterdiği belirtilmiştir. Bu kadınlar, savaşın ilk döneminde, özellikle 2011'deki barışçıl yürüyüşlerde ve toplumsal protestolarda aktif olarak yer almışlardır. Bu süreçte, toplumsal değişim taleplerini açıkça dile getiren kadınlar, barışçıl yöntemlerle haklarını savunmuşlardır (European Parliament, n.d) Ayrıca Suriyeli kadınlar Suriye iç savaşında oldukça ciddi bir direniş ve dayanışma sergilemişlerdir savaşın ilk günlerinden itibaren ön sıralarda yer almışlardır, kadınlara yapılan tüm kısıtlamalara rağmen tüm medya ve dijital araçları kullanarak Suriye'de yaşanan insan hakları ihlallerine uluslararası düzeyde ışık tutulmuştur (Ülgül, 2017, s.455)

² 8.12.2025 tarihinde Suriye'de Esad rejiminin devrilmesi sonucunda Tal Elmaluhi'in yaşadığı ortaya çıkmıştır fakat diğer tüm aktivistler hayatlarını kaybetmişlerdir.

Bu iki isim dışında da birçok Suriyeli kadın aktivist bulunmaktadır. Bilinenin aksine, Suriyeli kadınlar haklarını savunmak adına ellerinden geleni yapmışlardır. Protestoların ilk günlerinden itibaren medyayı aktif bir şekilde kullanarak halkın sesini duyurmaya çalışmışlardır³. Savaşın şiddeti arttıkça ve birçok erkek savaş nedeniyle alıkonuldukça kadınlar ağır sorumluluklarla karşı karşıya kalmıştır (Ülgül, 2017, s. 450). BM raporlarına göre Suriyeli kadınlar hem Suriye içinde hem de göç ettikleri bölgelerde veya ülkelerde özellikle toplumsal ve ekonomik yüklerini sırtlanarak ailelerine bakmak zorunda kalmıştır, fakat cinsiyete dayalı ayrımcılıklar ve toplumsal destek görmekte büyük ölçüde zorluklar yaşamışlardır (UN Women, 2020). Birçok araştırmacı kadınların savaş sırasındaki rollerini incelemiştir. Örneğin, *Cynthia Enloe, Twelve Feminist Lessons of War* kitabında Suriyeli kadınların savaştaki rollerini sorgulayan çalışmalara yer vermiştir. Bu süreçte kadınlar hem rejimin kontrolündeki bölgelerde hem de kaçmak zorunda kaldıkları muhalif radikal grupların hâkimiyetindeki alanlarda şiddet ve işkenceye uğramıştır. Esad rejiminden kaçan kadınlar IŞİD kontrolündeki bölgelerde zorla evlendirilmiş ve cinsel istismara uğramışlardır (UNICEF, 2015). İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) (2019) tarafından yayımlanan *Suriye Zindanlarındaki Tutsak Kadınlar* raporu, Suriyeli kadınların tutukluluk süreçlerinde maruz kaldıkları cinsel taciz ve tecavüz vakalarını belgeleyerek, onların yaşadığı korkunç deneyimlere ve anlatılarına ışık tutmuştur. Ayrıca, kadınlara karşı işlenen suçların ve insan hakları ihlallerinin kayıt altına alınmasına katkı sağlamıştır (İNSAMER, 2019).

Tüm bu zorluklara rağmen, kadınlar, Arap Baharı hareketine katılarak daha görünür hale gelme ve birçok alanda daha fazla söz hakkına sahip olma umuduyla yola çıkmışlardır. Ancak, hareketin bir süre sonra savaşa dönüşmesi, bu umutları gölgede bırakmış ve kadınların hayatlarını daha da kötü etkilemiştir. Birçok kadın, kendi ülkesi içinde temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırken, ülke dışına çıkan kadınlar ise mülteci olmanın getirdiği zorlukların yanı sıra toplumsal kimliklerini koruma çabasıyla mücadele etmekte ve gittikleri ülkenin toplumsal cinsiyet normlarıyla yüzleşmektedir (UNHCR, 2020, s. 18). Kadınların yaşadığı bu olumsuz

³ Arapça yazılı olan dergiden alınmıştır. Detaylı bilgi için bkz <https://www.suwar-magazine.org/articles/2076>
26.12.2024

koşullar, onların bulundukları topluma uyum sağlama süreçlerini zorlaştırmakta ve cinsiyet temelli ayrımcılıkların giderek derinleşmesine yol açmaktadır.

3.3.Suriye'den Türkiye'ye Zorunlu Göç

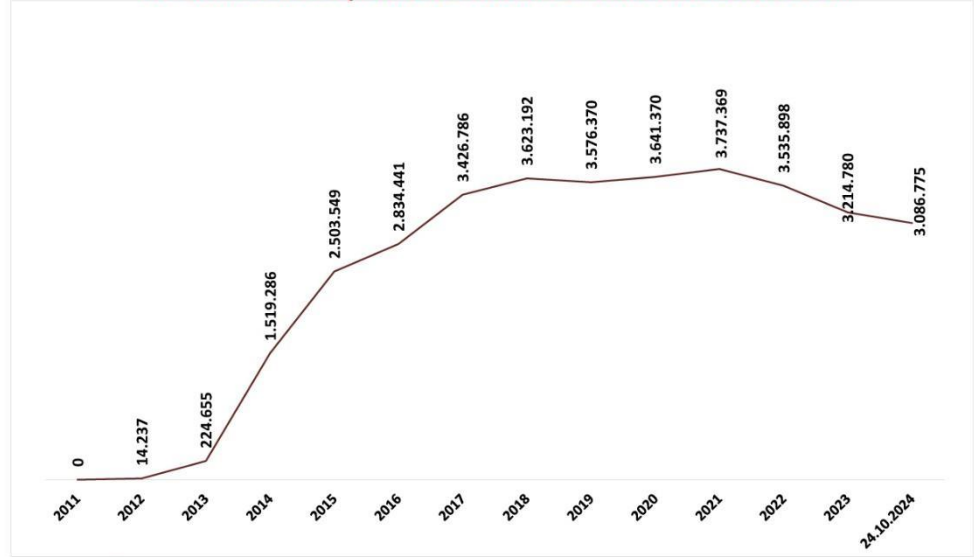
Türkiye'nin uluslararası göç sisteminde daha çok geçiş ve göç veren ülke profilleri ön planda iken, bu durum 2011 yılı sonrası değişime uğramıştır ve dünya çapında en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerden biri haline gelmiştir. Bir önceki bölümde ele alınan Suriye iç savaşı nedeniyle birçok kişi komşu ülkelere sığınmıştır. Başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Mısır ve Irak'a zorunlu göç etmek durumunda kalmışlardır.

Türkiye'ye ilk göç dalgası, 27 Nisan 2011'de Yayladağı sınır bölgesine 252 kişinin geçişiyle başlamıştır (Erdoğan, 2022, s. 18). Başlangıçta Türkiye, komşuluk ve insani sorumluluk çerçevesinde "açık kapı politikası" uygulayarak Suriyelileri belgesiz şekilde kabul etmiştir. Bu politika kapsamında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından acil yardım hizmetleri sağlanmış ve gelenler geçici konaklama kamplarına yerleştirilmiştir. Ancak göçün hızla artması, kamp kapasitesinin yetersiz kalmasına neden olmuş; bu durum, Suriyelilerin başta sınır illeri olmak üzere Türkiye geneline kendi imkânlarıyla yerleşmesine yol açmıştır (Danış & Parla, 2018, s. 45).

Türkiye, 2014 yılına kadar Suriyelileri "geçici misafir" olarak tanımlamış, ancak nüfusun 3,5 milyonu aşacağı öngörülememiştir. İçduygu ve Şimşek (2016), Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies adlı çalışmalarında Suriyelilerin Türkiye'ye göç sürecini üç döneme ayırmaktadır. İlk dönem olan 2011-2013 yılları, acil yardım ve barınma desteği ile sınırlı kalmıştır. Bu süreçte gelen sivil halk çadır kentlere yerleştirilmiş ve temel insani yardım sağlanmıştır. İkinci dönem, 2014-2016 yılları arasında gerçekleşmiş, Suriyeli nüfusunun 2,8 milyonu aşmasıyla birlikte yasal düzenlemeler ve entegrasyon süreçleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Suriyelilere 2014 yılında Geçici Koruma Statüsü verilmiş, eğitim, sağlık ve iş gücü piyasasına katılım için çalışma izni gibi haklara erişimleri sağlanmıştır. Üçüncü dönem ise 2017 yılından itibaren başlamış ve Suriyelilerin Türkiye'de kalıcılığı üzerinden politikaların inşa edildiği bir sürece dönüşmüştür. Bu dönemde,

Suriyelilerin entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla devlet ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle çok sayıda proje yürütülmüştür. Bu süreçlerin ayrıntıları, sonraki başlıkta detaylı şekilde ele alınacaktır. Yıllara göre Türkiye’deki Suriyeli nüfusuna ilişkin veriler ise tablo 1’de sunulmaktadır.

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

*24.10.2024 tarihi itibarıyla

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı Resmî Web Sitesi, 2024

UNCHR’ın (2015) 2015’i Avrupa’nın ‘mülteci krizi’ olarak tanımladığı raporunda Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçiş yapanların sayısının 911.000 olduğunu belirtmiştir. Bu geçişler nedeniyle birçok insan Ege denizinde boğularak hayatını kaybetmiştir. Bu illegal geçişlerin önüne geçmek için Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye arasında 18 Mart 2016 tarihinde belirli şartlar kapsamında AB ve Türkiye Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakatın ana hedefleri düzensiz göçün önüne geçmek, Suriyelileri yasal ve düzenli bir şekilde üçüncü ülkeye yerleştirmek ve Türkiye’de bulunan mültecilerin kabul şartlarını iyileştirmektir. Mutabakat uygulandıktan sonra geçişler neredeyse %94 azalmış durumdadır ve can kayıpları 2015 ve 2016 yıllarında 1175 iken mutabakat sonrasında 439 düşmüştür (European Union Agency for Asylum, 2020). Ayrıca anlaşmaya göre 2016-2025 yılları arasında Avrupa Birliği Türkiye’ye desteklemek amacıyla 6 milyar Euro ödeme yapacaktır. Bu ödemeler Suriyelilerin eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik destekler için kullanılması amaçlanmıştır. Fakat ne var

ki bu fon sadece insani yardım ve kısa dönemli destekler için bile yetersiz kalmıştır. Avrupa Sayıştay 2024 raporuna göre “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı’nı (FRIT) projeleri uzun vadeli destekler vermekte zorlanmaktadır ve ayrıca 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan ve Covid-19 pandemisi olarak bilinen küresel sağlık krizi, yoğun ve yıkıcı etkileriyle dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de ciddi ekonomik krizlere yol açmıştır (Küçük,2020).

2021 yılında gerçekleştirilen Suriyeliler Barometresi araştırmasına göre, Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacıların ev sahibi toplum üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur (Erdoğan, 2022). Göçün başlangıcında, ev sahibi toplum bu durumu geçici olarak değerlendirerek mültecilere karşı daha hoşgörülü bir tutum sergilemiştir. Ancak, göçün kalıcı hâle gelmesiyle birlikte, toplumun bir kesimi bu durumu kabullenmekte zorlanmış ve sığınmacılara yönelik tutumlarında değişimler meydana gelmiştir (Erdoğan, 2022, s. 114). Bu süreç, zamanla toplumsal gerilimlere yol açarak sosyal uyum süreçlerini zorlaştırmıştır. Medyanın Suriyelileri çoğu zaman olumsuz bir çerçevede yansıtmaması, ev sahibi toplumda önyargıların ve çekincelerin artmasına neden olmuştur (Küçük & Koçak, 2020, s. 284). Suriyeli mülteciler, Türkiye’de ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik alanlarda farklı etkiler yaratmıştır.

Ekonomik açıdan bakıldığında, Suriyelilerin büyük bir kısmı kayıt dışı işlerde düşük ücretle çalışmaya başlamış, bu durum yerel halkın istihdam alanlarını daraltarak iki toplum arasında gerilimlere yol açmıştır (Marmara Belediyeler Birliği, 2015). Ayrıca, Suriyelilerin iş güvencesi ve sağlık sigortası olmadan çalışması hem kendileri hem de yerel çalışanlar için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. ILO’nun 2020 raporuna göre, Suriyeli erkeklerin iş gücüne katılım oranı yüzde 81 iken, kadınların oranı yalnızca yüzde 13,7’dir. Bu veriler, Suriyelilerin iş gücü piyasasında aktif bir şekilde yer aldığını ancak kadınların katılımında belirgin bir eksiklik olduğunu ortaya koymaktadır (Caro, 2020). Sosyal etkiler açısından, Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasındaki gerginliklerin zamanla ötekileştirme ve ayrımcılığa dönüşerek uyum süreçlerini olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu durum, Suriyelilerin dil öğrenme ve kültürel entegrasyon süreçlerini geciktirmektedir (Çiçek, 2022). Özellikle okullardaki Suriyeli öğrenciler, dil engelleri ve kültürel farklılıklar nedeniyle eğitim sürecinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (UNHCR, 2015). Dil bariyerleri ve sosyal

uyumsuzluklar, Suriyelilerin topluma entegrasyonunu zorlaştıran temel faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Kültürel etkiler bağlamında, Suriyeliler Türkiye'ye kendi kültürel değerlerini taşımış ve bu durum, bir yandan kültürel çeşitliliği artırırken, diğer yandan toplumsal uyumsuzluklara neden olmuştur. Ev sahibi toplumun Suriyelilere karşı sergilediği tutumlar incelendiğinde, sosyal ve komşuluk ilişkilerinde çeşitli uyumsuzlukların yaşandığı tespit edilmiştir (Erdoğan, 2022, s. 225). Kültürel farklılıklar zaman zaman iki toplum arasında çatışmalara ve gerilimlere yol açabilmektedir. Demografik etkiler açısından, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerde nüfus yapısının değiştiği gözlemlenmiştir. Bu durum, kamu hizmetlerine olan talebi artırarak özellikle sınır bölgelerindeki eğitim ve sağlık sektörlerinde ciddi bir yük oluşturmuştur. Örneğin, bu bölgelerdeki okullar ve hastaneler, artan nüfus nedeniyle kapasite yetersizliğiyle karşı karşıya kalmıştır (European Commission, 2020). Sonuç olarak, Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik alanlarda çeşitli etkiler yaratmış; bu durum hem ev sahibi toplum hem de mülteciler açısından farklı zorluklara yol açmıştır. Bu etkilerin yönetilmesi ve toplumsal uyumun sağlanması için daha kapsayıcı ve sürdürülebilir entegrasyon politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

3.4 Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Entegrasyon Politikaları

Türkiye, Suriyelileri ilk başta "misafir" statüsünde değerlendirirken, 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve bu çerçevede kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile Suriyelilerin ve diğer yabancıların yaşamlarını düzenlemeye yönelik adımlar atılmıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Bu kanunun ardından Türkiye, 2014 yılında entegrasyon politikalarını ilk kez açıkça tartışmaya başlamıştır. Türkiye Suriyelilerin uzun vadeli entegrasyonunun yollarını araştırmaya başlamıştır (Erdoğan,2017). Bu çerçevede kapsamında, Türkiye Suriyeli mültecilerin uyumu için kapsamlı adımlar atmıştır. Entegrasyon politikaları başta eğitim olmak üzere sağlık, işgücü katılımı ve kültürel ve sosyal entegrasyon için politikalar geliştirilmiştir. Bu başlıklar odaklanarak Suriyeliler ve yerel toplum arasındaki uyumu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

2011-2016 yılları arasında Suriyeli öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından kurulan geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli öğretmenler tarafından Arapça müfredatla eğitim almışlardır. Derslere ek olarak, öğrencilere Türkçe dil dersleri de verilmiştir. Ancak, bu merkezlerin sınırlı kapasitesi, savaşın uzaması ve eğitimde toplumsal entegrasyonun önem kazanması nedeniyle, 2016 yılında geçici eğitim merkezlerinin kapatılmasına ve öğrencilerin UNHCR ile Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle Türk okullarına yerleştirilmesine karar verilmiştir. Bu geçişle, öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri ve yerel öğrencilere uyum sağlamaları daha kolay hale gelmiştir (UNICEF, 2020).

Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dahil olmaları, onların ileriye dönük geleceği ve toplumsal uyumu açısından önemli bir adım olsa da dil engelleri ve maddi sıkıntılar nedeniyle bazı öğrenciler okula düzenli devam edemedikleri birçok çalışmaya konu olmuştur (Şimşir, Dilmaç,2018; Güven, İşleyen,2018; Yalçın, Simsar,2020). UNICEF'in 2020 raporuna göre, eğitime katılım oranı artmış olsa da okulu terk eden öğrenci sayısında da artış gözlemlenmiştir. Özellikle kız öğrencilerde okula devam oranı düşüş göstermektedir ki bu durum, eğitimde cinsiyet bazlı farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar, bir sonraki başlıkta daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Türkiye'nin Suriyelilerin entegrasyonunu desteklemek amacıyla geliştirdiği önemli politikalardan biri de sağlık hizmetlerine erişimdir. Suriyelilere ilk geldiklerinde 11 ilde sağlık hizmeti sunulmuş, ardından AFAD-Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri (Genelge 2013/8) kapsamında bu hizmet 81 ile genişletilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler, devlet hastanelerinde ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanabilmektedir (Gültaş & Balçık, s. 196). 2015 yılında, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ve Avrupa Birliği iş birliğiyle Suriyelilere yönelik çeşitli sağlık projeleri başlatılmıştır. Bu projelerin en kapsamlısı olan SIHHAT Projesi kapsamında, göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı 29 ilde açılan 181 Göçmen Sağlığı Merkezi ve 10 Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, mültecilerin sağlık gereksinimlerine yönelik hizmet vermeye devam etmektedir⁴. Türkiye'nin Suriyelilere yönelik sağlık hizmetlerini genişletmesi, mültecilerin temel sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak ve halk sağlığını korumak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, sağlık

⁴ Bu konu kapsamında daha detaylı bilgilere bu linkten ulaşılabilir
<http://www.sihhatproject.org/hakkimizda.html>

sisteminin artan nüfus karşısında sürdürülebilirliği ve hizmet kalitesinin korunması, entegrasyon sürecinin önemli unsurlarından biri olmaya devam etmektedir. Buna ek olarak, mobil sağlık hizmetleri kapsamında Sağlık Bakanlığı ve çeşitli sivil toplum kuruluşları, sağlık merkezlerine erişimi olmayan veya yerleşik olmayan göçmenlere hizmet sunmaktadır. Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran bu projeler, mültecilerin sağlık sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynamaktadır (Baban, Ilcan & Rygiel, 2017). Ancak, bazı mülteciler dil engeli veya sağlık kurumlarına gitme konusundaki çekinceleri nedeniyle bu hizmetlerden yararlanamamaktadır. UNHCR, bu zorlukların önüne geçmek ve mültecilerin sağlığa erişimini artırmak amacıyla sağlık personeline yönelik kültürel duyarlılık eğitimleri düzenlemektedir (UNHCR, 2021).

Türkiye, Suriyelilerin sosyal ve kültürel uyumunu sağlamak amacıyla önemli politikalar geliştirmiştir; bu süreçte sivil toplum kuruluşları (STK) ve belediyeler de kayda değer roller üstlenmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle 2018 yılında uygulamaya alınan Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) Programı, Suriyelilerin Türkiye'deki yaşam tarzına uyum sağlamalarını ve yerel halkla daha uyum içinde yaşamalarını amaçlamaktadır. Program, Halk Eğitim Merkezlerinde 8 saatlik bir oturum şeklinde, alanında uzman bir eğitmen ve tercüman desteğiyle sunulmaktadır. Her ne kadar program, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişinden 7 yıl sonra uygulanmaya başlamış ve yalnızca 8 saatle sınırlı olsa da bu süre etkin bir toplumsal değişim yaratmak açısından yeterli bulunmamaktadır (Sarı, 2021, s. 198). Ek olarak, belediyeler ve Kızılay, IBC, UNDP, Mavi Kalem gibi birçok STK, toplumsal ve kültürel uyum hedefi doğrultusunda dil kursları ve bilgilendirme oturumları düzenlemektedir (UNDP, 2021, s. 42). Ancak, bazı bölgelerde ve şehirlerde yerel toplum ile Suriyeliler arasında devam eden önyargılar ve gerginlikler bu uyum sürecini zorlaştırmaktadır (Aygün & Memişoğlu, 2021).

Suriyelilerin iş gücüne entegrasyonunu sağlamak adına atılan en önemli adımlardan biri, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2016 yılında geçici koruma kimliğine sahip Suriyelilere çalışma izni verme kararıdır. Bu düzenleme, Suriyelilere Türkiye'de resmi istihdam olanağı tanıyarak ekonomik bağımsızlık kazanmalarına ve kayıt dışı çalışmanın önüne geçilmesine katkıda bulunmaktadır (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2016). Buna ek olarak, Türkiye İş

Kurumu (İŞKUR), geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma ve meslek danışmanlığı, mesleki eğitimler, çalışma izni süreçlerinde destek ve iş ilanlarına erişim sağlama gibi hizmetler sunarak istihdamlarını desteklemektedir (İŞKUR, 2021).

Ayrıca, çeşitli sivil toplum kuruluşları da Suriyelilerin iş gücüne katılımını artırma çabalarına katkı sunmaktadır. Türk Kızılayı, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Mavi Kalem Derneği gibi kuruluşlar, Suriyelilerin mesleki becerilerini geliştirmek, iş arama süreçlerini desteklemek ve ekonomik uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli projeler ve eğitim programları yürütmektedir (UNHCR, 2021; ILO Türkiye, 2021). Bu adımlar, Suriyelilerin Türkiye’de iş gücü piyasasına entegre olmalarına ve sosyal uyum sağlamalarına önemli katkılar sunmaktadır fakat iş sahiplerinin Suriyeli çalışanlara olan tutumu, ön yargısı nedeniyle ve Suriyelilerin yetersiz eğitim ve dil engelleri iş gücü katılım entegrasyonlarını olumsuz etkilemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) raporuna göre iş gücü katılım engellerinin aşılması için düzenlemeler yapılması elzemdir (ILO, 2021).

Özetle, Türkiye, yerel ve uluslararası kurumlarla iş birliği yaparak Suriyelilerin eğitim, sağlık, sosyal, kültürel ve işgücüne katılım alanlarında çeşitli projeler yürütmüştür. Eğitim ve sağlık alanlarında kayda değer başarılar elde edilmesine rağmen, kültürel uyum ve iş gücü entegrasyonunda önemli engeller ve zorluklar sürmektedir. Türkiye, Suriyelilerin toplumsal uyum süreçlerini desteklemeye yönelik olarak AB ve BM ile iş birliği içinde projelerini sürdürmeye devam etmektedir.

3.4.1. Türkiye’nin Entegrasyon Politikalarının Cinsiyet Temelli Analizi

Türkiye'nin Suriyelilere yönelik entegrasyon politikalarının toplumsal cinsiyet temelli analizinde, özellikle kadınların uyumunu destekleyen çeşitli program ve projelere değinmek mümkündür. Geçici koruma statüsü kapsamında, toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde kadınlara yönelik barınma, sağlık, eğitim, işgücü katılımı ve sosyal destek projeleri başlatılmıştır (Erdoğan, 2021). Örneğin, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve UNICEF iş birliğiyle 2011-2016 yılları arasında geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli kadın öğretmenlerin mesleklerini sürdürmeleri sağlanmıştır (MEB, 2017). 2016 yılında çıkan çalışma izni düzenlemesiyle de kadınların işgücüne katılımı teşvik edilmiştir. Bu kapsamda, İSMEK ve Halk Eğitim Merkezleri gibi

kurumlar kadınlara yönelik ücretsiz dil ve mesleki eğitim kursları sunmaktadır (MEB, 2022). Bu kursların sonunda verilen sertifikalar, kadınların iş bulma sürecini desteklemektedir.

Kızılay Derneği'nin kadınlara yönelik dil kurslarına erişim kolaylığı sağlaması, kadınların entegrasyon sürecine önemli bir katkı sunmuştur. Örneğin, kadınlara sağlanan yol desteği ve çocuk dostu alanların bulunması, kurslara katılımlarını artırmıştır (Kızılay, 2019). Bu düzenlemeler, kadınların sadece Türkçe öğrenmelerine değil, aynı zamanda iş hayatına ve sosyal hayata uyum sağlamalarına da olanak tanımaktadır. Ayrıca, KOSGEB tarafından verilen girişimcilik eğitimleri ve sağlanan hibeler, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmalarına katkı sunmuştur; böylece küçük işletmeler kurarak ekonomik olarak kendilerini güçlendirme imkânına kavuşmuşlardır (KOSGEB, 2023).

Göç İdaresi Başkanlığı, geçici koruma statüsündeki kadınlara yönelik bilgilendirme toplantıları düzenlemekte olup, bu toplantılarda kadınların Türkiye'deki haklarına daha kolay erişim sağlamaları için sağlık, eğitim, sosyal uyum ve şiddeti önleme konularında bilgilendirme yapılmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Kadınların sağlık hizmetlerine erişimi de entegrasyon politikalarının önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kamu hastaneleri ve göçmen sağlığı merkezlerinde kadınlara ücretsiz sağlık hizmeti sunulmakta, ayrıca gebelik öncesi ve sonrası bakım ile aile planlaması gibi alanlarda eğitim verilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2019). Bu eğitimler, kadınların sağlıklarını korumaları ve çocuklarına daha sağlıklı bir yaşam sunmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

İŞKUR, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Dünya Bankası iş birliğiyle 2019 yılında başlatılan “Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları İçin İstihdam Desteği Projesi” kapsamında hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları hem de geçici koruma altındaki Suriyeliler çeşitli hizmetlerden yararlanma imkânı bulmuştur. Proje, katılımcıların işgücü piyasasına uyum sağlamaları için "İş ve Meslek Danışmanlığı Hizmetleri, Türkçe Dil Eğitimleri, Beceri Eğitim Kursları, Uygulamalı Eğitim Programları ve İşgücü Piyasası Uyum Programları" gibi alanlarda niteliklerini ve mesleki becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (İŞKUR, 2019). Bu gibi kapsamlı projeler, Suriyeli kadınların iş gücü katılımını desteklemek ve ekonomik bağımsızlık kazanmalarını sağlamaktadır.

Suriyelilerin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak amacıyla kamu kurumlarının gerçekleştirdiği projelerin yanı sıra, ulusal ve uluslararası STK'ların da büyük rolleri bulunmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye ilk gelişlerinden günümüze kadar çeşitli alanlarda projeler devam etmektedir. Bu çalışmada özellikle Suriyeli kadınların iş gücüne entegrasyonuna yönelik faaliyetler yürüten STK'lara değinilecektir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın ortak yürüttüğü "Kadınların Güçlenmesi ve Sosyal Uyumun Desteklenmesi Projesi" kapsamında, Suriyeli kadınlar ile yerel kadın vatandaşların ekonomik ve sosyal olarak güçlenerek işgücüne katılımlarının kolaylaştırılması amaçlanmaktadır (UNDP, 2021). Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV), "Türkiye'de Yaşayan Mülteci ve Yerel Dar Gelirli Kadınları Güçlendirme Projesi" ile kadınların işgücüne katılımını desteklemek için girişimcilik ve kooperatifleşme eğitimleri sağlamaktadır (KEDV, 2022) bu proje sayesinde İzmir, Gaziantep ve İstanbul'da çeşitli alanları kapsayan mutfaklar kurulmuş ve 1685 yerli ve sığınmacı kadına güçlendirme ve meslek eğitimi verilmiştir⁵.

HABİTAT ve UNDP iş birliği ile yürütülen "Suriyeli Kadınların, Kız Çocuklarının ve Ev Sahibi Toplumun Dayanıklılığının Artırılması" projesi de Suriyeli ve ev sahibi toplumdaki kadınlar arasında uyum sağlamayı, kız çocuklarının özgüvenlerini güçlendirmeyi ve kadınlar arasında dayanışmayı teşvik etmeyi hedeflemektedir. Bu proje kapsamında "Sosyal Finansal Farkındalık, Temel Kodlama, Finansal Okuryazarlık, Çatışma Çözümü ve Arabuluculuk ve Kariyer Planlama" konularında eğitimler ve atölyeler düzenlenmiştir. Bu faaliyetler, hedef grubun yaşam becerilerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır (HABİTAT Derneği, 2021).

Yerel yönetim veya sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan projeler, kurslar ve eğitimlerin sığınmacıların ve özellikle de kadınların güçlenmesinde ve uyum sağlamasında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden de uyum süreçlerini doğru ve başarılı bir şekilde yönetilmesi için merkezi yönetimin yerel yönetimlerle ve STK'larla süreçleri beraber yürütmeleri gerekmektedir (Yıldız, Çakır-Özservet, 2016).

⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.kedv.org.tr/icerik/eb-turkiyede-yasayan-multeci-ve-yerel-dar-gelirli-kadinlari-guclendirme-projesi> erişim tarihi: 10.10.2024

3.5. Türkiye’de Suriyeli Kadınların İş Gücü Pazarına Katılımını Toplumsal Cinsiyet Perspektifi ile İncelemek

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların işgücüne katılımı, bireysel ve toplumsal entegrasyon süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların ekonomik hayatta yer alması, sadece ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına değil, aynı zamanda toplumsal uyum süreçlerinin hızlanmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak, Suriyeli kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın 2024 verilerine göre Türkiye’deki Suriyeli nüfusun %48’i kadınlardan oluşmakta ve toplamda 1.487.286 Suriyeli kadın bulunmaktadır (Mülteciler Derneği, 2024). Buna rağmen, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 2021 yılı verilerine göre Türkiye’de çalışma izni verilen 91.500 Suriyeliden yalnızca 5.335’i kadındır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2021). Bu durum, kadınların işgücüne katılımının önündeki engellerin derinliğini ortaya koymaktadır.

Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye’deki iş gücü katılımının düşük olması, çeşitli yapısal ve toplumsal engellerle ilişkilidir. Literatürde bu durumu inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Karakurt ve Gülerce (2022) eşleri kayıp olan Suriyeli kadınların Türkiye’ye göç sonrası karşılaştıkları sorunları ele almış ve dil engelinin kadınların sosyal ilişkiler kuramamasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, kadınların dil eksikliği nedeniyle yalnızlaştığı, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı önyargılara maruz kaldığı, taciz ve belirsizlik gibi sorunlarla yüz yüze kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, özellikle tek ebeveyn olarak hayatını sürdüren kadınlar için büyük zorluklar yaratmaktadır.

Benzer şekilde, Aygöl ve Kaba (2019) Sultanbeyli’de yaşayan Suriyeli kadınların iş gücü katılımını etkileyen en belirgin engelleri analiz etmiş ve bu engelleri dil bariyeri, kayıt dışı çalışma, düşük ücretler ve ailevi-kültürel kısıtlamalar şeklinde sıralamıştır. Çalışmaya göre, aile sorumlulukları, ev içi bakım işleri ve “aile onurunun korunması” gibi ataerkil yaklaşımlar, kadınların ekonomik hayata katılmasını ciddi şekilde sınırlandırmaktadır. Ayrıca, kadınların düşük eğitim seviyeleri ve mesleki beceri eksiklikleri, nitelikli işlere erişimlerini zorlaştırmakta, onları vasıfsız ve güvencesiz işlerde çalışmaya mecbur bırakmaktadır. Bunun yanı sıra, işverenlerin ayrımcı tutumu ve iş yerlerinde taciz gibi olumsuzluklar da kadınların iş hayatına entegrasyonunu güçleştiren diğer önemli faktörlerdir. Bu çalışmada, bilgi ve rehberlik

eksikliğinin de kadınların doğru ve kendilerine uygun işlere ulaşmalarını sınırladığı vurgulanmaktadır.

UN Women (2018) tarafından yayımlanan "Needs Assessment of Syrian Women and Girls under Temporary Protection Status in Turkey" raporu, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımını etkileyen toplumsal cinsiyet normlarına ve ataerkil yapılara dikkat çekmektedir. Raporda, kadınların ev içi sorumluluklarının geleneksel aile yapıları tarafından önceliklendirildiği ve erkeklerin onayı olmadan çalışmanın imkânsız olduğu belirtilmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların ekonomik hayata katılımını sınırlamakta ve “aile onurunun korunması” gibi gerekçelerle kadınların iş hayatından dışlanmasına neden olmaktadır (Kirişçi, 2014). Bu tür kısıtlamalar, kadınların sadece ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasını değil, aynı zamanda toplumsal uyum sağlamalarını da zorlaştırmaktadır.

Tarihsel ve teorik açıdan bakıldığında, kadınların karşılaştığı engeller toplumsal inşanın bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Connell (2002), kadınlara atfedilen rollerin toplumsal inşa yoluyla pekiştirildiğini vurgularken, Kandiyoti (1988) kadınların ev içi sorumluluklarla sınırlandığını ve yalnızca toplumun onayladığı işlerde çalışabildiklerini belirtmektedir. Butler (1990) ise kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkarak farklı işlerde aktif rol almaya çalıştıklarında baskıya maruz kaldıklarını ifade etmektedir.

Zorunlu göç sonrası, kadınların karşılaştığı engeller daha karmaşık hale gelmektedir. Göç eden kadınlar hem geldikleri ülkenin hem de varış ülkelerinin toplumsal cinsiyet normlarıyla mücadele etmek zorundadır. Bu süreçte en büyük engellerden biri dil bariyeridir. Kadınların dil bilmemesi, sosyal hayata katılımlarını ve yerel halkla ilişkilerini sınırlandırmakta, aynı zamanda iş yerlerinde emek sömürüsü ve ayrımcılık gibi risklere daha açık hale getirmektedir (İçduygu & Millet, 2016, s. 38). Dil engeline ek olarak, düşük eğitim seviyesi ve mesleki beceri eksiklikleri, kadınların nitelikli işlere erişimini kısıtlamakta ve onları çoğunlukla kayıt dışı işlere yönlendirmektedir (TİSK, 2018).

UN Women’ın raporuna göre, Suriyeli kadınların diplomalarının ve mesleki becerilerinin tanınmaması, onların niteliklerinden çok daha düşük statülü işlerde çalışmaya ya da kayıt dışı sektörlerde güvencesiz istihdama zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu durum, kadınları düşük ücretlerle uzun saatler çalışmaya mecbur

bırakmakta ve sosyal güvenlik ile sağlık güvencesinden yoksun bırakmaktadır. Göç sonrası yaşanan ekonomik zorluklar ve erkeklerin hane gelirlerinin yetersiz kalması, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanma çabasını artırsa da bu durum, geleneksel cinsiyet rolleriyle çatışmaktadır. Bazı kadınlar ekonomik zorunluluk nedeniyle çalışmak durumunda kalırken, erkeklerin ekonomik kontrolü elinde tutma isteği aile içi gerilimleri artırabilmektedir. Bu durum, kadınların aile içi şiddete maruz kalma riskini artırmaktadır (Körükmez et al., 2022, s. 45). Benzer şekilde, KADAV'ın (2021) "Piyasa, Politika ve Toplumsal Cinsiyet Kısılacında Kadın Emeği" raporu, hane gelirinin yetersiz olduğu durumlarda kadınların çalışmak zorunda kaldığını ve genellikle ağır çalışma koşulları altında ezildiklerini ortaya koymaktadır.

Kadınların iş gücüne katılımını sınırlayan bir diğer önemli etken çocuk bakımı ve ev içi sorumluluklardır. Çocuk bakım hizmetlerinin yüksek maliyeti ve alternatif bakım seçeneklerinin yetersizliği, kadınların istihdama katılımını zorlaştırmaktadır (Hüseyinli & Hüseyinli, 2016). Çalışma hayatına dâhil olabilen kadınlar ise sıklıkla ayrımcılık ve fırsat eşitsizliğiyle karşılaşmaktadır. Kayıt dışı çalışan kadınlar, iş yerlerinde emek sömürüsüne maruz kalma ve istismar riskine daha açık hale gelmektedir. Yapılan araştırmalar, Suriyeli kadınların yerel hemcinslerine kıyasla daha düşük ücretlerle ve daha zor koşullarda çalıştığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, vasıfsız olarak görüldükleri için genellikle deneyim gerektirmeyen işlerde istihdam edilmektedirler (Karabulut & Gezici, 2023). Özellikle dul ya da boşanmış kadınlar, kayıt dışı sektörde çalışırken daha fazla taciz ve istismar riskiyle karşı karşıya kalmakta, bu da kadınların iş gücü katılım oranlarını ciddi şekilde düşürmektedir (Karakurt & Gülerce, 2022).

Kadınların iş gücüne katılımını artırmak ve karşılaştıkları yapısal engelleri aşmak için kapsamlı politikalara ihtiyaç vardır. Türkçe dil kurslarının yaygınlaştırılması, kadınların eğitim ve mesleki yeterliliklerinin tanınması ve iş gücü piyasasında fırsat eşitliğinin sağlanması bu süreçte kritik adımlardır. Ayrıca, çocuk bakım hizmetlerinin daha erişilebilir hale getirilmesi ve maliyetinin düşürülmesi, kadınların istihdama katılımını destekleyecektir. Çalışma izinlerinin verilmesinde bürokratik engellerin kaldırılması ve iş yerlerinde cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele edilmesi için etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması, kadınların daha adil çalışma koşullarına erişimini sağlayacaktır. Bu adımlar, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanmasını destekleyerek toplumsal uyum süreçlerini hızlandıracaktır.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULARIN ANALİZİ

4.1. Araştırma Yöntemi

Bu tez kapsamında, Suriyeli kadınların iş gücüne katılımını ve karşılaştıkları engelleri derinlemesine analiz edebilmek için saha araştırması gerçekleştirilmiş ve bu bölümde elde edilen başlıca bulgular sunulmaktadır. Kadınların yaşadıkları deneyimleri ve karşılaştıkları zorlukları anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikler aracılığıyla algı ve olayların doğal ortamlarında bütüncül ve gerçekçi bir biçimde incelenmesini amaçlayan araştırma süreci” olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 39-41). Bu yöntem, toplumsal olayları yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alarak araştırmacıya, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine anlamada esneklik sağlamaktadır (Özdemir, 2010, aktaran Karataş, 2015).

Nitel araştırma, doğrudan nedensellik ilişkileri kurmaktan ziyade, araştırmacının gözlemleri ve katılımcıların ifadeleri üzerinden analizler yapmasına olanak tanır. Bu yöntemin sağladığı esneklik, araştırmacının görüşme sürecini dinamik bir şekilde yönetmesine ve belirli temalar üzerinden derinlemesine bilgi toplamasına imkân tanımaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 40). Nitel araştırmalar genellikle görüşme, gözlem ve doküman analizine dayanmaktadır. Görüşmeler, bireylerin deneyimlerini, algılarını ve inançlarını anlamada güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir. Gözlem ve yazılı doküman incelemeleri ise görüşmelerin doğruluk ve güvenilirliğini destekleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırmada, İstanbul’da yaşayan 20 Suriyeli kadınla yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, 10 ücretli çalışan ve 10 çalışmayan kadın olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu ayrımın temel amacı,

kadınların iş gücüne katılım süreçlerinde karşılaştıkları engelleri karşılaştırmalı bir perspektifle analiz etmektir. Çalışma, toplumsal cinsiyet normlarının kadınların iş gücüne katılımı üzerindeki etkisini anlamayı amaçladığından, yalnızca kadın katılımcılar seçilmiştir. Katılımcıların tamamı 18 yaş ve üzeri olup yaş aralığı 22 ile 62 arasında değişmektedir. Anonimlik ilkesine bağlı olarak, çalışan kadınlar “K1, K2, ..., K10”, çalışmayan kadınlar ise “N1, N2,..., N10” şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, mesleki geçmişi, medeni durumu, çocuk sayısı, Türkiye’deki yasal statüleri ve Türkçe dil bilgileri gibi değişkenler detaylı tablolar halinde analiz edilmiştir.

Görüşmeler, katılımcıların tercih ettiği ev veya iş yerlerinde gerçekleştirilmiş ve katılımcıların rahat hissetmelerine özen gösterilmiştir. Görüşmelerin büyük çoğunluğu birebir yapılmış olup, yalnızca iki katılımcı küçük çocuklarıyla mülakata katılmıştır. Mülakatlar ortalama 30 ila 60 dakika sürmüş ve ses kaydı alınmadan önce katılımcılardan yazılı ve sözlü onay alınmıştır. Görüşmeler 2024 yılının son çeyreğinde tamamlanmıştır. Katılımcı çeşitliliğini artırmak amacıyla farklı etnik ve meslek gruplarından, çeşitli yaş aralıklarından ve farklı yasal statülere sahip kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda, geçici koruma altındaki kadınlar, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmiş olanlar ve kimliksiz kadınlar da çalışmaya dahil edilmiştir. Veriler, görüşmelerin deşifre edilmesi sonrasında içerik analizi yöntemiyle temalara ayrılmıştır. Bu süreç, kadınların iş gücüne katılım sürecinde karşılaştıkları yapısal ve toplumsal engelleri detaylı bir şekilde analiz etmeye olanak sağlamıştır.

Araştırmanın tarafsızlığını ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, katılımcıların yalnızca ikisi araştırmacının önceden tanıdığı kişiler arasından seçilmiş, diğer katılımcılara ise kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Araştırmacının Suriyeli bir kadın olması ve kendi göç deneyimine sahip olması, görüşme sürecine hem empati hem de içeriden bir bakış açısı kazandırmıştır. Suriye vatandaşı olarak ülkenin sosyo-ekonomik, politik ve toplumsal yapısına dair sahip olduğu derin bilgi, görüşmelerin bağlamsal doğruluğunu artırmış; katılımcıların kendilerini daha rahat ifade etmelerini kolaylaştırmıştır.

Bu çalışmada araştırmacının amacı yalnızca akademik bir katkı sunmak değil; aynı zamanda göçmen kadınların deneyimlerini görünür kılmak ve bu hikâyeleri sosyal bilimler alanına taşıyarak toplumsal farkındalık oluşturmaktır. Araştırmacı ile

katılımcıların aynı dili konuşmaları, benzer geçmişlere sahip olmaları ve göç sürecine dair ortak bir hafızayı paylaşmaları, görüşme sürecinde karşılıklı güvene dayalı bir ilişki kurulmasını kolaylaştırmıştır. Görüşmeler sırasında bazı anlatıların, araştırmacının kendi yaşam deneyimleriyle doğrudan benzeşmesi de bu etkileşimi derinleştirmiştir. Katılımcılardan dördünün sosyal medya platformlarında yüksek takipçili hesaplara sahip olmaları, toplumsal algı, dışlanma ve görünürlük konularında özellikle dikkat çekici anlatılar sunmalarını sağlamıştır.

Görüşmelere başlamadan önce, tüm katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş; kişisel bilgilerin paylaşılmasının gerekmediği açıkça ifade edilmiştir. Katılımcıların mahremiyetini korumak ve araştırmanın etik ilkelerine bağlı kalmak amacıyla isim ve diğer kişisel veriler talep edilmemiştir. Araştırma, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün etik ilkelerine uygun biçimde yürütülmüş; katılımcıların bilgilendirilmiş onamları alınmış ve çalışma tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2: Çalışan Kadınlar Sosyo-Demografik Özellikler

Çalışan Kadınlar					
Katılımcı Kodu	Yaş	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri
K1	28	Bekar	0	Üniversite mezunu	Öğrenci
K2	26	Bekar	0	Yüksek lisans öğrencisi	Öğrenci
K3	27	Boşanmış	1	Açık öğretim lise öğrencisi	Öğrenci
K4	25	Bekar	0	Üniversite mezunu	Öğrenci
K5	37	Boşanmış	2	Üniversite mezunu	Eczacı
K6	42	Boşanmış	1	Üniversite mezunu	Güzellik uzmanı
K7	38	Boşanmış	2	Lise mezunu	Ev hanımı
K8	42	Evli	2	Üniversite mezunu	Öğretmen
K9	29	Bekar	0	Ön lisans mezunu	Öğrenci

K10	50	Evli	5	Lise mezunu	Ev hanımı
-----	----	------	---	-------------	-----------

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 3: Çalışmayan Kadınlar Sosyo-Demografik Özellikler

Çalışmayan Kadınlar					
Katılımcı Kodu	Yaş	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri
N1	62	Evli	2	Üniversite mezunu	İnşaat mühendisi
N2	27	Evli	1	Üniversite mezunu	Ebe
N3	50	Evli	3	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N4	22	Evli	1	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N5	23	Evli	1	Orta okul mezunu	Öğrenci
N6	42	Evli	6	İlk okul mezunu	Ev hanımı
N7	52	Boşanmış	4	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N8	37	Evli	3	Üniversite mezunu	Arkeolog
N9	60	Evli	2	Üniversite mezunu	Elektrik mühendisi
N10	25	Evli	0	Üniversite mezunu	Öğrenci

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

4.2. Araştırma Bulguları ve Analiz

Araştırma kapsamında elde edilen veriler deşifre edildikten sonra tematik analizi uygulanmış ve belirli temalar altında kategorize edilmiştir. Bu temalar; dil engeli, kültürel kimlik etkileri, yasal statülerin iş gücüne katılım üzerindeki etkisi, eğitim ve mesleki yeterliliklerin tanınması veya tanınmaması, iş gücüne katılımda karşılaşılan engeller ve fırsatlar ile toplumsal cinsiyetin yeniden tanımlanmasıdır.

4.2.1. Sığınmacı Kadınların Dil Engeliyle Mücadelesi

Zorunlu göç sonrası mülteci ve sığınmacıların karşılaştıkları en büyük engellerden biri dil bariyeridir. İş gücüne katılım için en temel gerekliliklerden biri dil yeterliliğidir ve bu eksiklik, sığınmacıların ekonomik ve sosyal hayata dahil olmasını büyük ölçüde zorlaştırmaktadır (Casimiro ve diğerleri, 2007, s.60). Yapılan görüşmelerde, araştırmaya katılan Suriyeli kadınların büyük bir bölümü dil engeli nedeniyle çeşitli alanlarda ciddi zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Dil yetersizliği, kadınların sosyal uyum, eğitim ve çalışma hayatına katılımını doğrudan etkilemekte ve mültecilerin iş gücü piyasasındaki dezavantajlı konumunu pekiştirmektedir (Man, 2004). Görüşmeler sonucunda hem çalışan hem de çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu, dil engelinin onların günlük yaşamlarını ve iş bulma süreçlerini olumsuz etkilediğini vurgulamıştır. Çalışan kadınlar, dil eksikliği nedeniyle iş yerlerinde ekonomik sömürüye maruz kaldıklarını, ücretlerini eksik aldıklarını veya daha ağır çalışma koşullarına tabi tutulduklarını belirtmişlerdir. Dil bariyerinin, işverenlerin Suriyeli kadınlara yönelik ayrımcı tutumlarını artırdığı ve kadınları daha kırılgan hale getirdiği gözlemlenmiştir. Çalışmayan kadınlar ise dil bilmemelerinin iş arama süreçlerini imkânsız hale getirdiğini, sosyal hayata katılımlarını sınırladığını ve bu nedenle daha izole bir yaşam sürdüklerini ifade etmiştir.

Tablo 4: Çalışan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği

Çalışan Kadınlar			
Katılımcı Kodu	Yaş	Türkçe dil seviyesi	Dil Kursuna Katılım
K1	28	İleri	Evet
K2	26	İleri	Evet

K3	27	Orta	Hayır
K4	25	Orta iyi	Evet
K5	37	Orta iyi	Evet
K6	42	Az	Hayır
K7	38	Orta iyi	Hayır
K8	42	İleri	Hayır
K9	29	Orta	Evet
K10	50	İleri	Hayır

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 5: Çalışmayan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Kodu	Yaş	Türkçe Dil Seviyesi	Dil Kursuna Katılım
N1	62	Orta	Evet
N2	27	Az	Hayır
N3	50	İleri	Hayır
N4	22	Az	Hayır
N5	23	Az	Hayır
N6	42	Az	Hayır
N7	52	Orta	Evet
N8	37	Az	Hayır
N9	60	Orta	Evet
N10	25	Orta iyi	Hayır

Yazar tarafından hazırlanmıştır

Farklı sektörlerde çalışan kadınlar dilden dolayı yaşadıkları problemleri şu şeklide ifade etmişlerdir:

“Karşılaştığım en büyük engel dil oldu, Türkçe bilmediğim için bazen hakkımı savunamıyorum. Çalıştığım yerde bazen anlaştığım ücretin altında veriyorlar onu bile isteyemiyorum çünkü dilim (Türkçesi) onlarla tartışacak kadar iyi değil” (K3, 27, Sağlık turizmi uzmanı)

“Türkçem iyi olmadığı için eczanelere gidip iş başvurusu yaptığımda beni küçümsüyorlardı kimse eczacı olduğuma inanmıyordu, eczanede çalıştığım ilk bir yıl Türkçem yeterli olmadığı için gelenlerle(müşterilerle) konuşmam yasaktı” (K5, 37, Eczacı)

“Çalıştığım ortamlarda Türkçe konuşma konusundaki yetersizliğim iş yerine uyum sağlamamı zorlaştırdı. Dil eksikliği, daha iyi iş bulma şansımı da sınırlıyor” (K9,29, Sağlık turizmi uzmanı)

Katılımcı kadınlar; iş gücüne katılımlarını artırmak, hayat standartlarını yükseltmek ve sosyalleşmek amacıyla ya kendi imkanlarıyla özel Türkçe kurslarına katıldıklarını belirtmiş ya da devletin onlara ücretsiz sunduğu Halk Eğitim Merkezleri ile İSMEK kurslarına gittiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ortaklaştıkları nokta aldıkları dil eğitiminin yetersiz olduğudur:

“Türkçe öğrenmek için bir kursa kaydoldum ancak devam edemedim. İşim çok yoğun ve çalışanlar ben iş yerinde olmadığım da düzgün çalışmıyor. Bu yüzden Türkçe öğrenmek için zamanım olmuyor ve Türk müşterilerimle Google Translate üzerinden iletişim kuruyorum ama yanlış anlaşılmalara çok fazla yaşıyorum” (K6, 42, Güzellik uzmanı)

“İlk geldiğimde Halk eğitim kurslarına kaydoldum özel kursa verecek param yoktu, biraz orada Türkçe öğrendim ama yetersizdi, sonra iş aramaya başladım ve Türkçem iyi olmadığı için neredeyse 2 yıl iş aradım sonra Arap bir şirkette iş buldum” (K7,38, Sağlık turizmi şirketinde Call Center).

Dil engeli, Türkçe bilmeyen ve ana dili Arapça ve Kürtçe olan Suriyeli kadınların iş gücü katılımında engel teşkil etmiştir. Suriyeli Türkmen kadınlar açısından değerlendirildiğinde ise dil bir avantaj olarak ön plana çıkmaktadır. Çünkü onların Arapçanın yanında Türkçeyi de konuşmaları iş gücü katılımında fırsatlar ve öncelikler sağlamıştır. Görüşülen 3 Türkmen kadının ifadesi şu şekilde olmuştur:

“Ben Türkmen olduğum için Türkçe biliyordum bu yüzden de hemen iş bulacağımı düşündüm ama şiveli konuştuğum için ve bazı konuşmaları anlamıyordum başlarda sonra 2 ay evde ders çalıştım ve ardından iş buldum” (K10, 50, Sivil toplum kuruluşunda tercüman).

“Ben önceden Türkçe biliyordum çünkü Türkmen kökenliyim. Ancak bu kadar iyi konuşamıyordum. İlk başta aksanlı konuşuyordum ama anlama düzeyim yüksekti. Zamanla Türkçem çok gelişti ve artık ana dilim gibi konuşuyorum bu yüzden iş bulmam ve insanlarla konuşmamda hiçbir sorun yaşamıyorum” (K1,28, Sivil toplum kuruluşunda bölge koordinatörü).

“Türkiye’ye ilk geldiğimizden bu yana hep avantajlı ve öndeydim hem lisedeyken hem de üniversitede hocalar Türkçe iyi konuştuğum için çoğu zaman bilmeyen öğrencilere çeviri yaptırıyordu sonra iş arama sürecimde çift dillide çok iyi konuştuğum için hemen iş bulabildim, Türkçe bilmem beni çok ileriye attı her zaman” (K2,26, Diyetisyen).

Çalışmayan kadınlardan 6’sı Türkçe dil kurslarına katıldıklarını belirtmiştir. N1, N7 ve N9, Halk Eğitim kurslarına uzun süre devam ettiklerini ifade etmişlerdir:

“İlk geldiğim zamanlarda Fatih’te Halk eğitim merkezinde Türkçe derslerine başladım öğrendim ama hala rahat rahat konuşamıyorum gramer odaklıydı eğitim, ben daha çok konuşma istiyordum, kursta Arapça öğrenen birkaç Türk kadınla tanıştım hep konuşmaya çalışıyorduk ama istediğim gibi olmuyordu” (N1, 62, İnşaat mühendisi).

“Facebook’ta bir kadın İSMEK adından ücretsiz kurs olduğunu yazmıştı ben de gidip kaydoldum ve uzun süre devam ettim ama sonra biraz uzak olduğu için ve maddi olarak zorlandığım için devam etmedim, bazen keşke daha iyi bir kursa gidebilseydim diyorum en azından Türk komşularıyla kahve içip sohbet edebilirdim hep selamlaşıyoruz o kadar devamı gelmiyor” (N9, 60, Elektrik mühendisi)

N2 ve N8, çocuklarına bakmak zorunda oldukları için kursları kısa sürede bırakmak zorunda kaldıklarını dile getirmiştir:

“Kursa başladığımda hamileydim, çok zor geliyordu dersler, sonra doğum yapınca bırakmak zorunda kaldım şimdi çıktığımda birazcık konuşuyorum ama çoğu zaman işaretlerle anlatmaya çalışıyorum” (N2, 26, Ebe)

Dil engeli, yasal statü açısından herhangi bir hak elde edememiş Suriyeli sığınmacı kadınlar açısından çok katmanlı bir baskı aracına dönüşmektedir. Bu kadınlar, tıpkı N4 ve N5 gibi, bir yandan kimliklerinin olmaması nedeniyle yaşadıkları kaçak göçmen

hayatının zorluklarıyla baş etmek zorunda kalırken bir yandan da dil öğrenmek için herhangi bir resmi kuruma ya da kursa katılamamışlardır:

“Eşim çok çabaladı beni bir kursa kaydetmeyi ama kimliğim olmadığı için hiçbir kurs kabul etmedi, bazen oğlumu parka götürmek istiyorum ama ya biri benimle konuşursa diye korkup çıkmıyorum” (N4, 22, Ev hanımı).

Çalışan ve çalışmayan katılımcı kadınların ifadeleri incelendiğinde, dil engelinin her iki grup için de sosyal ve ekonomik uyumu zorlaştıran temel bir etken olduğu görülmüştür. Dil bariyeri, kadınların yalnızca iş gücü piyasasına katılımını sınırlamakla kalmayıp, günlük yaşamlarını ve kamusal alandaki varlıklarını da olumsuz etkilemektedir. Çalışan kadınlar, iş yerlerinde iletişim kurmakta zorlandıklarını ve bu durumun ücret pazarlıklarını, iş koşullarını anlamalarını ve haklarını savunmalarını engellediğini belirtmiştir. Çalışmayan kadınlar ise dil eksikliğinin iş arama süreçlerini neredeyse imkânsız hale getirdiğini ve toplumsal izolasyonu derinleştirdiğini ifade etmiştir. Bu bulgular, Utar’ın (2024) Türkiye’nin Sığınmacılara Yönelik Uyum Politikalarındaki Toplumsal Cinsiyet Körlüğünün Ankara’da Yaşayan Suriyeli Kadınların Deneyimleri Üzerinden Analizi başlıklı çalışmasında da vurgulanan cinsiyet körü politika yapım sürecinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Uyum politikalarının toplumsal cinsiyeti dikkate almaması, kadınların ataerkil toplumsal yapılar nedeniyle daha fazla engelle karşılaşmasına ve toplumla bütünleşme süreçlerinin daha karmaşık hale gelmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, dil engeli, kadınların iş gücüne katılımı, sosyal hayata dâhil olma ve toplum içinde güçlenme süreçlerinin önündeki en temel ve yapısal engellerden biri olarak öne çıkmaktadır.

4.2.2. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Kültürel Kimlik Etkileri

Suriye'nin kültürel zenginliği, etnik ve dini çeşitliliği, Suriyeli sığınmacı kadınların eğitimi, iş gücü katılımı ve sosyal hayata aktif bir şekilde dahil olmalarını şekillendiren önemli etkenler arasında yer almaktadır. Bu çeşitlilik, bireylerin, özellikle de kadınların, yaşam biçimlerini seçme ve fırsatları değerlendirme süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Ancak, toplumsal cinsiyet normları ve ataerkil yapıların hâkim olduğu sosyal düzenler, bu süreçlere müdahalede bulunarak kadınların hareket alanlarını kısıtlamaktadır.

Görüşülen kadınların bir kısmı hem Suriye’de hem de Türkiye’de çalışma ve sosyal hayatta aktif bir şekilde yer alabildiklerini ifade ederken, ataerkil toplum yapılarının baskın olduğu çevrelerden gelen kadınlar, kendi yaşamlarına dair karar alma yetilerinin sınırlandırıldığını dile getirmektedirler.

Tablo 6: Çalışan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı

Çalışan Kadınlar				
Katılımcı Kodu	Yaş	Suriye'den Geldikleri Şehir	Türkiye'ye geldiği Tarih	Etnik Köken
K1	28	Latakia (Latakya)	2015	Türkmen
K2	26	Latakia (Latakya)	2013	Türkmen
K3	27	Şam (Damascus)	2013	Arap
K4	25	Şam (Damascus)	2013	Arap
K5	37	Şam (Damascus)	2013	Arap
K6	42	Halep (Aleppo)	2019	Arap
K7	38	Tartus	2013	Arap
K8	42	Halep (Aleppo)	2016	Arap
K9	29	Halep (Aleppo)	2013	Kürt
K10	50	Dera (Daraa)	2013	Arap

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 7: Çalışmayan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı

Çalışmayan Kadınlar				
Katılımcı Kodu	Yaş	Suriye'den Geldikleri Şehir	Türkiye'ye geldiği Tarih	Etnik Köken
N1	62	Latakia (Latakya)	2013	Arap
N2	27	ALHaseke	2023	Kürt
N3	50	Humus (Homs)	2015	Arap
N4	22	Halep (Aleppo)	2022	Arap
N5	23	İdlib	2023	Arap
N6	42	Deyrizor (Deir ez-Zor)	2013	Arap
N7	52	Şam (Damascus)	2013	Arap
N8	37	Colan(Golan)	2013	Türkmen

N9	60	Şam (Damascus)	2014	Arap
N10	25	Hama	2013	Arap

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

“19 yaşında evlendim ve aynı zamanda eczacılık fakültesinde eğitimime devam ettim ama eski eşim hiçbir konuda bana yardımcı olmuyordu sen okumak istiyorsan bu senin seçimin dedi ve ben hem 5 yıl içinde eğitimimi tamamladım hem de 2 oğlumu dünyaya getirdim, ailevi tüm buluşmalar katılmak zorundaydım hiç kimse bana yardımcı olmuyordu hep yalnızdım her şeyle kendim başa çıkmak zorundaydım çok zorlandım ama Allah’a çok şükür başardım” (K5, 37, eczacı)

Eczacı olan Katılımcı, maruz kaldığı tüm engellemelere ve baskılara rağmen eğitimini tamamlayarak çalışma hayatına katılmayı başarmıştır. Suriye’de başladığı bu mücadele, Türkiye’ye göç ettikten sonra da devam etmiş ve şu anda Türkiye’de aktif olarak çalışmaktadır. Kendi anlatımında hem eğitimini tamamlamanın hem de aile içindeki sorumluluklarını tek başına üstlenmenin zorluklarını vurgulamaktadır. Ancak, bu tür örnekler istisna olarak kalmakta ve çoğu Suriyeli kadın için benzer bir süreç daha zorlayıcı olabilmektedir.

Mülakat kapsamında görüşülen ve çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu, toplumsal cinsiyet normları ve ataerkil yapının getirdiği baskılarla mücadele etmekte ciddi zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu kadınlar, özellikle eşlerinden, ailelerinden ve toplumsal çevrelerinden yeterli destek alamadıklarını, bu nedenle eğitim ve iş hayatına katılımın onlar için neredeyse imkânsız hale geldiğini belirtmiştir. Göç süreci, kadınların karşılaştığı toplumsal cinsiyet temelli baskıları daha da pekiştirerek, onların ekonomik ve sosyal hayata katılımını sınırlayan ek engeller yaratmaktadır. Görüşmeler sırasında kadınlar, kendi deneyimlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Ben Suriye’de çalışmayı düşündüm ama eşime dışarı çıkmama bile izin vermiyordu bunun üstüne bana ve çocuklarıma şiddet uyguluyordu aileme anlattığımda ise 4 çocuğunla mı bize döneceksin? Evinde otur kadının yeri kocası diyorlardı insanlar ne derler diyorlardı boşanmış kızları geri mi dönmüş diye, Suriye’de kocan seni dövse bile onunla yaşamak zorundasın çünkü toplum boşanmış kadınlara kötü gözle bakılıyordu, ben küçük evlendim 16 – 17 yaşındaydım eşim beni aileme götürdüğü zaman evden çıkmadan tembih

ederdi ailen sana kal dese bile sen kalma ben onların önünde sana istersen kal diyeceğim ama sen ben evimde rahat ediyorum diyeceksin derdi, bize hep şey öğretildi eğer Allah olmasaydı kadın kocasına tapacaktır yani o ne derse o, benim hiçbir söz hakkım yoktu. ” (N7, 52, ev hanımı)

Bir başka görüşmeci ise, eğitim hayatına devam etmek istemesine rağmen eşinin ve ailesinin baskısıyla karşılaştığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Ailem eğitimi devam etmeme karışmadı ama eşim artık çalışmamı istemediğini söyledi ben de aileme bu durumu anlattım onlarda kızım kocan sana yeter çalışma yuvanı bozma dedi hemşire olmama rağmen ve Türk vatandaşı olmama rağmen çalışmıyorum ve artık burka takıyorum eşim yüzümü kapatmamı istedi” (N10, 25, Hemşire).

Bazı kadınlar, göç öncesinde de toplumsal baskılar nedeniyle sosyal hayatlarının sınırlandırıldığını belirtmiştir:

“Bizim orada kadınlar evlendikten sonra eski arkadaşlarıyla görüşemez, benim arkadaşlarım beni ziyarete geldi ama eşim onlara gitmemi kabul etmedi hiç de aklıma gelmedi gizliden onlarla buluşmak biz de erkeğin sözünden çıkılmaz, koca ne derse o aileme gitme zamanlarıma bile karıştırdı hatırlıyorum 3 yıl göndermedi beni babamları ziyarete” (N3, 50, ev hanımı)

“İlk evlendiğimde eşim benim giyimime çok karıştı bana uzun bol kıyafetler giydirdi, aslında o pek giyim konusuna takılmaz ama teyzesi ve dayısı benim giyim tarzımı beğenmediklerini söylemişler onlar uygun görmedikleri için giyim tarzım değişti, istemiyorum dedim ama eşim kabul etmedi” (N4, 22, ev hanımı)

“Ben eğitimi tamamlamak istediğimi aileme söylediğimde git kocanın evinde tamamladılar sonra eşime söyledim o da kabul etmedi keşke eğitimime devam edebilseydim” (N5, 23, ev hanımı)

Yapılan mülakatlar ve Suriye’nin genel toplumsal yapısı değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet normlarının şehirler ve bölgeler arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Lazkiye, Tartus ve Şam gibi merkezi ve daha gelişmiş bölgelerden gelen kadınlar, yaşamlarına daha özgür bir şekilde yön verebildiklerini ifade ederken, kırsal bölgelerden veya ataerkil yapının daha baskın olduğu yerlerden

gelen kadınların daha fazla kısıtlamayla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Bu farklılık, eğitim ve iş hayatına katılımında da belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Görüşmecilere, çalışma ve eğitimle ilgili olarak ailelerinin ve çevrelerinin tutumları sorulduğunda, farklı deneyimler paylaşılmıştır:

“Ben şu an 62 yaşındayım ve benden başka 5 kız kardeşim var ailem hepimizi okuttu, doktor, mühendis ve öğretmen olduk ne ailem eğitimimize ne de eşlerimiz çalışmamıza karıştı, tam tersine çok destekleyicilerdi, bizim orada erken evlenmek ve çalışmamak ayıp olarak görülürdü, her şeyin bir zamanı var derlerdi önce oku ve çalış sonra evlen derlerdi bu yüzden benim için çalışmak çok normal bir şeydi, mühendislik fakültesine başladığımda biz 8. Mezun gruptuk ve çok fazla kız öğrenci vardı, Lazkiye, kadınların çok rahat bir şekilde yaşadığı bir yer; mesela bizim kırsallarımızdaki kadınlar bile eğitilmiştir, burada Halep’li bir komşum bana sen yaşlısın benim anneannem yaşındasın dedi ben de biz erken evlenmeyiz dedim” (N1, 62, İnşaat mühendisi).

“Babam bizim okumamıza çok destekçiydi elinden geleni yaptı, insanlar giyimime gezmelerime bir şey dediğinde babam herkesi sustururdu benim kızım en doğrusunu bilir derdi ve gerçekten de hep öyleydi, ben burada Suriye’de baskıcı ailelerin olduğunu gördüm buraya geldiğimde 16 yaşındaydım her yeri bizim orası gibi sandım, mesela ben Suriye’de kadın olmak isterim bana göre orada kadına daha çok değer var elin üstünde tutuluyor” (K1, 28, Sivil toplum kuruluşunda bölge koordinatörü)

“Annem ve babam biz okuyalım diye her şeyi yaptılar annem okuyamadığı için beni ve kardeşlerimi okuttu, bazen insanlar karışıyordu babam da bilerek benimle üniversiteye geliyordu onlara gözdağı vermek için, ben 20 yıl mühendis olarak çalıştım ne eşim ne de etrafımdan biri bir şey dedi tam tersine ben işe giderdim eşim çocuklara bakardı bazen” (N9, 60, Elektrik mühendisi)

“Ben Şam’ın eski evlerinde ve müzelerde çalışıyordum ve abilerim hep ziyaretime gelirlerdi maaşım olmasına rağmen bana para vermeye çalışırlardı çık arkadaşlarına gez derlerdi onların hepsi de eğitilmiş yani hatta şey derdi Ukrayna’daki abim eğer eğitime devam etmek istersen ben tüm masraflarını karşılarım derdi, sonra eşimle evlendim o da beni hep destekledi hiçbir zaman hiçbir şeye karışmadı hep yanımda oldu” (N8, 37, Arkeolog)

“İşim gereği sosyal medya mecralarını çok aktif kullanıyorum ve oraya kendi videolarımı yüklüyorum şu an yüz binlerce takipçim var; tanıdıklarımız bana kötü bir yorum yaptığında abilerim ve annem onları susturuyorlar bana hep destek oluyorlar seninle gurur duyuyoruz diyorlar” (K3, 28, Sağlık turizm uzmanı).

Katılımcıların ifadeleri, Suriyeli kadınların iş ve eğitim hayatına katılımında aile yapısının, sosyal çevrenin ve ataerkil normların belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Daha merkezi ve gelişmiş bölgelerden gelen kadınlar, eğitim ve çalışma hayatına daha fazla erişim şansına sahipken, kırsal bölgelerde yetişen kadınlar için bu süreç çok daha sınırlayıcı ve zorlayıcı olmuştur. Göç sonrasında da bu farklılıkların büyük ölçüde devam ettiği, kadınların eğitim ve iş gücüne katılımında sosyal normlardan kaynaklı engellerle mücadele etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Lazkiye, Şam ve Tartus gibi şehirlerde yaşayan kadınların eğitim ve iş gücü katılımına daha fazla erişim imkânına sahip olduğu görülürken; Halep kırsalı gibi daha muhafazakâr bölgelerden gelen kadınların ataerkil yapıların baskısını daha yoğun hissettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet normlarının sabit olmadığı, kültürel bağlamlara göre değişkenlik gösterdiğini savunan Butler’ın (1990) toplumsal cinsiyet teorisiyle örtüşmektedir. Ayrıca, ataerkil toplum yapılarının kadınların özgürlüklerini, eğitim fırsatlarını ve iş gücü katılımlarını sistematik olarak kısıtladığını gösteren bulgular, Connell’in (1987) ataerkil baskı mekanizmalarının kadınların toplumsal ve ekonomik yaşam üzerindeki etkisini açıklayan teorisini destekler niteliktedir. Göç süreci, bu toplumsal dinamiklerin daha karmaşık hale gelmesine neden olurken, kadınların entegrasyon sürecinde karşılaştıkları ek zorlukları da pekiştirmektedir.

4.2.3. Suriyeli Sığınmacı Kadınların Yasal Statülerinin Etkisi

Yasal statü, zorunlu göç nedeniyle göç eden mülteciler ve sığınmacıların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Yasal statü, sosyal uyumdan sağlık hizmetlerine, eğitime erişimden iş gücü katılımına kadar pek çok alanda belirleyici bir etkiye sahiptir. Türkiye, Suriyelilerin zorunlu göçü sonrasında, YUKK ve ardından yayınlanan 2014 Geçici Koruma Yönetmeliğiyle Suriyelilere geçici koruma statüsü tanıyarak bu bireylerin sağlık, eğitim, iş gücü piyasasına katılım ve hukuki destek gibi temel hizmetlere erişimini sağlamıştır (Üstübcü & Karadağ,

2020, s. 91). Ancak çalışma izniyle ilgili düzenleme daha sonra 2016 yılında çıkarılan "Geçici Koruma Kimliğine Sahip Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" ile düzenlenmiştir (GKÇİY, 2016). Ancak kadınların çalışma iznine erişimi son derece sınırlı kalmış ve bu durum kayıt dışı çalışma oranlarını artırmıştır (Kaygısız, 2017).

Tablo 8: Çalışan Kadınlar Türkiye’deki Yasal Statüleri

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Kodu	Yaş	Türkiye'ye geldiği Tarih	Türkiye'deki Yasal Statüsü
K1	28	2015	Geçici koruma altında
K2	26	2013	T.C Vatandaşı
K3	27	2013	T.C Vatandaşı
K4	25	2013	Geçici koruma altında
K5	37	2013	Oturum izini
K6	42	2019	Oturum izini
K7	38	2013	Geçici koruma altında
K8	42	2016	Geçici koruma altında
K9	29	2013	Geçici koruma altında
K10	50	2013	T.C Vatandaşı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 9: Çalışmayan Kadınlar Türkiye’deki Yasal Statüleri

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Kodu	Yaş	Türkiye'ye geldiği Tarih	Türkiye'deki Yasal Statüsü
N1	62	2013	T.C vatandaşı
N2	27	2023	Geçici koruma altında
N3	50	2015	Geçici koruma altında
N4	22	2022	Kimliksiz
N5	23	2023	Kimliksiz
N6	42	2013	Geçici koruma altında
N7	52	2013	Geçici koruma altında

N8	37	2013	Kimliksiz
N9	60	2014	T.C vatandaşı
N10	25	2013	T.C vatandaşı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Araştırmaya katılan 10 çalışan kadından yalnızca 3'ünün sigortalı çalıştığı belirlenmiştir:

“ Neredeyse 9 yıldır çalışıyorum ve sadece 4 yıldır çalışma iznim var ama buna rağmen yol izin belgesini belirli iller kapılı olduğu için alamıyorum, işim nedeniyle sınır bölgesindeki iller çok fazla seyahat ediyorum ve her seferinde problemler yaşıyorum, bir de Türk vatandaşlığım olmadığı için Türkiye’den çıkamıyorum eğer çıkarsam bir daha dönemem, yurt dışına seyahat engellim olmasaydı işimde daha çok ilerleyebilirdim, geçici koruma kimliği beni çok fazla kısıtlıyor” (K1, 28, Sivil toplum kuruluşunda bölge koordinatörü).

“7 yıldır aynı eczanede çalışıyorum ve hala çalışma iznim yok 4 defa başvuru yapıldı ve her defasında reddedildi, ama bu şekilde çalışmaktan başka da bir çarem yok çocuklarıma tek başıma bakıyorum çalışmam gerekiyor” (K5, 37, Eczacı).

“8 yıldır çalışıyorum ve son 3 yıldır çalışma iznim var ona rağmen çalışma şartlarım çok kötü aldığım maaş çok düşük ama mecburum çalışmaya, bazen keşke Suriye’ye dönsem de çalışsam diyorum” (K7, 38, Sağlık turizmi şirketinde Call Center)

“Benim ailemin hepsi Türk vatandaşlığına geçti ben hariç hala geçici koruma altındayım tıbbi bir bölüm okumama rağmen iş bulamıyorum, çalıştığım şirkette de ödenilen sağlık sigortasının yarısını ben ödüyorum, bunu kabul etmemin sebebi belki ben de vatandaş olurum, çalıştığım işten hiç memnun değilim ama başka seçeneğimde yok” (K9, 29, Sağlık turizmi şirketinde Call Center)

Üç katılımcının ise herhangi bir kimlik belgesi bulunmamaktadır ve bu durumun kendilerine yaşattığı zorlukları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“ Ben 2 yıl önce buraya kaçak olarak geldim (illegal) eşimde İstanbul geçici koruma kimliği var ve oğlumu burada dünyaya getirdim, özel bir hastaneydi

ama doğum sırasında bile kimliksiz olduğumu öğrenirler diye sesimi çıkartmadım çok acı çektim ama hiç belli etmedim, kimliğim olmadığı için dil kurslarına kayıt olamıyorum, hastaneye de gidemiyorum ama tüm bunlar bir yana hep evdeyim dışarı çıkmaya korkuyorum eşim toplu taşımaya binememe de izin vermiyor her yerde polis var diyor senin kimliğin olmadığını öğrenirlerse geri gönderirler diyor, benim kimliğim olmadığı için oğluma da kimlik vermediler” (N4, 22, ev hanımı)

“Eşimin kimliği yok benim de yok bu yüzden hep korku içinde yaşıyoruz, 1 yıl önce Mardin’e gittik kimlik alabileceğimizi söylediler ama vermediler, eşim de burada çalıştığı için burada yaşıyoruz, bazen parka çıkıyoruz oğlumla ama polisleri görünce hemen dönüyorum” (N5, 23, ev hanımı)

Suriye’de arkeolog olarak çalışan bir katılımcı ise 2013 yılında Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye’de bulunduğu süre içinde geçici koruma kimliğine sahip olmuştur fakat Türkiye’deki ekonomik yetersizlikler ve uyum sorunları nedeniyle 2021’de gönüllü geri dönüş kapsamında çocuklarıyla Suriye’ye dönmüştür. Ancak Suriye’de 8 ay yaşadktan sonra, temel yaşam ihtiyaçlarını bile karşılayamadığı için Türkiye’ye düzensiz yollarla tekrar gelmiştir. Katılımcı yasal statüye sahip olmamasının getirdiği zorlukla şu şekilde aktarmıştır:

“Benim ve 3 çocuğumun kimliği yok aslında vardı ama 3 yıl önce teslim ettik ve Suriye’ye geri döndük oradaki yaşam şartları çok kötü diye geri döndük bu yüzden de 2 yıldır kimliksiziz, kızımın 4’üncü sınıfa oğlumun da 2’nci sınıfa gitmesi lazım ama gönderemiyorum kimlikleri olmadığı için, kendim evde öğretmeye çalışıyorum ama bir yandan da çok çaresiz hissediyorum kendimi” (N8, 37, Arkeolog)

Türk vatandaşlığına geçen kadınların iş gücüne katılımları ve uyum süreçleri diğer kadınlara oranla oldukça farklı ilerlemektedir. Türk vatandaşı olan Suriyeli kadın katılımcılar vatandaşlığa sahip olmanın avantajlarını şöyle açıklamaktadır:

“2020 yılında Türk vatandaşlığına geçtim ondan sonra stajyer olarak çalıştığım yerlerde bile sağlık sigortamı yaptılar, ayrıca 6 ay önce kendi kliniğimi açtım hala geçici koruma altında olsaydım açmazdım, ben çok şükür hiç zorluk yaşamadım bu konuda” (K2, 26, Diyetisyen)

“Eski eşim üniversiteyi burada okuduğu için vatandaşlığı aldı biz de oğlumla onunla aldık, şimdiye kadar 3 iş yerinde çalıştım ilk ikisinde gececi koruma kimliğim vardı hiç çalışma izinin ismi bile geçmedi ama sonuncusunda hemen sigortamı yaptılar, şimdide kendi şirketimi kuruyorum çok iyi Türkçe konuşamama rağmen hiçbir sorun yaşamıyorum çok şükür” (K3, 27, Sağlık turizmi şirketinde Call Center).

Katılımcıların ifadeleri, yasal statünün yalnızca hukuki bir mesele olmaktan öte, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve göçmen kadınların maruz kaldığı çok katmanlı dezavantajlarla doğrudan ilişkili bir konu olduğunu göstermektedir. Suriyeli kadınların deneyimleri kimlik sahibi olmanın, eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda erişimi belirleyen temel bir faktör olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kesişimsellik teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, göçmen kadınların deneyimleri sadece mülteci olmalarıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumsal cinsiyet, sınıf ve etnik kimlik gibi diğer sosyal kategorilerle iç içe geçmektedir (Crenshaw, 1989). Bu nedenle, yasal statü meselesi, kadınların iş gücü piyasasına katılımını tek başına belirleyen bir unsur olmaktan çıkıp, daha geniş bir toplumsal bağlamın parçası haline gelmektedir. Feminist teori perspektifinden bakıldığında ise, yasal statü ve ataerkil yapılar arasındaki etkileşim, kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanma ve kendi yaşamlarını şekillendirme süreçlerini nasıl sınırlandırdığını göstermektedir (Connell, 1987). Türkiye’deki Suriyeli kadınlar özelinde bu durum, kimliği olmayan kadınların iş bulamaması, çalışma iznine sahip olmayan kadınların kayıt dışı sektörde düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına mahkûm edilmesi gibi somut örneklerle kendini göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları, yasal statünün kadınların sosyoekonomik hayata katılımında merkezi bir rol oynadığını ve bu sürecin toplumsal cinsiyet normları ve yapısal eşitsizliklerle nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Göçmen kadınların entegrasyonunu desteklemek için yasal düzenlemelerin toplumsal cinsiyet duyarlı bir perspektifle ele alınması, kimliksiz kadınların hukuki statü kazanma süreçlerinin kolaylaştırılması ve çalışma izni alma prosedürlerinin daha erişilebilir hale getirilmesi kritik adımlar olarak öne çıkmaktadır.

4.2.4. Sığınmacı Kadınların Eğitim ve Mesleki Yeteneklerinin Tanın(ma)ması

Zorunlu göç, sığınmacı ve mültecilerin yalnızca fiziksel olarak yer değiştirmelerine neden olmakla kalmaz, aynı zamanda ülkelerindeki sosyal ve mesleki statülerini kaybetmelerine de yol açar. Suriyeli sığınmacılar açısından değerlendirildiğinde, özellikle yüksek eğitimliler ve mesleki beceriye sahip bireyler için Türkiye’de eğitim ve deneyimlerinin denkliğinin sağlanamaması, iş gücü katılımlarını ciddi şekilde olumsuz etkilemektedir (Erdoğan & Kaya, 2015, s. 29). Bu durum, bireylerin önceki birikimlerinin ve yeteneklerinin değersizleşmesine neden olarak hem ekonomik hem de toplumsal uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Suriyeli kadınlar açısından bu süreç daha da karmaşık hale gelmektedir. Hem kadın olmaları hem de göçle birlikte sosyal ve mesleki statülerini kaybetmeleri, onları çok boyutlu yapısal engellerle karşı karşıya bırakmaktadır (Doğangün & Keysan, 2021). Kadınlar, uzun yıllar eğitim almış veya mesleklerinde deneyim kazanmış olmalarına rağmen, Türkiye’de diplomalarının tanınmaması, dil engeli ve işverenlerin göçmenlere yönelik önyargıları nedeniyle vasıflarına uygun işlerde çalışmamaktadır. Bunun yerine, çoğunlukla düşük ücretli ve güvencesiz işlere yönlendirilmekte, bu da statü kaybını derinleştirmektedir.

Tablo 10: Çalışan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durumu

Çalışan Kadınlar				
Katılımcı Kodu	Yaş	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri	Türkiye'deki Mesleği
K1	28	Üniversite mezunu	Öğrenci	Sosyal Çalışmacı
K2	26	Yüksek lisans öğrencisi	Öğrenci	Diyetisyen
K3	27	Açık öğretim lise öğrencisi	Öğrenci	Call Center
K4	25	Üniversite mezunu	Öğrenci	Profesyonel fotoğrafçı/ Tıbbi hizmetler
K5	37	Üniversite mezunu	Eczacı	Eczacı

K6	42	Üniversite mezunu	Güzellik uzmanı	Güzellik uzmanı
K7	38	Lise mezunu	Ev hanımı	Call Center
K8	42	Üniversite mezunu	Öğretmen	Tercüman
K9	29	Ön lisans mezunu	Öğrenci	Call Center/ Anestezi
K10	50	Lise mezunu	Ev hanımı	Tercüman

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 11: Çalışmayan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durumu

Çalışmayan Kadınlar				
Katılımcı Kodu	Yaş	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri	Türkiye'deki Mesleği
N1	62	Üniversite mezunu	İnşaat mühendisi	Çalışmıyor
N2	27	Üniversite mezunu	Ebe	Çalışmıyor
N3	50	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N4	22	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N5	23	Orta okul mezunu	Öğrenci	Ev hanımı
N6	42	İlk okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N7	52	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N8	37	Üniversite mezunu	Arkeolog	Çalışmıyor
N9	60	Üniversite mezunu	Elektrik mühendisi	Çalışmıyor
N10	25	Üniversite mezunu	Öğrenci	Çalışmıyor

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Araştırma kapsamında, Suriyeli kadınlara, Suriye’de edindikleri eğitim ve mesleki becerilerinin Türkiye’deki hayatlarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı, bu süreçte karşılaştıkları zorluklar, engeller ve avantajlar hakkında bilgi paylaşımları istenmiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“2011 yılından eczacılığı bitirdim sonra 2 yıl çalıştım ama çalıştığım eczane bombalanınca ve Şam’da durumlar git gide kötüye gidince ailemle Türkiye’ye gelmeye karar verdim 2012 yılından 2017 yılına kadar diplomamın denkliğin almak için uğraştım 5 yılın ardından YÖK’e gitmeye karar verdim ve orada bana yapmam gerekenleri söylediler; Türkçe B2 dil kursunu bitirdim sonrasında 1 ay eczanede stajyerlik yaptım ve YÖK’ün belirlediği dersleri İstanbul Üniversitesi’nde bitirdim ve çok şükür denkliğimi 2021 yılında aldım ama istediğim gibi bir iş bulamadım, Suriye’de kalsaydım çoktan kendi eczanemi açmıştım, ne çalıştığım yer iyi ne de bu kadar emek verdiğim yıla değdi ve burada çok düşük maaşa çalışıyorum” (K5, 37, Eczacı)

Bazı katılımcılar, Türkiye’de diplomalarının geçersiz sayılması nedeniyle yıllarca iş aramalarına rağmen mesleklerine devam edemediklerini belirtmiştir:

“İlk Türkiye’ye geldiğimde hemen Türkçe kurslarını araştırdım ve 1 yıl sonra İSMEK kursuna kaydoldum ama istediğim gibi bir eğitim alamadım sonra kendi alanımda iş aradım ama bulamadım 4 yıl uğraştım sonra vazgeçtim, bizim diplomalarımız burada geçmiyormuş öyle dediler Suriye’de verdiğimiz o kadar emek ve yıllar boşuna gitti yani anlayacağın Suriye’de çalıştığım 25 yıl hiç yokmuş gibi görülüyor” (N1, 62, İnşaat mühendisi)

Bazı kadınlar ise sadece mesleki statülerini değil, çalışma imkânlarını da tamamen kaybettiklerini ifade etmiştir

“Suriye’de 20 yıl çalıştım kendi ofisim vardı, buraya geldiğimde heyecanlaydım mesleğime devam edeceğim için ama yaşımdan ötürü iş bulamadım daha sonra ben ve eşim Arap okullarında matematik öğretmenliğine başvurduk ama kabul etmediler; ben de en son umudumu kaybettim” (N9, 60, Elektrik mühendisi)

“İstanbul’un tarih mirası çok zengin olduğu için kolay iş bulabileceğimi düşündüm ama burada bizim diplomamın geçerliliği yokmuş ben de çocuklarımı büyütmeye karar verdim” (N8, 37, Arkeolog)

“Suriye’de sınıf öğretmenliği okudum ve 7 yıl öğretmenlik yaptım. Benim ana dilim Türkçe olduğu için burada da öğretmenlik yapabileceğimi düşündüm ve çok fazla özel okula başvurduğum ama kabul etmediler hiçbir dönüş olmadı bir yerden” (K8, 42, Tercüman/Öğretmen).

Katılımcıların yanıtları, feminist teori ve kesişimsellik perspektifinden değerlendirildiğinde, Suriyeli sığınmacı kadınların eğitim ve mesleki belgelerinin tanınmamasının sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal uyum süreçlerini ve kişisel kimliklerini de olumsuz etkilediği görülmektedir. Görüşmelerde, kadınların önemli bir kısmının Türkiye’de statü kaybına uğradığını söylemek mümkündür. Suriye’de yedi yıl öğretmen olarak çalışan katılımcı, Türkiye’de sigortasız bir şekilde Arapça-Türkçe tercüman olarak çalışmaktadır. Benzer şekilde, eczacı katılımcı, Türkiye’de mesleğine devam etmesine rağmen daha düşük maaşla, uzun saatler boyunca ve sigortasız çalışmaktadır. Bu durum, akademik literatürde "uyumsuzluk" (mismatch) olarak kavramsallaştırılan olguya karşılık gelmektedir. Uyumsuzluk (mismatch), göçmenlerin hedef ülkede önceki eğitim ve mesleki becerilerini tam anlamıyla kullanamamalarını ifade eden bir kavramdır (Aleksynska & Tritah, 2013). Araştırma bulguları, göçmen kadınların yalnızca toplumsal cinsiyet temelli engellerle değil, aynı zamanda göç sürecinde mesleki kimliklerinin kaybı ve ekonomik sistemin onları dışlaması nedeniyle çok boyutlu bir dezavantaj yaşadığını göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de göçmen kadınların iş gücü piyasasına tam anlamıyla dahil olabilmesi için diploma denkliği sürecinin kolaylaştırılması, işverenlerin göçmen kadınlara yönelik önyargılarının azaltılması ve çalışma izinlerine erişimin artırılması gibi yapısal reformların hayata geçirilmesi kritik bir önem taşımaktadır.

4.2.5. İş Gücü Katılımında Sığınmacı Kadınların Karşılaştığı Engeller ve Fırsatlar

Bu bölümde, Suriyeli sığınmacı kadınların zorunlu göç sonrası iş gücü piyasasına katılım süreçleri, karşılaştıkları zorluklar ve elde ettikleri fırsatlar ele alınacaktır. Zorunlu göç, birçok zorluğu beraberinde getirse de iş gücüne katılım kadınların hayatlarında önemli değişimlere yol açabilmekte ve sosyal uyumu kolaylaştırabilmektedir. Mesleki becerilerin geliştirilmesi ve maddi bağımsızlık gibi olumlu yönler de kadınların güçlenmesini sağlayan unsurlar arasında yer almaktadır. Bu kapsamda, araştırmaya katılan kadınlara iş gücü piyasasına katılımları sırasında yaşadıkları deneyimler ve bu sürecin hayatlarına etkileri sorulmuştur. Bazı katılımcılar, iş hayatına atılmanın kendilerine büyük bir özgüven ve bağımsızlık kazandırdığını belirtmiştir:

“ İlk çalışmamı hatırlıyorum hiçbir şey bilmiyordum ama çok mutluydum, güzel deneyimler edindim şimdiki olduğum yer o çalışmalarım sayesinde oldu, evet sigortam yoktu uzun saatler çalışıyordum ama yine de çok motiveydim, çalışmam bana çok güzel şeyler kattı insanları anlamayı, İstanbul'daki hayatı ve Türkiye'nin genel yapısını insanlar aracılığıyla tandım, eski çalıştığım yer uluslararası bir vakıf olduğu için de farklı ülkelerden insanlarla çalışma deneyimim oldu, benim şu anki işimin şartları çok iyi aylık 3 gün regl iznimiz bile var, kendi paramı kazanıyorum ailemi arabamla gezdirebiliyorum maddi olarak onlara destek oluyorum, çalıştığım yerde bana ve tüm çalışanlar eşit davranılıyor zaten tek Suriyeli benim, yaşadığım tek olumsuz olay vatandaşlığım olmadığı için yurt dışı iş veya eğitime katılamıyorum” (K1, 28, Sivil toplum kuruluşunda bölge koordinatörü).

Benzer şekilde, başka bir katılımcı iş kurarak bağımsızlık kazandığını ifade etmektedir:

“Üniversitenin 2. Yılından itibaren çalışmaya başladım ve 6 ay önce kendi kliniğimi açtım açıkçası zorlandım ben fatura bile ödemeyi bilmiyordum her şeyi tek başıma yaptım hala çok eksiklerim var ama şuan kendimi çok güçlü ve ailemin benimle nasıl gurur duyduğunu görünce daha da mutlu oluyorum, zorlandığım şeyler her şeyi tek başıma yapıyor olmam yani kira ödemesi, kliniğinin temizliği, danışanların takibi ve ailemle hiç zaman geçiremiyorum

bazen saat 11’de eve dönüyorum ama yine de kendi paramı kazanıyorum ve birikim yapabiliyorum” (K2, 26, Diyetisyen)

Ancak, katılımcıların çoğu iş hayatına atılırken ciddi zorluklarla karşılaştıklarını belirtmiştir. Bazıları, özellikle boşandıktan sonra iş bulmanın kendileri için kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir:

“Boşandıktan sonra oğluma ve kendime bakamam için çalışmam gerekiyordu, ablamın aracılığıyla bir sağlık turizm şirketine başvurdum ve orada adam bana senden olmaz hiç bir şey bilmiyorsun ev hanımısın dedi, daha sonra deneyim istemeyen bir yer buldum ve çalışmaya başladım başlarda zorlandım çok uzun saatler çalışıyordum sabah 9:30’dan Akşam 8’e kadar ama hiç pes etmedim, ben süslenmeyi ve güzel giyinmeyi çok severim çalıştığım yerde de hep erkeklerin tacizine uğruyordum zaten bu yüzden de kendime sosyal medyada sayfa açıp işimi kurmayı düşündüm. Hem çok fazla çalışıyordum hem hiç oğlumla ve annemle zaman geçiremiyordum ve en zoru da bana yaklaşımlarını nedenini biliyordum bu yüzden şimdiki işim bana yetiyor 1 haftada maaşımı çıkartıyorum istediğim zaman çalışıyorum kendimi daha özgür ve güçlü hissediyorum” (K3, 27, Sağlık turizm uzmanı)

Bazı kadınlar ise meslekleri dışında alanlarda çalışmak zorunda kaldıklarını ve bu durumun kendileri için zorlayıcı olduğunu belirtmişlerdir:

“ kendi mesleğim olan anestezi alanında çalışamıyorum ve mecburen Call Center olarak çalışıyorum çalışma saatleri çok uzun neredeyse günlük 12 saat çalışıyorum kendime hiç zaman ayıramıyorum, en zoru da istemediğim ve tercih etmediğim insan grubuyla çalışmak zorundayım ama yine de kendi paramı kazanıyorum ve ileride vatandaş olduğumda kendi şirketimi kurmayı planlıyorum şimdilik başka çarem yok annem tek başına eve yetemiyor ona yardım etmem lazım” (K9, 29, Sağlık turizm şirketinde Call Center)

Benzer şekilde, uzun yıllar eğitim almış ve meslek sahibi olmuş bazı kadınlar, düşük maaş ve sigortasız çalışma koşullarına rağmen çalışmaya devam etmek zorunda olduklarını vurgulamıştır

“ Ben 5 yıl okumak için emek verdim sonra burada denkliğimi almak için de aynı şekilde, çalışsam ben yapmam, sabah 8’den akşam 7’ye kadar

çalışıyorum ve sadece 1 gün izin hakkım var; yıllık izin ve sigortam yok ama Oğullarıma tek başıma bakmak zorundayım ve bu nedenle de çalışmak zorundayım çok yoruluyorum yani bazen eve gidip hemen uyuyorum tüm gün eczanede ayak başında insanlarla konuştuğum için halim kalmıyorum, ama çalışmak iyi geliyor param var ve insanların bana saygısı çok fazla” (K,5 , 37, Eczacı)

Öte yandan, bazı kadınlar göç sonrası iş gücüne katılımın kendilerine yeni fırsatlar sunduğunu ifade etmiştir:

“Buraya ilk geldiğimde oğullarımı okula kaydettikten sonra hemen iş aramaya başladım. Zaten Türkçe biliyordum. Bir doktorun yanında tercüman olarak çalışıyorum. Çok iyi insanlar, yani bana iyi davranıyorlar. Yeni insanlarla tanışıyorum. Kendimi geliştirebildim. Türkçemi çok geliştirdim; zaten konuşabiliyordum ama şivemi kırabildim en azından. Neredeyse 7 yıldır çalışıyorum ve bırakmayı da düşünmüyorum. Çünkü Suriye’de oğullarımı büyüttüğüm için ve çalışmama izin vermedikleri için şu an mutluyum, bu iş bana iyi geliyor. Bunlara ek olarak paramı kazanıyorum, yeni arkadaşlarım oldu, onlarla gezmeye gidiyorum, yeni şeyler öğreniyorum. Doktorla beraber çalıştığım için zorlandığım şeylerden biri çok uzak yerlere gitmek. Ve uzun saatler çalışmak zorundayım, bir de sağlık sigortam yok. Yani izin de alamıyorum. Biraz çekingenim ama bunlara rağmen çalışmayı tercih ediyorum. Kendimi güçlü hissediyorum ve burada çalışarak daha özgür hissediyorum” (K8, 42, Tercüman/ Öğretmen)

“Suriye’de hiç çalışmadım. Buraya geldiğimizde çocuklarım da çalışmaya başlamıştı ama gelir yetersizdi; sayımız fazlaydı. Ben de biraz Türkçe bildiğim için iş aramaya başladım. Yaşımdan ötürü ilk başlarda iş bulamadım. Sonra bir sivil toplum kuruluşunda tercüman olarak işe başladım. Ondan sonra insanların bana saygısı, bakışı değişti; yaşıma rağmen çalışmam ve kendimi geliştirmem, evde de çok çalışmam... Zorlanıyorum, evet. Yaşımdan ötürü bazen insanlar bana tuhaf bakıyor ama çok mutlu oluyorum. Paramı kazandığım için burada kendimi güçlü bir kadın olarak hissediyorum. Yani her şeyi yapabileceğimi hissediyorum. Bu da beni mutlu ediyor. Artık önünde kimsenin duramayacağını hissediyorum” (K10, 50, Tercüman)

“Mezun olduktan sonra bir yerde tercüman olarak işe başladım ama iş yeri ortamı pek güzel değildi. Evime biraz uzaktı ve maaşım da çok düşüktü; çok zorlanıyordum. Daha sonra fotoğrafçılık eğitimi aldım ve kendimi bu alanda çok geliştirdim. Şimdi sosyal medyada bir sayfam var ve binlerce takipçim var. Oradan randevular oluşturun ve insanların düğün, nişan, doğum günleri gibi özel günlerinde fotoğrafçılık yapıyorum. Maaşım kadar kazanmasam da en azından evde daha fazla zaman geçirebiliyorum, Şimdi paramı kendim kazanıyorum. Hatırlıyorum, ilk maaşımla annemleri yemeğe çıkartmışım; çok güzel bir duyguydu. Bu yaşlarıma kadar beni büyüttüler; şimdi ben onlara bakabiliyorum ve bu beni mutlu ediyor. Bunlara ek olarak, yakında evleneceğim ve eşimle de zaman geçirmek istiyorum. Hep çalışmak istemiyorum. Bu yüzden şu an fotoğrafçılık yapmam en iyisi hem zamanımı kendim ayarlayabiliyor hem de görüşeceğim insanları seçebiliyorum. Burada çok fazla Arap olduğu için kadın fotoğrafçı çok aranıyor. İyi bir iş bulduğumu düşünüyorum ve bu yüzden mutluyum” (K4, 25, Fotoğrafçı)

Bazı katılımcılar ise artan sorumluluklara rağmen iş kurarak bağımsızlık kazandıklarını belirtmiştir:

“Ben 2019'da geldim annem, ben, kız kardeşim ve oğlumla birlikte buraya taşındık. Sonra Facebook'ta bir kadının güzellik salonunu devrettiğini gördüm ve hemen ilandan başvurdum ve iş yerini aldım. Türkçe bilmediğim ve kimseyi tanımadığım için evrak işleriyle çok zorlandım. Birkaç kez dolandırıldım ama en azından kendi iş yerimi açtım. Yani kimsenin yanında çalışmıyordum; kendimi kötü hissediyordum. Çünkü Suriye'de neredeyse 18 yıldır kendi iş yerim vardı. Burada zorlandığım tek şey hem iyi Türkçe konuşamamak hem de kanunları iyi bilmemek. Çok zorlanıyorum, araştırıp okuyorum ama yine de yetersiz kalıyor. Çalışanlarla uğraşmak tam zamanlı bir iş. İş yerinde olmak, yani hep işimin başında olmam gerekiyor. Oğlumla ve evle ilgilenemiyorum; zamanımı çok alıyor. Suriye'de böyle değildi, çalışma saatlerim daha rahattı” (K6, 42, Güzellik uzmanı).

Katılımcıların deneyimleri, göç sonrası iş gücüne katılımın yalnızca ekonomik bir gereklilik olmadığını, aynı zamanda kadınların toplumsal rollerini

yeniden şekillendirme sürecinde önemli bir araç olduğunu göstermektedir. Kimi kadınlar düşük ücret, sigortasız çalışma ve uzun çalışma saatleri gibi engellerle mücadele ederken, bazıları iş sahibi olarak veya becerilerini geliştirerek güçlenme ve bağımsızlık kazanma fırsatları yakalamıştır. Ancak, kadınların mesleki eğitim ve yasal destek gibi alanlarda daha fazla desteklenmesi gerektiği açıktır. Özellikle kimlik ve çalışma izni gibi bürokratik engellerin aşılması, kadınların daha güvenceli ve sürdürülebilir iş fırsatlarına erişimini artırabilir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet temelli politikaların göçmen kadınların iş gücüne katılım süreçlerini kolaylaştıracak şekilde geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

4.2.6. Suriyeli Sığınmacı Kadınlar için Toplumsal Cinsiyet Yeniden Tanımlanması

Çalışmanın kavramsal çerçevesinde belirtildiği üzere, toplumsal cinsiyet normları ülkeden ülkeye ve toplumlar arasında farklılık gösterebilmektedir. Suriye, diğer Orta Doğu ülkeleri gibi, ataerkil toplum yapısının baskın olduğu bir ülke özelliği taşımaktadır. Bu araştırma kapsamında, Suriyeli sığınmacı kadınların Türkiye'ye zorunlu göçleri sonrasında erkek ve kadın rolleri arasındaki dinamiklerde olası değişikliklerin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, göç öncesi ve sonrası toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler ve bu değişimlere karşı kullanılan baş etme yöntemleri kadınlardan elde edilen veriler doğrultusunda analiz edilmiştir. Birçok kadın için göç, günlük yaşam rutinlerini ve rollerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Geleneksel olarak erkeklerin sorumluluğunda olan bazı alanlar kadınlara devredilmiş, ev içi ve dışı roller farklılaşmıştır:

“Suriye’de alışverişi ben yapmazdım, ben hiç dışarı çıkmazdım. Eğer eşimle gezmeye veya bir ziyarete bile gideceksem onunla giderdim. Ama burada eşim sabah 7’den akşam 8’e kadar. Bu yüzden de her şeyden ben sorumluyum, çocukları okula götürüp getiriyorum ve çıkıp alışverişi ben yapıyorum sabahtan akşama kadar koşturuyorum. Eğer zamanım olursa komşularıyla kahve içiyorum, ama başka yaptığım bir şey olmuyor. Suriye’de daha rahattım ben” (N6, 42, ev hanımı)

Bazı kadınlar için göç, ekonomik bağımsızlık kazanmalarına ve toplumsal rolleri yeniden şekillendirmelerine fırsat sunmuştur:

“Türkiye’de evlendim hep eşimin annesi ve babasını hizmet etmek zorundaydım her gün misafir çağırıyorlardı ve her şeyi ben yapıyordum ama boşandıktan sonra çalıştım ve artık çalışan bir kadını, iyi ki de buraya gelmişiz diyorum anneme çünkü ben hep hizmetçi olarak kalacaktım artık çalışan parasını kazanan bir kadını, biliyor musun? Gerçekten bazen düşünüyorum ve kendimi insan hissediyorum meğerse kadın sadece evde oturan ve çocuk bakan değilmiş, kadın çalışabilir başarabilirmiş, ben bütün zorluklara rağmen ve sorumluluklarıma rağmen bu halimden çok mutluyum o kadar içim huzurlu ki sorumluluklarım ağır gelmiyor” (K3, 27, Sağlık turizm uzmanı)

Bazı kadınlar için ise göç, ataerkil baskılardan kurtulma ve kendi hayatlarını kurma süreci olmuştur:

“Bize Suriye’de kocan ne derse o öğretildi, kocam her şeye karışıyordu bana vuruyordu ama susuyordum, o kadar kötüydüm ki 17 yıl mide ağrısı çektim her seferinde doktor bunun strese bağlı olduğunu söylüyordu, buraya geldikten sonra ve buradaki kanunun kadından yana olduğunu öğrendim ve gittim hemen dil kursuna kaydoldum. Kocam her eve döndüğümde canım sıkmaya çalışıyordu ama ben dinleliyordum ve onu şikâyet etmeyle tehdit ediyordum 3 yıl önce de artık onu istemediğim söyledim ve o da Suriye’ye döndü ben 49 yaşında özgürlüğümü aldım zaten midem de iyileşti şimdi dikişi ve moda tasarımı kursuna gidiyorum ben hiçbir şey için geç olduğunu düşünmüyorum, artık istediğim şeyleri yapıyorum ve kendimi güçlü hissediyorum artık” (N7, 52, ev hanımı)

Ancak bazıları çalışma fırsatının kendilerine daha fazla özgürlük sunduğunu belirtse de yaşamlarını hala ailelerinin kontrolü altında sürdürdüklerini eklemişlerdir:

“Çalışma konusunda ailemin bir karşı çıkması olmadı. Suriye’de de olmazdı ama bu kadar özgür de olamazdım yani burada ailemin her şeyinden ben sorumluyum ev kirasında, annemin hastanesine veya evin alışverişine bazen yetişemediğimi hissediyorum yükümün bir kadına göre ağır olduğunu biliyorum ama karşılığında babam veya ailem hiç bir şey karışmıyorum, yani belki her şeyi ben karşılamasam ve evde otursaydım babam arkadaşlarımla tatile gitmeme veya gezmeye başka bir ile gitmeme izin vermezdi, Suriye’de

kadın olmak daha rahat kadınlardan hiç bir şey beklenmiyor orada da kadın olmayı isterdim çünkü bizim yaşadığımız şehir rahat bir şehirdi” (K1, 28, Sivil toplum kuruluşundan bölge koordinatörü)

Göç süreci, bazı kadınları ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaya teşvik ederken, bazıları için de aile yapısının ve toplumsal rolleri değişmesine neden olmuştur. Ancak özellikle tek ebeveyn olan kadınlar hem geçimlerini sağlamak hem de çocuklarının sorumluluğunu tek başlarına üstlenmek zorunda kalmaktadır.

“Ben burada her şeyden sorumluyum çocuklarımdan, evden ve işimden. Eski eşim çocuklarını hiç sormuyor sadece çocuklarım soy ismini taşıyor çok zorlanıyorum oğlum ergenliğe girdi ve çok zor geçiyor bazen oturup ağlıyordum saatlerce ama geçen yıl karar verdim tüm bunlara rağmen pes etmeyeceğim diye, evet çok sorumluluğum var belki Suriye’de olsaydık babaları ilgilerindi ya da dedelerine giderlerdi ama maalesef tek başımayım, ben de kendime söz verdim hiçbir şeyden kendimi bırakmayacağıma artık arkadaşlarımla buluşuyorum, sabah erken uyanıp kahvemi içiyorum ve iş yerinde fırsat buldukça kuran ezberliyorum hep dünyaya çalıştığımı fark ettim ve manevi yönüm sönmeye başlamıştı ama çok şükür her şey için bu halimle de mutluyum” (K5, 37, Eczacı)

Bazı kadınlar için göç, yalnızca ekonomik bağımsızlık değil, aynı zamanda toplumsal normlara karşı bir meydan okuma alanı haline gelmiştir. Geleneksel yargılara rağmen çalışan kadınlar, ailelerinin geçimini sağlamak ve sosyal hayata katılmak için çeşitli zorluklarla baş etmek zorunda kalmıştır:

“Suriye’de olsaydım benim çalışmama asla izin vermezlerdi, bizim orada ayıplanırdı kocan size yetmiyor mu? Derler herkes konuşurdu, ama burada kimse yok zaten burada adamlar değişti artık eskisi gibi seslerini çıkartamıyorlar; ben hem çalışıyorum hem de çocuklarımı evlendirmek için onlara çeyiz alıyorum çok mutlu oluyorum, çocuklarımla gezebiliyorum artık ben de onlarla arkadaş gibiyim, bana hep anne sen çok güçlüsün diyorlar” (K10, 50, Tercüman)

Bazı kadınlar, göç sürecinin geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerini yeniden şekillendirdiğini ve kendilerine toplumsal cinsiyet normlarını dönüştürme fırsatı sunduğunu belirtmiştir:

“Ben evlendikten sonra hemen hamile kaldım ve ikiz oğlum oldu bu yüzden de öğretmenliği bıraktım sonra dönmek istedim kayınvalidem ya çocuklarına kim bakacak dedi izin vermedi, eşim de o zaman Katar’da çalışıyordu ona söyledim o da annemi dinle dedi sonra savaş oldu buraya geldik hemen iş aradım ve buldum şimdi eşim evde oturuyor o yemek temizlik yapıyor ben çalışıyorum, çok yoruluyorum sabahtan akşama kadar ama olsun bu halimden memnunum. Artık burada kararlarımı ben alıyorum ve istemiyorum veya hayır diyebiliyorum Suriye’de buna asla izin vermiyorlardı” (K8, 42, Tercüman/ Öğretmen).

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet, ekonomik durum ve göçmenlik statüsü gibi faktörlerin bir araya gelerek, kadınların yaşadığı dönüşümü şekillendirdiği görülmektedir. Geleneksel toplumsal rolleri değişirken, özellikle tek ebeveyn olan kadınlar için iş, çocuk bakımı ve ev işleri arasında denge kurmak zorlayıcı olmuştur. Ancak, göç süreci kadınlar için yalnızca zorluklar getirmekle kalmamış, aynı zamanda ataerkil yapıların dışına çıkma ve kendi hayatlarını yeniden inşa etme fırsatları da sunmuştur. Göç öncesinde baskı altında olan birçok kadın, Türkiye’de çalışmaya başlayarak ekonomik özgürlük kazanmış, karar alma süreçlerinde daha bağımsız hale gelmiş ve toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişimler yaşamıştır. Bu bağlamda, göç süreci kadınlar için yalnızca bir kayıp değil, aynı zamanda bireysel güçlenme ve toplumsal cinsiyet normlarının dönüşümü açısından bir fırsat alanı olarak da değerlendirilmelidir.

5. SONUÇ

27 Nisan 2011’de, ilk iki yüz elli Suriyelinin Türkiye’ye ulaşmasıyla başlayan zorunlu göç dalgası, hem Türkiye hem de Suriyeliler açısından yeni bir dönemin başlangıcını simgelemiştir. Bu süreç, milyonlarca insanın Türkiye’ye sığınmasıyla birlikte toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel boyutlarıyla akademik çalışmalarda geniş biçimde ele alınmıştır. Türkiye’nin “açık kapı politikası” ve “geri göndermeme ilkesi” çerçevesinde uyguladığı göç yönetimi, sığınmacıların yerel topluma entegrasyonu, iş gücüne katılımı ve sosyal uyumu gibi çok boyutlu meseleleri farklı disiplinlerin ilgisine sunmuştur. Göç, yalnızca bir nüfus hareketi değil; sosyo-politik yapıları dönüştüren çok katmanlı bir olgu olarak değerlendirilmiş, bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki durumu ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarda önemli bir araştırma konusuna dönüşmüştür.

Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Suriyeli sığınmacıların %70’ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Tüm savaşlarda olduğu gibi, kadınlar ve çocuklar bu süreçte en kırılgan grubu teşkil etmekte; şiddet, baskı ve zorunlu göç gibi çok boyutlu zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Kadınlar, geldikleri ülkelerde hem kendi geçimlerini sağlamak hem de ailelerine destek olmak amacıyla iş hayatına katılmaya çalışmakta; ancak Suriyeli kadınların iş gücüne katılım oranları genel olarak düşük seyretmektedir.

Bu çerçevede, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerle göçmenlik statüsünün kesişiminden doğan çok katmanlı dezavantajlar, Suriyeli kadınların ekonomik hayata katılımını ciddi biçimde sınırlamaktadır. Bu çalışma, Suriyeli kadınların iş gücü piyasasına katılımının önündeki başlıca kurumsal ve yapısal engelleri ve toplumsal cinsiyet normlarının bu süreci ne ölçüde şekillendirdiğini anlamayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, 10 çalışan ve 10 çalışmayan olmak üzere toplam 20 Suriyeli kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların bu iki gruba

ayrılmasındaki temel amaç, kurumsal ve yapısal etkenlerin her iki grup üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesidir.

Çalışmada kullanılan kesişimsellik teorisi, göçmen kadınların yalnızca toplumsal cinsiyetlerinden değil; aynı zamanda göçmenlik statüsü, sınıfsal konum ve ailevi sorumluluklar gibi çoklu etkenlerden kaynaklanan dezavantajlara maruz kaldığını kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Bulgulara göre, hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar dil bariyeri, yasal statü engelleri, ev içi sorumluluklar ve geleneksel ataerkil normlarla mücadele etmektedir. Ancak çalışan kadınlar, bu engellerle baş etme konusunda daha fazla strateji geliştirebilmekte ve görece daha dirençli bir tutum sergileyebilmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarına direnç göstermek ve bu normları aşma çabası, iş gücüne katılım açısından belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Görüşmelerden elde edilen veriler, diplomaların tanınmaması, dil engeli ve eşlerin getirdiği kısıtlamaların kadınların ekonomik bağımsızlıklarını ciddi biçimde sınırladığını göstermektedir. Bazı kadınlar mesleki yeterliliklerine rağmen eşlerinin izni olmaksızın çalışmamaktadır. Öte yandan yasal statüye sahip olmayan kadınlar kayıtlı işlerde çalışmadıkları için istihdamdan dışlanmaktadır. Buna karşın çalışan kadınlar arasında, kendi mesleklerini sürdürebilen veya sosyal medya gibi alternatif alanlardan gelir elde ederek ekonomik bağımsızlık kazanan örnekler de bulunmaktadır. Kadınlar, çalışmanın yalnızca maddi değil; aynı zamanda özgüven kazandırıcı ve toplumsal normlarla baş etme gücünü artırıcı bir süreç olduğunu vurgulamıştır.

Bu çalışma, her ne kadar yalnızca 20 Suriyeli kadınla sınırlı olsa da, daha geniş ölçekli çalışmalara zemin hazırlayacak nitelikte önemli bulgular ortaya koymuştur. Elde edilen veriler, kadınların yalnızca toplumsal cinsiyet normlarıyla değil; aynı zamanda yasal, kurumsal ve yapısal engellerle de mücadele ettiklerini göstermektedir. İş gücüne katılım, kadınlar açısından sadece ekonomik bir zorunluluk değil; aynı zamanda sosyal ve psikolojik bir dönüşüm sürecidir. Çalışma hayatına dahil olan kadınlar daha fazla özgüven kazanmakta, kendi kararlarını alma yetilerini güçlendirmekte ve toplumsal normları sorgulamaya başlamaktadır. Özellikle tek ebeveyn olan anneler için iş gücüne katılım, hem ekonomik bağımsızlık hem de çocuklarına destek sağlama açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak bu grubun

karşılaştığı zorluklar daha derindir. Tek başına çocuk büyütme, iş ve ev sorumluluklarını dengeleme güçlüğü ve yetersiz sosyal destek mekanizmaları, bu kadınları daha kırılgan bir konuma yerleştirmektedir. Görüşmeler, bu annelerin hem ekonomik baskılarla hem de toplumsal beklentilerle baş etmek zorunda kaldığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Suriyeli kadınların iş gücüne daha aktif şekilde katılabilmeleri için dil eğitimi, mesleki yeterliliklerin tanınması ve çocuk bakım hizmetleri gibi kapsayıcı politikaların hayata geçirilmesi elzemdir. Kadınların güçlenmesi ve toplumsal hayata entegrasyonu, sadece bireysel yaşamlarını değil; toplumun genel refah ve uyumunu da olumlu yönde etkileyecektir. Ayrıca, toplumsal cinsiyeti merkeze alan göç politikalarının, kadınların yaşadığı çok katmanlı dezavantajları dikkate alacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma Suriyeli sığınmacı kadınların iş gücüne katılım süreçlerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle inceleyerek karşılaştıkları çok boyutlu engelleri ve geliştirdikleri başa çıkma stratejilerini ortaya koymuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalar, daha geniş ve çeşitli katılımcı gruplarıyla farklı şehirlerdeki kadınların deneyimlerini karşılaştırmaya odaklanabilir. Ayrıca sektörel farklılıklar, çalışma koşulları ve sosyal destek mekanizmalarının etkileri gibi başlıklar da detaylı biçimde ele alınmalıdır. Bu tür çalışmalar, yalnızca akademik literatüre değil; aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği ve göç politikaları alanında daha adil ve kapsayıcı yaklaşımların geliştirilmesine katkı sunacaktır. Suriyeli kadınların iş gücüne katılımı, yalnızca bireysel bir dönüşüm değil; toplumsal cinsiyet normlarının yeniden şekillendiği bir alan olarak değerlendirilmelidir. Bu kadınların ekonomik bağımsızlığını destekleyen politikalar, uzun vadede toplumsal eşitliğin sağlanmasına da hizmet edecektir.

KAYNAKÇA

- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Aleksynska, M., & Tritah, A. (2013). Occupation–education mismatch of immigrant workers in Europe: Context and policies. *Economics of Education Review*, 36, 229–244. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=76c8311bf67e08d9402522d9b9a3ab48f89b2961>
- Arat, Y. (1998). A woman prime minister in Turkey: Did it matter? *Women & Politics*, 19(4), 1-22. https://doi.org/10.1300/J014v19n04_01
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2019). What we know and do not know about Syrian women's labor force participation in Turkey: Questioning the boundaries of knowledge. In İ. Karatepe, T. Tören, & G. Yılmaz (Eds.), *Integration through exploitation: Syrians in Turkey* (pp. 128). Universitaet Kassel.
- Aygül, H. H., & Kaba, E. M. (2019). Suriyeli kadınların işgücüne katılımı ve deneyimleri (İstanbul-Sultanbeyli örneği). *Social Sciences*, 14(4), 1255–1275.
- Aygün, D., & Memişoğlu, H. (2021). *Türkiye 'de Suriyeli Mülteciler ve Toplumsal Uyum: Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları Perspektifi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2017). Syrian refugees in Turkey: pathways to precarity, differential inclusion, and negotiated citizenship rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), 41-57. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1192996>
- Bahtiyar, N. (2016). *Ortadoğu'da otoriter rejimler ve demokrasiye geçiş süreci sorunları: Arap Baharı içinde Mısır örneği* (Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Pamukkale Üniversitesi.
- Bates, L. (2013). *Everyday sexism*. Simon & Schuster.
- Beauvoir, S. de. (1949). *The second sex* (H. M. Parshley, Trans.). Alfred A. Knopf.
- Becerikli, K., & Varol, C. (2024). Sosyal sermayenin göçmen girişimci ağlarının oluşum sürecindeki önemi ve katkısı. *Bölgesel Kalkınma Dergisi*, 2(1), 62–79.
- Bilge, S. (2020). Intersectionality undone: Saving intersectionality from itself? *Du Bois Review: Social Science Research on Race*, 17(1), 55-72.

- Britannica Online Encyclopedia. (2012). *Second wave feminism*. Retrieved from <https://www.britannica.com>
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Cankurtaran, Ö., & Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye kadın olmak*. Ankara: Merdiven Yayın.
- Caro, L. P. (2020). *Syrian refugees in the Turkish labour market*. International Labour Organization. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_739463.pdf
- Casimiro, S., Hancock, P., & Northcote, J. (2007). Isolation and insecurity: Resettlement issues among Muslim refugee women in Perth, Western Australia. *Australian Journal of Social Issues*, 42(1), 55–69. <https://doi.org/10.1002/j.1839-4655.2007.tb00039.x>
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Palgrave Macmillan.
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2014). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). New York: Guilford Press.
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2016). *The age of migration: International population movements in the modern world* (5th ed.). Guilford Press.
- Chiswick, B. R., & Miller, P. W. (2001). A model of destination-language acquisition: Application to male immigrants in Canada. *Demography*, 38(3), 391-409.
- Christou, A., & Kofman, E. (2022). *Gender and migration*. IMISCOE Research Series. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-91971-9>
- CIA. (2011). *The World Factbook: Syria*. Central Intelligence Agency. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>
- Collins, P. H., & Bilge, S. (2016). *Intersectionality*. Polity Press.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. Stanford: Stanford University Press.
- Connell, R. W. (2002). *Gender*. Polity Press.
- Coşkun, H. (2025). *Geçici koruma statüsündeki Suriyeli kadınların iş yaşamındaki ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <https://hdl.handle.net/11655/36402>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.

- Çetin, İ. (2014). Gelenek ve modernite arasında Türkiye’de son dönem kadın cinayetleri. *Sosyoloji Dergisi*, (30), 41-63.
- Çiçek, A. (2022). Türkiye’de göçmen entegrasyonu ve MIPEX verilerine göre değerlendirilmesi. In *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler* (pp. 185–204). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demirci, H., & Kırdar, M. G. (2021). The labor market integration of Syrian refugees in Turkey. *IZA Journal of Labor Policy*, 10(1), 1-27.
- Doğangün, G., & Keysan, A. Ö. (2021). Göçün Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet pratikleri üzerindeki etkisi: İmkanlar ve zorluklar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77(1), 125-150. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1939627>
- Donato, K. M., Gabaccia, D., Holdaway, J., Manalansan, M., & Pessar, P. R. (2006). A glass half full? Gender in migration studies. *International Migration Review*, 40(1), 3–26. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00001.x>
- E. G. Ravenstein and the "Laws of Migration". *Journal of Historical Geography*, 3(1), 41–42. [https://doi.org/10.1016/0305-7488\(77\)90143-8](https://doi.org/10.1016/0305-7488(77)90143-8)
- Entzinger, H., & Biezeveld, R. (2003). *Benchmarking in immigrant integration*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M., & Kaya, A. (2015). *Türkiye’nin göç tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erez, E., & Harper, S. (2018). Intersectionality, immigration, and domestic violence. In S. Bucerius & M. Tonry (Eds.), *The handbook of race, ethnicity, crime and justice* (pp. 241-259). Oxford University Press.
- Esser, H. (2006). *Migration, language and integration*. Berlin: AKI Research Review.
- European Commission. (2020). *Turkey 2020 Report*. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu.
- European Commission. (2022). *Forced migration definition*. European Union Publications. https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/forced-migration_en
- European Parliament. (n.d.). *Razan Zaitouneh - 2011, 'Arab Spring', Syria*. European Parliament. <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/en/razan-zaitouneh-2011-arab-spring-syria/products-details/20200331CAN54198>
- European Union Agency for Asylum. (2020). *Refugee Movements and EU-Turkey Agreement*. Avrupa Birliği Göç ve İltica Ajansı Raporu.
- Evans, E. (2015). *The politics of third wave feminism: Neoliberalism, intersectionality, and the state*. Palgrave Macmillan.

- Faksh, M. A. (1984). *The Alawi Community of Syria: A New Dominant Political Force*. *Middle Eastern Studies*, 20(2), 133-153. <https://doi.org/10.1080/00263208408700577>
- Ferrer, A. M., & Riddell, W. C. (2008). The role of credentials in the Canadian labour market: Barriers and pathways to employment for skilled immigrants. *Journal of Labour Economics*, 26(4), 67-89.
- Freedom House. (2010). *Women's Rights in the Middle East and North Africa: Syria*. Freedom House. Erişim adresi: https://freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/Syria.pdf
- Friedan, B. (1963). *The feminine mystique*. W. W. Norton & Company.
- Gill, R. (2016). Postfeminism and the new feminist visibility: Consumption, representation, and resistance. *Feminist Media Studies*, 16(4), 610-630.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Geçici Koruma Statüsü ve Suriyeli Kadınların Hakları Bilgilendirme Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Yayınları.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2019). *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Yayınları.
- Gültaş, A., & Yalçın Balçık, P. (2018). *Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikaları*. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(2), 193-204. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/497567>
- HABİTAT Derneği. (2021). *Suriyeli Kadınların, Kız Çocuklarının ve Ev Sahibi Toplumun Dayanıklılığının Artırılması Projesi Raporu*. İstanbul: HABİTAT Yayınları.
- Haddad, B. (2012). *Business Networks in Syria: The Political Economy of Authoritarian Resilience*. Stanford University Press.
- Hinnebusch, R. (2001). *Syria: Revolution from Above*. Routledge.
- Hondagneu-Sotelo, P. (1994). *Gendered transitions: Mexican experiences of immigration*. University of California Press.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2000). Feminism and migration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571(1), 107-120.
- Hüseyinli, A., & Hüseyinli, B. (2016). *Kadınların İşgücüne Katılımında Çocuk Bakımı Engelleri: Türkiye Örneği*. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 7(3), 221-238.
- ILO. (2013). *Decent Work Country Profile: Syrian Arab Republic*. International Labour Organization. Erişim adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_205364.pdf
- International Federation for Human Rights (FIDH). (2012). *Violence against Women in Syria: Breaking the Silence*. FIDH. Erişim adresi: https://fidh.org/IMG/pdf/syria_sexual_violence-web.pdf
- İçduygu, A., & Millet, E. (2016). *Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies*. Migration Research Center at Koç University

- İNSAMER. (2017). *Suriye zindanlarındaki tutsak kadınlar*. İNSAMER Yayınları. <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-suriye-zindanlarindaki-tutsak-kadinlar.pdf>
- İŞKUR. (2021). *Türkiye'deki Suriyeliler İçin Mesleki Eğitim ve İşgücü Desteği Programları Raporu*. Ankara: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290. https://www.researchgate.net/profile/Deniz-Kandiyoti/publication/240696296_Bargaining_With_Patriarchy/links/5729c29408ae057b0a055589/Bargaining-With-Patriarchy.pdf
- Karabulut, N. G., & Gezici, F. (2023). Suriyeli göçmen emeğinin istihdama dahil olma sürecinde sermaye türlerinin ve sosyal ağların etkisi: İstanbul örneği. *Planlama*, 33(2), 354-371. https://jag.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN_33_2_354_371.pdf
- Karahan, H., & Ertosun, Ö. G. (2023). Syrian women in the Turkish labor market. *Insight Turkey*, 25(1), 171-186 Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/48720519>
- Karakurt, Z., & Gülerce, H. (2022). Suriyeli sığınmacı kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyete dayalı sorunlar ve belirsizlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(53), 143-155. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2196002>,
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62–80.
- Kaygısız, İ. (2017). *Suriyeli mültecilerin Türkiye işgücü piyasasına etkileri*. İstanbul: Fredrich Ebert Stiftung Vakfı.
- KEDV (Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı). (2022). *Türkiye'de Yaşayan Mülteci ve Yerel Dar Gelirli Kadınları Güçlendirme Projesi Raporu*. İstanbul: KEDV Yayınları.
- Kızılay, (2019). *Yetişkinler İçin Türkçe Dil Eğitimi Programı (YTDE)*. Türk Kızılay. <https://platform.kizilaykart.org/tr/ytde.html>
- Kirişçi, K. (2014). *Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality*. Brookings Institution Report.
- Kirişçi, K. (2003). The question of asylum and illegal migration in European Union-Turkish relations. *Turkish Studies*, 4(1), 79–106. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/714005726?needAccess=true>
- Kofman, E. (2004). Gendered global migrations. *International Feminist Journal of Politics*, 6(4), 643-665.
- Kofman, E., Raghuram, P., & Merefieid, M. (2005). *Gendered migrations: Livelihoods and entitlements in European welfare regimes* (Migration Research Working Paper No. 6). United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD). <https://irregular-migration.net/wp-content/uploads/2021/06/migrationwp6gender.pdf>

- Korteweg, A. C., & Triadafilopoulos, T. (2013). Gender, religion, and ethnicity in political debates on headscarves: A comparison of Germany, the Netherlands, and Canada. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 20(1), 32-57
- KOSGEB. (2023). *Kadın Girişimciler İçin Mikro ve Küçük İşletmelere Destek Programı*. KOSGEB Yayınları.
- Körükmez, L. (2021). Women's labor in the grip of market, policy, and gender. In I. Sirkeci (Ed.), *Turkey's refugees, Syrians and refugees from Turkey: A country of insecurity* (pp. 127-144). Transnational Press London.
- Küçük, A. (2020). Türkiye’de göç ve sağlık politikaları analizi: “Sihhat Projesi” örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 473-496. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/xyz>
- Lancee, B. (2010). The economic returns of immigrants’ bonding and bridging social capital: The case of the Netherlands. *International Migration Review*, 44(1), 202-226.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lesch, D. W. (2012). *Syria: The Fall of the House of Assad*. Yale University Press.
- Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. New Haven: Yale University Press.
- Makdisi, S. (2010). *The Modernity of Sectarianism in Lebanon: Reconstructing the Nation-State*. *Middle East Report*, (256), 74-79.
- Man, G. (2004, June). Gender, work and migration: Deskilling Chinese immigrant women in Canada. In *Women's Studies International Forum*, 27(2), 135–148. Pergamon. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2004.06.004>
- Marini, M. M. (1990). Sex and gender: What do we know? *Sociological Forum*, 5(1), 95-120.
- Marmara Belediyeler Birliği. (2015). *Kent mültecilerine hizmette belediyelerin rolü* (Çalıştay Raporu). Marmara Belediyeler Birliği. Retrieved from <https://marmara.gov.tr/UserFiles/Attachments/2017/04/14/28b3e8d5-e08a-4f5a-a310-b3c71b91b23d.pdf>
- Martin, S. F., & Midgley, E. (2006). *Immigration: Shaping and Reshaping America*. *Population Bulletin*, 61(4), 3-28.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mumford, A. (2013). Proxy Warfare and the Future of Conflict. *The RUSI Journal*, 158(2), 40-46. <https://doi.org/10.1080/03071847.2013.787733>
- Mülteciler Derneği. (2024). *Türkiye’deki Suriyeli Nüfus İstatistikleri Raporu*. İstanbul: Mülteciler Derneği Yayınları.
- Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith.

- Özdemir, Ç. (2016). Suriye’de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 81–102.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 23-48.
- Parrado, E. A., & Flippen, C. A. (2005). Migration and gender among Mexican women. *American Sociological Review*, 70(4), 606-632.
- Paz, A., & Kook, R. (2021). ‘It reminds me that I still exist’: Critical thoughts on intersectionality; refugee Muslim women in Berlin and the meanings of the hijab. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(13), 2979–2996. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1757417>
- Perthes, V. (1995). *The Political Economy of Syria under Asad*. I.B. Tauris.
- Pierceson, J. (2016). *Sexual minorities and politics: An introduction*. Rowman & Littlefield.
- Piper, N. (2006). Gendering the politics of migration. *International Migration Review*, 40(1), 133–164. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00006.x>
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2024). *Immigrant America: A portrait* (5th ed.). University of California Press.
- Rabo, A. (2008). *Gender, State and Civil Society in Jordan and Syria*. *Journal of Middle East Women's Studies*, 4(2), 1-30. <https://doi.org/10.4324/9780203633861>
- Raboi, S. (2021). *Confronting uncertainty: Syrian refugee women in Germany* (Doctoral dissertation). University of Bayreuth.
- Samari, G. (2017). Syrian refugee women's health in Lebanon, Turkey, and Jordan and recommendations for improved practice. *World Medical & Health Policy*, 9(2), 255-274.
- Sarı, A. Ç. (2021). Türkiye’ye göç eden yabancılara uygulanan sosyal uyum ve yaşam eğitimi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 186–206.
- Schieckoff, B., & Sprengholz, M. (2021). *The labor market integration of immigrant women in Europe: Context, theory, and evidence*. *SN Social Sciences*, 1(11), 276. <https://doi.org/10.1007/s43545-021-00282-6>
- Scott, J. W. (1986). Gender: A useful category of historical analysis. *The American Historical Review*, 91(5), 1053-1075.
- Seale, P. (1998). *Asad: The Struggle for the Middle East*. University of California Press.
- Sirkeci, I. (2017). Turkey’s refugees, Syrians and refugees from Turkey: A country of insecurity. *Migration Letters*, 14(1), 127-144. [Erişim adresi: https://migrationletters.com/index.php/ml/article/view/321/314](https://migrationletters.com/index.php/ml/article/view/321/314)

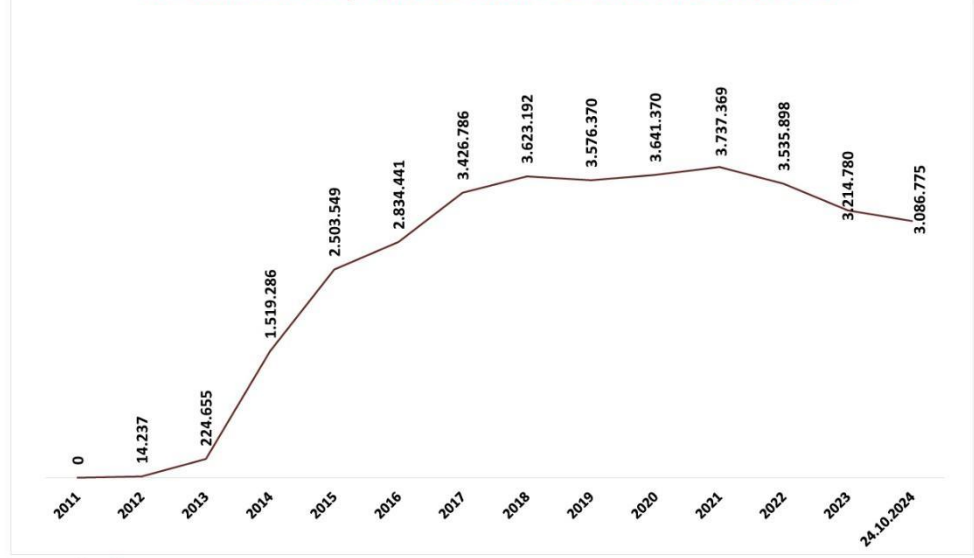
- Sparre, S. L. (2008). *Educated Women in Syria: Servants of the State, or Nurturers of the Family?* *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35(1), 1-21. <https://doi.org/10.1080/10669920701862468>
- Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic Review*, 75(2), 173-178.
- Syrian Center for Media and Freedom of Expression. (2014). *Syrian Women in Conflict: Risks and Resistance*.
- Şen, H. (2013). *Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı: Nedenler ve Sonuçlar*. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9(1), 65-88.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2019). *Sihhat Projesi kapsamında düzenlenen eğitim programları tamamlandı*. T.C. Sağlık Bakanlığı. Erişim adresi: <https://www.saglik.gov.tr/TR-58629/sihhat-projesi-kapsaminda-duzenlenen-egitim-programlari-tamamlandi.html>
- Taha, D. (2019). Intersectionality and other critical approaches in refugee research: An annotated bibliography. *Local Engagement Refugee Research Network Paper*, 3, 1-29.
- Taha, D. (2019). *Intersectionality and other critical approaches in refugee research: An annotated bibliography* (Local Engagement Refugee Research Network Paper No. 3). York University.
- Tekeli, Ş. (1995). Women in Turkey in the 1980s. In Ş. Tekeli (Ed.), *Women in modern Turkish society: A reader* (pp. 179-196). Zed Books.
- Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American Economic Review*, 59(1), 138-148.
- Total, F. A. (2013). *Return to the Origin: Negotiating the Modern and Unmodern in the Old City of Damascus*. *City & Society*, 25(1), 84-104. <https://doi.org/10.1111/j.1548-744X.2009.01015.x>
- Truong, T., Gasper, D., Handmaker, J., & Bergh, S. I. (2013). *Migration, gender and social justice: Perspectives on human insecurity*. Springer.
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2018). *Göçmenlerin iş gücü piyasasına uyum raporu*. TİSK Yayınları. <https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasına-uyum-raporu.pdf>
- UN Women. (2018). *Needs Assessment of Syrian Women and Girls under Temporary Protection Status in Turkey*. UN Women Türkiye Raporu.
- UN Women. (2020). *Syrian Women in the Turkish Labor Market: Opportunities and Challenges*.
- UNHCR. (2020). *Turkey's Refugee Response and Resilience Program*.
- UNICEF. (2015). *Sexual Violence in Conflict Zones: Syrian Women and Girls*.
- Utar, S. (2024). Türkiye'nin sığınmacılara yönelik uyum politikalarındaki toplumsal cinsiyet körlüğünün Ankara'da yaşayan Suriyeli kadınların

- deneyimleri üzerinden analizi. *Fe Dergi*, 16(2), 355–393.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3494876>
- Ülgül, M. (2017). *Suriye iç savaşına feminist bir yaklaşım*. *Alternatif Politika*, 9(3), 442-470.
https://www.researchgate.net/profile/Murat-Uelguel/publication/337495350_Suriye_Ic_Savasi%27na_Feminist_Bir_Yaklasim/links/5ddbe2b3299bfl0c5a3232ab/Suriye-Ic-Savasina-Feminist-Bir-Yaklasim.pdf
- Üstübcü, A., & Karadağ, S. (2020). Refugee protection in Turkey during the first phase of the COVID-19 pandemic. *Turkey Interim Report*. Istanbul: Koç University.
Erişim adresi: http://admigov.eu/upload/Ustubici_Karadag_2020_Turkey_Interim_Report.pdf
- Van Dam, N. (2011). *The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'th Party*. I.B. Tauris.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell
- Wallerstein, I. (2023). The rise and future demise of the world capitalist system: Concepts for comparative analysis. In *Imperialism* (pp. 141-169). Routledge.
- YALÇIN, V., & SİMSAR, A. (2020). Adjustment of Syrian refugee children into pre-school education in Turkey. *İlköğretim Online (elektronik)*, 19(3), 1214-1224.
- Yavuz, R. (2024). Sykes-Picot Antlaşması'ndan sonra İngiltere ve Fransa'nın Ortadoğu'nun paylaşım planlarında Şerif Hüseyin'in rolü ve önemine dair bir değerlendirme. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 22, 264–285.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yuval-Davis, N. (1997). *Gender and nation*. London: Sage Publications.
- Zetter, R. (2011). Unlocking the protracted displacement of refugees and internally displaced persons: An overview. *Refugee Survey Quarterly*, 30(4), 1-13.
- Zisser, E. (2001). *Asad's Legacy: Syria in Transition*. New York University Press.

TABLolar LİSTESİ:

Tablo 1:

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

*24.10.2024 tarihi itibarıyla

Tablo 2: Çalışan Kadınlar Sosyo-Demografik Özellikler

Çalışan Kadınlar					
Katılımcı Sayısı	Yaş	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri
K1	28	Bekar	0	Üniversite mezunu	Öğrenci
K2	26	Bekar	0	Yüksek lisans öğrencisi	Öğrenci
K3	27	Boşanmış	1	Açık öğretim lise öğrencisi	Öğrenci
K4	25	Bekar	0	Üniversite mezunu	Öğrenci
K5	37	Boşanmış	2	Üniversite mezunu	Eczacı
K6	42	Boşanmış	1	Üniversite mezunu	Güzellik uzmanı
K7	38	Boşanmış	2	Lise mezunu	Ev hanımı
K8	42	Evli	2	Üniversite mezunu	Öğretmen
K9	29	Bekar	0	Ön lisans mezunu	Öğrenci

K10	50	Evli	5	Lise mezunu	Ev hanımı
-----	----	------	---	-------------	-----------

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 3: Çalışmayan Kadınlar Sosyo-Demografik Özellikler

Çalışmayan Kadınlar					
Katılımcı Sayısı	Yaş	Medeni Durumu	Çocuk Sayısı	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri
N1	62	Evli	2	Üniversite mezunu	İnşaat mühendisi
N2	27	Evli	1	Üniversite mezunu	Ebe
N3	50	Evli	3	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N4	22	Evli	1	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N5	23	Evli	1	Orta okul mezunu	Öğrenci
N6	42	Evli	6	İlk okul mezunu	Ev hanımı
N7	52	Boşanmış	4	Orta okul mezunu	Ev hanımı
N8	37	Evli	3	Üniversite mezunu	Arkeolog
N9	60	Evli	2	Üniversite mezunu	Elektrik mühendisi
N10	25	Evli	0	Üniversite mezunu	Öğrenci

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 4: Çalışan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği

Çalışan Kadınlar			
Katılımcı Sayısı	Yaş	Türkçe dil seviyesi	Dil Kursuna Katılım
K1	28	İleri	Evet
K2	26	İleri	Evet
K3	27	Orta	Hayır
K4	25	Orta iyi	Evet
K5	37	Orta iyi	Evet
K6	42	Az	Hayır
K7	38	Orta iyi	Hayır
K8	42	İleri	Hayır
K9	29	Orta	Evet
K10	50	İleri	Hayır

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 5: Çalışmayan Kadınların Türkçe Dil Yeterliliği

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Sayısı	Yaş	Türkçe Dil Seviyesi	Dil Kursuna Katılım
N1	62	Orta	Evet
N2	27	Az	Hayır
N3	50	İleri	Hayır
N4	22	Az	Hayır
N5	23	Az	Hayır
N6	42	Az	Hayır
N7	52	Orta	Evet
N8	37	Az	Hayır
N9	60	Orta	Evet
N10	25	Orta iyi	Hayır

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 6: Çalışan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı

Çalışan Kadınlar				
Katılımcı Sayısı	Yaş	Suriye'den Geldikleri Şehir	Türkiye'ye geldiği Tarih	Etnik Köken
K1	28	Latakia (Latakya)	2015	Türkmen
K2	26	Latakia (Latakya)	2013	Türkmen
K3	27	Şam (Damascus)	2013	Arap
K4	25	Şam (Damascus)	2013	Arap
K5	37	Şam (Damascus)	2013	Arap
K6	42	Halep (Aleppo)	2019	Arap
K7	38	Tartus	2013	Arap
K8	42	Halep (Aleppo)	2016	Arap
K9	29	Halep (Aleppo)	2013	Kürt
K10	50	Dera (Daraa)	2013	Arap

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 7: Çalışmayan Kadınların Kültürel ve Etnik Dağılımı

Çalışmayan Kadınlar				
Katılımcı Sayısı	Yaş	Suriye'den Geldikleri Şehir	Türkiye'ye geldiği Tarih	Etnik Köken
N1	62	Latakia (Latakya)	2013	Arap
N2	27	ALHaseke	2023	Kürt
N3	50	Humus (Homs)	2015	Arap
N4	22	Halep (Aleppo)	2022	Arap
N5	23	İdlib	2023	Arap
N6	42	Deyrizor (Deir ez-Zor)	2013	Arap
N7	52	Şam (Damascus)	2013	Arap
N8	37	Colan(Golan)	2013	Türkmen

N9	60	Şam (Damascus)	2014	Arap
N10	25	Hama	2013	Arap

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 8: Çalışan Kadınlar Türkiye'deki Yasal Statüleri

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Sayısı	Yaş	Türkiye'ye geldiği Tarih	Türkiye'deki Yasal Statüsü
K1	28	2015	Geçici koruma altında
K2	26	2013	T.C Vatandaşı
K3	27	2013	T.C Vatanadaşı
K4	25	2013	Geçici koruma altında
K5	37	2013	Oturum izini
K6	42	2019	Oturum izini
K7	38	2013	Geçici koruma altında
K8	42	2016	Geçici koruma altında
K9	29	2013	Geçici koruma altında
K10	50	2013	T.C Vatandaşı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 9: Çalışmayan Kadınlar Türkiye'deki Yasal Statüleri

Çalışmayan Kadınlar			
Katılımcı Sayısı	Yaş	Türkiye'ye geldiği Tarih	Türkiye'deki Yasal Statüsü
N1	62	2013	T.C vatandaşı
N2	27	2023	Geçici koruma altında
N3	50	2015	Geçici koruma altında
N4	22	2022	Kimliksiz
N5	23	2023	Kimliksiz
N6	42	2013	Geçici koruma altında

N7	52	2013	Geçici koruma altında
N8	37	2013	Kimliksiz
N9	60	2014	T.C vatandaşı
N10	25	2013	T.C vatandaşı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 10: Çalışan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durumu

Çalışan Kadınlar				
Katılımcı Kodu	Yaş	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri	Türkiye'deki Mesleği
K1	28	Üniversite mezunu	Öğrenci	Sosyal Çalışmacı
K2	26	Yüksek lisans öğrencisi	Öğrenci	Diyetisyen
K3	27	Açık öğretim lise öğrencisi	Öğrenci	Call Center
K4	25	Üniversite mezunu	Öğrenci	Profesyonel fotoğrafçı/ Tıbbi hizmetler
K5	37	Üniversite mezunu	Eczacı	Eczacı
K6	42	Üniversite mezunu	Güzellik uzmanı	Güzellik uzmanı
K7	38	Lise mezunu	Ev hanımı	Call Center
K8	42	Üniversite mezunu	Öğretmen	Tercüman
K9	29	Ön lisans mezunu	Öğrenci	Call Center/ Anestezi
K10	50	Lise mezunu	Ev hanımı	Tercüman

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

Tablo 11: Çalışmayan Kadınların Eğitim ve Mesleki Durumu

Çalışmayan Kadınlar

Katılımcı Kodu	Yaş	Eğitim Düzeyi	Suriye'deki Meslekleri	Türkiye'deki Mesleği
N1	62	Üniversite mezunu	İnşaat mühendisi	Çalışmıyor
N2	27	Üniversite mezunu	Ebe	Çalışmıyor
N3	50	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N4	22	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N5	23	Orta okul mezunu	Öğrenci	Ev hanımı
N6	42	İlk okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N7	52	Orta okul mezunu	Ev hanımı	Ev hanımı
N8	37	Üniversite mezunu	Arkeolog	Çalışmıyor
N9	60	Üniversite mezunu	Elektrik mühendisi	Çalışmıyor
N10	25	Üniversite mezunu	Öğrenci	Çalışmıyor

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır

EKLER

EK 1:

Kadınlara ile Yapılan Mülakat Soruları

Demografik Sorular (Her İki Grup için)

- Adınız ve yaşıınız nedir?
- Hangi şehirde doğdunuz? Türkiye'ye hangi şehirden geldiniz?
- Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
- Eğitim seviyeniz nedir?

Hiç okula gitmedi – İlkokul- Ortaokul – Lise -Üniversite

- Aile durumunuz nedir?

Evli – Bekar – Dul- Diğer

- Kaç çocuğunuz var? Çocuklarınızın yaş aralıkları nedir?
- Türkiye'deki kimlik statünüz nedir?

Geçici Koruma- Oturma İzni- Türk Vatandaşlığı- Diğer

- Türkiye'ye geldiğinizde Türkçe biliyor muydunuz? Şu anda Türkçe konuşma ve anlama düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

Hiç bilmiyordum- Orta seviyede biliyorum- İyi seviyede biliyorum

Çalışan Kadınlar

- Göç Süreci ve Geçmiş
1. Türkiye'ye ne zaman ve nasıl geldiniz? Göç süreciniz hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?
 2. Suriye'de yaşarken bir işte çalıştınız mı? Hangi sektördeydiniz ve ne tür işler yaptınız?
 3. Suriye'de eğitim gördünüz mü? Eğer gördüyseniz, hangi seviyeye kadar eğitim aldınız? Eğitim hayatınızı etkileyen ekonomik veya toplumsal faktörler oldu mu?
 4. Türkiye'ye gelmeden önce mesleki becerilerinizi geliştirmek için bir fırsatınız oldu mu?
- Türkiye'de İş Bulma Süreci ve Çalışma Koşulları
5. Türkiye'de iş bulma süreciniz nasıl gelişti? İlk işinizi nasıl buldunuz?
 6. Türkiye'ye geldikten sonra herhangi bir mesleki eğitim veya kursa katıldınız mı? Katıldıysanız, bu kursların iş bulmanıza katkısı oldu mu?
 7. Şu anda çalıştığınız işte maaşınızdan memnun musunuz? Maaşınız zamanında ödeniyor mu?
 8. Çalışma koşullarınız (çalışma saatleri, mola süreleri, izin hakları vb.) sizi tatmin ediyor mu?

9. Çalıştığınız işte kimlik statünüz (geçici koruma, oturma izni, vatandaşlık) maaş veya sosyal haklarınızı etkiliyor mu?
- Toplumsal Cinsiyet Roller ve İş Hayatı
10. Türkiye’de kadın olmanın iş gücü pazarına katılımınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
11. İş yerinde cinsiyet temelli ayrımcılık veya adaletsizlik yaşadınız mı? Bu tür durumlarla nasıl başa çıktınız?
12. İş yerinizde Türk çalışanlarla Suriyeli çalışanlar arasında bir ayrım olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer varsa, bu ayrım maaş veya iş koşullarınızı etkiledi mi?
- Kadın ve Sığınmacı Olmak
13. Türkiye’de mülteci bir kadın olarak çalışmanın en büyük zorlukları neler?
14. Kadın olmak Türkiye’de çalışma hayatınızda ne gibi avantajlar veya dezavantajlar sağladı?
15. Kadın olmanın Suriye’deki ve Türkiye’deki anlamları arasında nasıl farklar görüyorsunuz?
16. Türkiye’ye geldikten sonra kadın olarak kimliğinizde veya toplumsal rollerinizde ne gibi değişiklikler yaşadınız? Bu değişimlere nasıl uyum sağladınız ya da bu süreçle nasıl başa çıktınız?
- Sosyal Uyum ve Entegrasyon
17. Türkiye’deki entegrasyon politikalarının kadın çalışanlar için ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?
18. Türkiye’de çalışmaya başladığınızda, iş hayatına ve topluma uyum sağlamanızda sizi en çok zorlayan şey ne oldu?
19. Türkiye’de entegrasyonun önündeki en büyük engelin ne olduğunu düşünüyorsunuz? Bu engel kişisel, toplumsal ya da yasal olabilir.
20. Türkiye’de entegrasyon politikalarının mülteci kadınlara yönelik eksikliklerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu politikalar nasıl iyileştirilebilir?
- Aile ve Sosyal Çevre
21. Çalışma kararınız aileniz ve çevreniz tarafından nasıl karşılandı?
22. İşinizin, aileniz ve sosyal çevreniz üzerindeki etkisi nasıl oldu?
23. Çocuklarınız varsa, çalışmanız onların eğitim veya yaşam koşullarını nasıl etkiledi?

EK 2:

Çalışmayan Kadınlar

Demografik Sorular (Her İki Grup için)

- Adınız ve yaşınız nedir?
- Hangi şehirde doğdunuz? Türkiye'ye hangi şehirden geldiniz?
- Türkiye'ye ne zaman geldiniz?
- Eğitim seviyeniz nedir?

Hiç okula gitmedi – İlkokul- Ortaokul – Lise -Üniversite

- Aile durumunuz nedir?

Evli – Bekar – Dul- Diğer

- Kaç çocuğunuz var? Çocuklarınızın yaş aralıkları nedir?
- Türkiye'deki kimlik statünüz nedir?

Geçici Koruma- Oturma İzni- Türk Vatandaşlığı- Diğer

- Türkiye'ye geldiğinizde Türkçe biliyor muydunuz? Şu anda Türkçe konuşma ve anlama düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

Hiç bilmiyordum- Orta seviyede biliyorum- İyi seviyede biliyorum

- Göç Süreci ve Geçmiş

1. Türkiye'ye ne zaman ve nasıl geldiniz? Göç süreciniz hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?
2. Suriye'de yaşarken bir işte çalıştınız mı? Hangi sektördeydiniz ve ne tür işler yaptınız?
3. Suriye'de eğitim gördünüz mü? Eğer gördüyseniz, hangi seviyeye kadar eğitim aldınız? Eğitim hayatınızı etkileyen ekonomik veya toplumsal faktörler oldu mu?
4. Türkiye'ye gelmeden önce mesleki becerilerinizi geliştirmek için bir fırsatınız oldu mu?

- Türkiye'de Çalışmayı Düşünme Süreci

5. Türkiye'de çalışmayı hiç düşündünüz mü? Eğer düşündüyseniz, çalışmaya başlamamanızın nedenleri nelerdi?
6. İş bulma konusunda herhangi bir girişimde bulundunuz mu? Eğer bulunduysanız, karşılaştığınız engeller nelerdi?
7. Çalışmamayı seçmenizde kimlik statünüzün (geçici koruma, oturma izni, vatandaşlık) bir etkisi oldu mu?

- Toplumsal Cinsiyet Roller ve Çalışmama Kararı

8. Toplumsal cinsiyet rolleri, çalışmamayı tercih etme kararınızı nasıl etkiledi?
9. Çalışmaya başlamak konusunda üzerinizde herhangi bir toplumsal baskı hissettiniz mi?

- Kadın ve Mülteci Olmak

10. Türkiye’de mülteci bir kadın olarak yaşamının en büyük zorlukları neler?
11. Kadın olmak Türkiye’deki ve Suriye’deki toplumsal roller açısından size nasıl farklılıklar hissettirdi?
12. Kadın olmanın Suriye’deki ve Türkiye’deki anlamları arasında nasıl farklar görüyorsunuz?
13. Türkiye’ye geldikten sonra kadın olarak kimliğinizde veya toplumsal rollerinizde ne gibi değişiklikler yaşadınız? Bu değişimlere nasıl uyum sağladınız ya da bu süreçle nasıl başa çıktınız?

- Sosyal Uyum ve Entegrasyon

13. Türkiye’deki entegrasyon politikalarının kadınlar için ne kadar yeterli olduğunu düşünüyorsunuz? Size nasıl bir destek sağlandı, ya da sağlanmadı?
14. Türkiye’de topluma uyum sağlama konusunda sizi en çok zorlayan şey ne oldu?
15. Türkiye’de entegrasyonun önündeki en büyük engelin ne olduğunu düşünüyorsunuz? (Örneğin: dil bariyeri, ekonomik sorunlar, kültürel farklılıklar, yasal sınırlamalar vb.)
16. İş gücüne katılmıyor olmanızın entegrasyon sürecinizi zorlaştırdığını düşünüyor musunuz? Eğer evet, bu nasıl gerçekleşti?

Ek-3. Bilgilendirilmiş Olur Formu

.../.../202...

BİLGİLENDİRİLMİŞ OLUR FORMU

1. Aşağıda imzası olan ben " İş Gücü Pazarına Katılımı Etkileyen Cinsiyet Temelli Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Örneği” başlıklı Çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.
2. Bu çalışmayı yürüten Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu ve Tomrees Alsaid; çalışmanın yapısı, amacı ve muhtemel süresi, hakkında ayrıntılı sözlü ve yazılı bilgi verdi.
3. Araştırmacı Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu ve Tomrees Alsaid; 'a çalışmasıyla ilgili her soruyu sorma fırsatını buldum. Cevapları ve bana verilen bilgiyi anladım.
4. Araştırmacı Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu ve Tomrees Alsaid; 'a bilgilerin ayrıntılarını açıklamama ve benimle ilgili sırları koruması şartıyla benimle bu çalışmayı yapmasına izin veriyorum.
5. Çalışma boyunca tüm kurallara uyacağıma, araştırmacı Doç. Dr. Fulya Memişoğlu Zaimoğlu ve Tomrees Alsaid; ile tam bir uyum içinde çalışacağıma ve konuyla ilgili herhangi bir sorun çıktığında hemen onu arayacağımı kabul ediyorum.
6. Bu çalışma sonuçlarının kullanılmasını kısıtlamayacağımı ve yayın, rapor ve benzeri bilimsel dokümanlarda kullanabileceğini kabul ediyorum.
7. Bu çalışmadan istediğim zaman çıkabileceğimi anladım.

OKUDUM VE ONAYLADIM.

Katılımcının Adı ve Soyadı, Adresi: Tarih, İmza:

Araştırmacının Adı ve Soyadı, Adresi: Tarih, İmza:

Fulya Memişoğlu Zaimoğlu

Tomrees Alsaid

**YTÜ İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Davutpaşa / ---.-
-.2024**